

RAPORTTEJA 201

LÄHIRUOKA PUHEISSA JA TEOISSA – JULKISKEITTIÖIDEN LÄHIRUOAN KÄYTÖN MUUTOS VUOSIEN 2013 JA 2019 VÄLILLÄ

LEENA VIITAHARJU, SUSANNA KUJALA, OUTI HAKALA JA ADA TROGEN

LÄHIRUOKA PUHEISSA JA TEOISSA – JULKISKEITTIÖIDEN LÄHIRUOAN KÄYTÖN MUUTOS VUOSIEN 2013 JA 2019 VÄLILLÄ

LEENA VIITAHARJU, SUSANNA KUJALA, OUTI HAKALA JA ADA TROGEN

2020

Maa- ja metsätalousministeriö
Jord- och skogsbruksministeriet

HELSINGIN YLIOPISTO
RURALIA-INSTITUUTTI

Julkaisija Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
www.helsinki.fi/fi/ruralia-instituutti

Kampusranta 9 C Lönnrotinkatu 7
60320 SEINÄJOKI 50100 MIKKELI

Sarja Raportteja 201

Kannen piirros Sami Tantarimäki

ISBN 978-951-51-3785-2 (pdf)
ISSN 1796-0630 (pdf)

ESIPUHE

Työtä lähiruoan lisäämiseksi julkisissa ammattikeittiöissä on tehty viime vuosina paljon. Asian eteen tehdyn työn perusteella voisi olettaa, että lähiruoan käyttö julkisissa keittiöissä olisi edelleen noussut. Mahdollisella lähiruoan käytön kasvulla olisi täten ollut vaikutusta positiivisesti myös aluetalouksiin. Tietoa lähiruoan käytön viime vuosien kehityksestä eri maakunnissa tai varsinkaan sen aluetaloudellisista vaikutuksista ei kuitenkaan ole tähän mennessä ollut saatavilla. Tällaista tietoa tarvitaan, jotta saadaan käsitys siitä, onko asian eteen tehty työ tuottanut tulosta ja miten se todellisuudessa on vaikuttanut aluetalouteen.

Tässä raportissa tuodaan esiin *Julkiskeittiöiden lähiruoan käytön muutos ja sen aluetaloudelliset vaikutukset* -hankkeen keskeisimmät tulokset. Hankkeen tavoitteena oli selvittää julkiskeittiöiden käyttämä nykyinen lähiruoan osuus kaikista ruokahankinnoista maakunnittain ja vertailla sitä vuoden 2013 tilanteeseen. Samalla selvitettiin julkiskeittiöiden lähiruoan käytön muutoksen vaikutuksia aluetalouteen muutaman esimerkkimaakunnan avulla.

Kiitokset hankkeen mahdollistamisesta menevät hankkeen rahoittajalle maa- ja metsätalousministeriölle. Suuret kiitokset myös lukuisille kyselyyn vastanneille julkiskeittiöiden parissa työskenteleville tärkeistä vastauksistanne. Kiitos myös useille yhteistyötahoillemme, jotka ovat kyselyä välittäneet verkostoissaan eteenpäin. Raportin taitosta kiitokset menevät graafinen suunnittelija Jaana Huhtalalle.

Tammikuussa 2020

Tekijät

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	7
ABSTRACT	9
1 SELVITYKSEN TAUSTA JA TAVOITTEET	11
2 TIETOJEN HANKINTA	14
2.1 Kysely.....	14
2.2 Aluetalouslaskelmat.....	15
3 KYSELYTULOKSIA MAAKUNNITTAIN/ALUEITTAIN	16
3.1 Etelä-Pohjanmaa.....	17
3.2 Etelä-Savo.....	19
3.3 Hämeen alue.....	21
3.4 Kaakkois-Suomen alue.....	25
3.5 Kainuu.....	27
3.6 Keski-Suomi.....	28
3.7 Lappi.....	31
3.8 Pirkanmaa.....	34
3.9 Pohjanmaan alue.....	37
3.10 Pohjois-Karjala.....	40
3.11 Pohjois-Pohjanmaa.....	42
3.12 Pohjois-Savo.....	45
3.13 Satakunta.....	47
3.14 Uusimaa.....	50
3.15 Varsinais-Suomi.....	53
3.16 Ahvenanmaa.....	56
4 LÄHIRUOAN KÄYTÖN MUUTOKSEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET ESIMERKKIMAAKUNNISSA	58
4.1 Lähiruoan käytön muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset Etelä-Pohjanmaalla.....	58
4.2 Lähiruoan käytön muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset Pohjois-Savossa.....	59
4.3 Lähiruoan käytön muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset Satakunnassa.....	59
4.4 Lähiruoan käytön muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset Uudellamaalla.....	60
4.5 Lähiruoan käytön muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset Keski-Suomessa.....	60
5 SELVITYKSEN TULOKSIA KOKO MAAN TASOLLA SEKÄ VERTAILUA MAAKUNTIEN JA VUOSIEN VÄLILLÄ	61
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	67
LÄHTEET	69
LIITE 1. Kysely hankintayksiköille	72
LIITE 2. Kirjallisuutta lähiruoan aluetaloudellisiin vaikutuksiin liittyen.....	80

TAULUKOT

Taulukko 1.	Kyselyyn vastanneet maakunnittain/alueittain.....	15
Taulukko 2.	Etelä-Pohjanmaan hankintojen muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset.....	58
Taulukko 3.	Pohjois-Savon hankintojen muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset.....	59
Taulukko 4.	Satakunnan hankintojen muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset.....	59
Taulukko 5.	Uudenmaan hankintojen muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset.....	60
Taulukko 6.	Keski-Suomen hankintojen muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset.....	60
Taulukko 7.	Luomun osuus elintarvikehankinnoista vuosina 2013 ja 2019.....	65

KUVIOT

Kuvio 1.	Etelä-Pohjanmaan hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	18
Kuvio 2.	Etelä-Pohjanmaan hankintojen jakautuminen.....	18
Kuvio 3.	Etelä-Savon hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	20
Kuvio 4.	Etelä-Savon hankintojen jakautuminen.....	20
Kuvio 5.	Hämeen hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	23
Kuvio 6.	Hämeen alueen hankintojen jakautuminen.....	24
Kuvio 7.	Kaakkois-Suomen alueen hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	26
Kuvio 8.	Kaakkois-Suomen alueen hankintojen jakautuminen.....	27
Kuvio 9.	Keski-Suomen hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	29
Kuvio 10.	Keski-Suomen hankintojen jakautuminen.....	30
Kuvio 11.	Lapin hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	32
Kuvio 12.	Lapin hankintojen jakautuminen.....	33
Kuvio 13.	Pirkanmaan hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	35
Kuvio 14.	Pirkanmaan hankintojen jakautuminen.....	36
Kuvio 15.	Pohjanmaan alueen hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	38
Kuvio 16.	Pohjanmaan alueen hankintojen jakautuminen.....	39
Kuvio 17.	Pohjois-Karjalan hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	41
Kuvio 18.	Pohjois-Karjalan hankintojen jakautuminen.....	41
Kuvio 19.	Pohjois-Pohjanmaan hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	43
Kuvio 20.	Pohjois-Pohjanmaan hankintojen jakautuminen.....	43
Kuvio 21.	Pohjois-Savon hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	46
Kuvio 22.	Pohjois-Savon hankintojen jakautuminen.....	46
Kuvio 23.	Satakunnan hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	49
Kuvio 24.	Satakunnan hankintojen jakautuminen.....	49
Kuvio 25.	Uudenmaan hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	52
Kuvio 26.	Uudenmaan hankintojen jakautuminen.....	52
Kuvio 27.	Varsinais-Suomen hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.....	54
Kuvio 28.	Varsinais-Suomen hankintojen jakautuminen.....	55
Kuvio 29.	Hankintojen jakautuminen ja arviot tuleville vuosille koko Suomen tasolla.....	61
Kuvio 30.	Alueellinen vertailu elintarvikehankintojen jakautumisesta.....	62
Kuvio 31.	Julkisen sektorin lähiruokaosuudet v. 2019.....	63
Kuvio 32.	Julkisen sektorin elintarvikehankintojen kotimaisuusaste v. 2019.....	64
Kuvio 33.	Lähiruokahankintojen osuus tuoteryhmittäin koko Suomessa vuonna 2013 ja 2019.....	65

TIIVISTELMÄ

Lähiruokan käyttöä on pyritty Suomessa edistämään monin eri keinoin jo pitkään: on esimerkiksi asetettu erilaisia tavoitteita, otettu lähiruoka osaksi strategioita, tiedotettu aiheesta ja tehty erilaisia oppaita. Lähiruoka on siis puhuttu viime vuosina paljon, myös julkiskeittiösektorilla. Näkyykö tämä puhe ja asian eteen tehty työ myös teoissa?

Julkiskeittiöiden lähiruokan käytön muutos ja sen aluetaloudelliset vaikutukset -hankkeen tavoitteena oli selvittää julkiskeittiöiden käyttämä nykyinen lähiruokan osuus kaikista elintarvikehankinnoista maakunnittain ja vertailla sitä vuoden 2013 tilanteeseen. Lisäksi selvitettiin julkiskeittiöiden lähiruokan käytön muutoksen vaikutukset aluetalouteen muutamassa esimerkimaakunnassa. Maakunnittaisia eroja tarkastelemalla tavoitteena oli saada käsitys niistä alueista, joissa ollaan onnistuttu asian edistämässä muita paremmin. Lähiruolla tarkoitetaan tässä tarkastelussa omassa maakunnassa tuotettua ruokaa.

Hankkeessa toteutettiin syksyllä 2019 e-lomakekysely, joka kohdistettiin kaikkien maakuntien hankintarenkaille ja -yksiköille. Kyselyyn tuli yhteensä 86 vastausta. Aluetalouseläseläkelmat toteutettiin yleisen tasapainon RegFin-mallilla, mikä ottaa huomioon suorien ja epäsuorien vaikutusten lisäksi myös niin sanotut aiheutetut vaikutukset sekä huomioi alueiden väliset vuodot ja virrat.

Kyselyn tulosten perusteella alueelliset erot lähiruokan käytössä vaihtelevat paljon. Korkein lähiruokan osuus löytyy Satakunnasta (47 %) ja alhaisin Uudeltamaalta (1 %). Vuoden 2013 vastaavaan kyselyyn¹ nähden alueelliset erot ovat kasvaneet, sillä aikaisemmin alueellinen vaihtelu lähiruokaosuuksissa oli muutamasta prosentista 28 prosenttiin. Kotimaisuusasteissa alueelliset erot eivät ole yhtä suuria, mutta vaihtelevat kuitenkin noin 70 prosentin ja 95 prosentin välillä. Aluetaloudellisten vaikutusten arvioinnit toivat esiin, että lähiruokan käytön muutos eri alueilla on parhaimmillaan edistänyt alueen työllisyyttä useilla kymmenillä henkilötyövuosilla, mutta myös päinvastaisia vaikutuksia havaittiin.

Koko Suomen tasolla keskimäärin 16 prosenttia julkiskeittiöiden elintarvikkeista hankitaan omasta maakunnasta. Näin ollen lähiruokan käytön osuus ei ole juurikaan muuttunut vuoden 2013 tilanteeseen nähden, jolloin osuus oli noin 15 prosenttia. Kotimaisuusasteessa näkyy suurempi muutos aikaisempaan nähden, sillä kotimaisuusaste on noussut noin 83 prosenttiin aikaisemmasta 78 prosentista.

¹ Vuoden 2013 kyselyn tulokset: Viitaharju ym. 2014

ABSTRACT

LOCAL FOOD IN WORDS AND DEEDS - THE CHANGE IN THE USE OF LOCAL FOODS IN PUBLIC KITCHENS BETWEEN 2013 AND 2019

The efforts to promote the use of local food in Finland have been diverse: various targets have been set, local food has been integrated into strategies, information has been shared and guides have been published. These are examples of efforts implemented already for a long time. They also indicate that local food has been a popular discussion topic in recent years, also concerning the public-sector professional kitchens. However, have these discussions and efforts turned into actions?

The change in the use of local foods in public kitchens and its regional economic effects is a project aiming to study on the provincial level (NUTS3) the current share of local food that the public kitchens are using. A similar study was carried out in 2013–2014, and these two studies were compared. In addition, the regional economic effects of changes in the use of local foods in public kitchens were assessed in a few illustrative provinces. The comparison between regions enables to find the regions where the promotion efforts have been the most effective. In this study, local food is defined to comprise the food that has been produced in the same province where the public kitchen is located.

The study was based on an electronic survey conducted in autumn 2019. The survey, which collected 86 responses, was targeted to public joint procurement groups and procuring entities in every Finnish province. The regional economic impact assessments were done by using RegFin model that considers the direct, indirect and caused effects as well as the leaks and flows between regions.

The survey results show that there are considerable regional differences in the use of local food. The share of local food is highest (47%) in Satakunta province whereas the lowest share (1%) is found in Uusimaa province. According to the 2013 study¹, the regional variance was from a few percent to 28%. The comparison between these studies indicates that the regional variance has been growing. The regional differences in the use of domestic food are not as large, varying between 70% and 95%. The regional economic impact assessments show that at most the change in the use of local food has increased regional employment with dozens of person-years. The calculations revealed also opposite effects.

At the national level, the current share of local food that the public kitchens are using is 16%. Hence, the share has not changed much since 2013 when the share was 15%. The share of domestic food has increased more, from 78% in 2013 to 83% in 2019.

1 The results of 2013 survey, see Viitaharju et al. 2014

1 SELVITYKSEN TAUSTA JA TAVOITTEET

Ruoantuotanto on murroksessa. Siihen kohdistuu muutospaineita eri tahoilta. Maapallon resurssit ovat rajalliset, kuluttajien tarpeet ja mieltymykset erilaistuvat ja teknologia kehittyi. Nämä kaikki vaikuttavat elinympäristöön, ruoan tuotantoon, jakeluun ja ostamiseen. Ruoan kulutuksen globaali kasvu ja kulutuksen muutokset haastavat ruokajärjestelmää. Elin-tarvikeketju kokonaisuudessaan on muuttumassa verkostomaisemmaksi ja muutoksessa painottuvat yksilölliset ratkaisut, valmistuksen ja jakelun ketteryys sekä vertikaalinen ruoantuotantoketju. Lähirooka vastaa osaltaan näihin haasteisiin. (VTT 2017; Maa- ja metsätalousministeriö, 2017.)

Lähirooalle ei ole olemassa yhtä rajattua määritelmää. Vuonna 2013 laaditussa kansallisessa lähirookaohjelmassa (Maa- ja metsätalousministeriö, 2013) lähirooka määritellään paikallisruoaksi, joka on tuotettu ja jalostettu omalla alueella paikallisista raaka-aineista. Se markkinoidaan ja kulutetaan omalla alueella, jolloin se edistää alueen taloutta, työllisyyttä ja ruokakulttuuria. Lähirooka nähdään siis yhteiskunnan eri kerroksia läpäisevänä ilmiönä. Lisää lähirookaa julkisten keittiöiden asiakkaille –opas (Lähis-opas, 2017) kannustaa julkisia ruokapalveluita määrittelemään itse hankinnoissaan, mikä on lähirookaa. Näkemys on käytännönläheinen, sillä alueen rajoja voidaan määritellä monin eri tavoin. Mäkipeska ja Sihvonen (2010) katsovat, että kaikki Suomessa tuotettu ruoka on lähirookaa, eli alue itsessään ei rajaa määritelmää. He näkevät, että tuotteilla tulee kuitenkin olla mahdollisimman lyhyt tuotantoketju, niiden tulee olla korkealaatuisia ja tuoreita. Lisäksi lähirooan tulisi heidän mielestään ottaa huomioon ympäristönäkökulmat ja kestävä kehityksen periaatteet.

Tässä selvityksessä lähirooalla tarkoitetaan omassa maakunnassa tuotettua ruokaa. Kyselyssä nousivat esiin tämän määritelmän rajoitukset, sillä erityisesti maakuntien reunamilla sijaitsevat yksiköt saattavat olla maantieteellisesti lähempänä naapurimaakunnan ja jopa naapurimaan ruoantuottajia kuin oman maakuntansa toisella laidalla olevia tuottajia. Tämä määritelmä kuitenkin valittiin, koska tavoitteena oli käyttää määritelmää, jonka kaikki ymmärtäisivät samalla tavalla. Näin vastaajille ei jäisi liikaa tulkinnan varaa lähirooan käsitteeseen, millä pyrittiin varmistamaan lähirooka-arvioiden mahdollisimman hyvä vertailtavuus.

Suomalaiset arvostavat kotimaista ruokaa ja kokevat sen turvalliseksi. Samalla toivotaan ruoantuotannon panostavan ympäristöystävällisyyteen. (Jutila, 2014.) Lähirooka koetaan turvallisenä, puhtaana ja ekologisena. Suomalaisten mielissä lähirooka näyttäytyy positiivisena ja kuluttajat kiinnittävät huomiota lähirookaan omissa ostoksissaan. (Kasslin & Valkeapää, 2014.) Vastuullisuus on kuluttajille tärkeää, samoin paikallisuus, erityisesti oman alueen työllistämisaikutusten vuoksi. Kuntien hankintojen koetaan olevan suuressa roolissa suhteessa vastuullisuuteen. (YouGov Finland, 2016a.) Ruokatrendit painottavat edelleen tiedostavaa kuluttamista ja vastuullisia ruokavalintoja, joihin lähirooka vahvasti liittyy (Fazer Food Service, 2019; Kesko, 2019).

Elinvoimainen paikallinen ruoantuotanto lisää kansallista huoltovarmuutta, jonka ylläpitäminen on tärkeää ilmastonmuutoksen kannalta. Kun kansallinen ruokajärjestelmä turvaa

kansallista resilienssiä, vaikuttaa se myös globaaliin ruokaturvaan. (Maa- ja metsätalousministeriö, 2017.) Lähiruoan logistiikkaketju on lyhyt ja ruoka on sesonginmukaista, jolloin se on myös ympäristövastuullista. Suomalaisen ruoan tuotannossa käytetään hallitusti torjunta-aineita ja tuotantoeläimien voidaan arvioida olevan maailman terveimpien joukossa. Lähiruoka kehittää paikallista ruokakulttuuria ja aluetaloutta ja tätä kautta hyvinvointia. Lähiruoan käyttö ammattikeittiöissä vaatii suunnitelmallisuutta ja tahtotilaa, jolloin usein pohditaan kokonaisvaltaisesti kestävää kehitystä. (Lähis-opas, 2017.)

Lähiruoan tarjonnan kasvattaminen on keskeinen keino lisätä kotimaisen ruoan ostamista.

Onkin esitetty, että myös julkisen sektorin tulisi nostaa lähiruokaa esiin suurella äänenpainolla. (Karhinen, 2019.) Valtion ja kuntien julkiset hankinnat muodostavat yhteensä 19,4 prosenttia bruttokansantuotteesta ja näistä hankinnoista 1–3 prosenttia kohdentuu ruoan ja ruoka-aineiden hankintoihin. Niitä hankitaan noin 350 miljoonalla eurolla vuosittain. Julkisia keittiöitä on yhteensä 8561, joista 3655 on valmistuskeittiöitä. Niissä tarjotaan päivittäin kaksi miljoonaa ateriaa. (Lähis-opas, 2017.) Kun lähiruoan tuotanto kasvaa, sen tarjonta monipuolistuu ja syntyy uutta jalostavaa teollisuutta, jolloin ruoan jalostusaste nousee ja tuotanto edelleen kasvaa. Julkishallinnon olisi tärkeää näyttää ruokahankinnoillaan esimerkkiä lähiruoan suosimisesta. (Karhinen, 2019.)

Lähiruoan käyttöä julkisissa hankinnoissa on pyritty edistämään 2010-luvulla. Valtioneuvoston periaatepäätös (2009) ohjasi kestävien valintojen edistämiseen julkisissa hankinnoissa ja alkuperän ilmoittamiseen sekä vastuullisten ruokapalveluhankintojen tekemiseen elintarvikkeiden osalta. Vuonna 2013 julkaistu hallituksen lähiruokaohjelma otti tavoitteekseen monipuolistaa ja lisätä lähiruoan tuotantoa kysyntää vastaavaksi sekä nostaa sen jalostusastetta. Hallitus linjasi, että pienimuotoisen elintarvikejalostuksen ja myynnin mahdollisuuksia parannettaisiin ja samalla hankintaosaamista ja siihen liittyviä laatuksiteereitä nostettaisiin niin, että lähiruoan osuus julkisista hankinnoista kasvaisi. Lisäksi kiinnitettiin huomiota alkutuotannon mahdollisuuksien parantamiseen, lähiruokasektorin yhteistyöhön sekä ruoan ja ruokaketjun toimijoiden arvostuksen lisäämiseen. (Maa- ja metsätalousministeriö, 2013.) Julkisten elintarvike- ja ruokapalveluhankintojen arviointiperusteissa (Valtioneuvosto, 2016) painotettiin tuoreuteen ja laatuun perustuvan lähiruoan hankintojen kasvattamista.

Nykyisessä hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto, 2019) on pyrkimys ilmastoystävälliseen ruokapolitiikkaan, joka tukee osaltaan tavoitteita työllisyysasteen nostosta, hiilineutraaliudesta vuoteen 2035 mennessä ja julkisen talouden tasapainottamisesta ekologisesti ja sosi-

Kuva Leena Viitaharju

aalisesti kestävä talouskasvun kautta. Hallitusohjelmassa todetaan, että kotimaisen ruoan käyttöä tulisi lisätä julkisissa hankinnoissa. Ruokajärjestelmän kestävyuden lisäämisessä julkisilla ruokapalveluilla ja näiden tekemillä hankinnoilla on merkittävä rooli. Lähiruoka on osaltaan ratkaisu näihin tavoitteisiin (Schmitt ym, 2017).

Lähiruokan käyttöä julkiskeitöissä edistävät verkostomainen yhteistyö tuottajien, hankkijoiden, päättäjien ja ruokapalveluiden välillä – loppukäyttäjä huomioiden. Poliittisen tahtotilan merkitys lähiruokan tarjonnan edistämiseksi on erittäin suuri. (Pölkki ym., 2016.) Puoskari ym. (2013) katsovat myös, että lähiruoka on kunnassa arvovalinta, sillä pienemmissä kunnissa aluetalousvaikutukset saattavat jäädä pieniksi. Lähiruokan edistämiseksi suositellaan tuottajien toteuttamaa aktiivista tarjontaa, lähiruokan sisällyttämistä viralliseen kuntasuunnitteluun, lähiruokan edistämistä lähtevää ruokalistasuunnittelua, uudenlaista, rakentavaa suhdetta kuntarajoihin, yhteistyötä hankintarenkaan kanssa lähiruokan tiimoilta ja lähiruokafoorumien perustamista. Kuitenkin vain 17,5 prosenttia Alholan ja Kaljosen (2017) tarkastelemista kunnista oli kirjannut hankintaohjeisiinsa valtioneuvoston suosituksen siitä, että ympäristön tila, eläinten hyvinvointi ja luomu- tai lähiruokan suosiminen huomioitaisiin. Reimen (2016) Maa- ja metsätalousministeriölle tekemän selvityksen mukaan lähiruokastrategia löytyi 35 prosentista kunnista vuosien 2015 ja 2016 vaihteessa.

Keskeisimmiksi lähiruokan käytön hidasteiksi kunnissa on nähty tuotteiden heikko saataavuus ja alhainen jalostusaste. Lisäksi epätietoisuus oman alueen tarjonnasta ja vaikutusmahdollisuuksien puute hankintarenkaisiin, ovat vaikuttaneet lähiruokan käyttöön. Ruokapalveluiden sisällä liian sitova ruokalistasuunnittelu, pienet resurssit ja varastointiongelmat sekä logistiikka ovat muodostaneet haasteita. Hallinnollisia hidasteita ovat olleet elintarvikelain-säädäntö sekä poliittisten linjausten puute. (Puoskari ym., 2013; YouGov Finland, 2016b.) Nykykuluttaja haluaa tietää syömänsä ruoan alkuperän, ja tämä tulisi huomioida myös julkisella sektorilla. Hankkimalla paikallisesti tuotettuja ja jalostettuja raaka-aineita ja elintarvikkeita kunnat pystyvät toimimaan asiakaslähtöisemmin ja lisäämään samalla lähiruokan arvostusta kuluttajien keskuudessa. Lähiruokan systemaattinen hankinta ja käyttö julkisella sektorilla on arvovalinta ja vaatii poliittista tahtotilaa sekä useiden tahojen välistä yhteistyötä. Perusta lähiruokan käytön edistämiseksi tulisi luoda kunnissa siksi jo strategiatasolla. Lähiruokaa suosimalla panostetaan samalla myös alueen talouteen ja työllisyyteen ja tuetaan alueiden kestävä kehitystä koko elintarvikeketjussa. (Puoskari ym., 2013; Karhinen, 2019.) Lähiruokan aluetaloudellisiin vaikutuksiin liittyvää kirjallisuutta löytyy lisää liitteestä 2.

Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa on kartoitettu vuonna 2013 *Työt ja hyvinvointia! Lähiruokan käytön aluetaloudelliset vaikutukset Suomen maakunnissa* -selvityksessä kaikkien Suomen maakuntien tilanne julkiskeitöiden lähiruokahankintojen osalta (ks. Viitaharju, Määttä, Hakala & Törmä, 2014). Tämän, vuonna 2019 toteutetun, maa- ja metsätalousministeriön rahoittaman selvityksen tavoitteena on kartoittaa julkiskeitösektorin elintarvikehankintojen jakautuminen eri aluetasolle. Tarkoituksena on tuottaa tietoa lähiruokan käytön muutoksista ja niiden vaikutuksista aluetalouteen vuosien 2013 ja 2019 välillä. Nämä tiedot lähiruokan käytön muutoksista sekä aluetaloudelliset vaikuttavuuslaskelmat tarjoavat julkisista hankinnoista päättävälle henkilölle tukea päätöksentekoon. Tutkimuksen tulokset auttavat toimijoita hahmottamaan lähiruokan merkitys osana maakuntien ja kuntien elinkeinoelämän kehittämistä ja työllisyyden edistämistä. Tutkimuksen tuloksien toivotaan herättävän kunnissa ratkaisukeskeistä keskustelua lähiruokan käytöstä kuntien hankinnassa.

2 TIETOJEN HANKINTA

Tietojen hankinta hankkeessa jakautui kahteen selkeään kokonaisuuteen. Tiedot elintarvikehankintoihin liittyen kerättiin kyselyn avulla ja perustiedot aluetalouslaskelmiin saatiin pääosin tilastoista. Kyselyn tuloksia hyödynnettiin aluetalouslaskelmissa lisäaineistona.

2.1 KYSELY

E-lomakekysely lähetettiin Suomen kaikille yhteishankintayksiköille, hankintarenkaille ja kuntien elintarvikkeiden hankinnasta vastaaville, yhteensä noin 340 taholle syyskuussa 2019. Kyselyn (ks. liite 1) avulla selvitettiin lähinnä julkiskeittiöiden elintarvikehankintojen paikallisuusastetta. Kysely kohdennettiin muun muassa ruokapalvelupäälliköille, -esimiehille, hankintavastaaville ja kunnanjohtajille. Kyselystä lähetettiin muistutus ensimmäisessä sähköpostissa olleen toivotun vastausajan päättyessä. Toisen vastausajan päättyessä kerättiin tiedot siitä, mistä maakunnista tietoja vielä tarvitaan lisää ja tämän jälkeen oltiin puhelimitse yhteydessä osaan puuttuvista yksiköistä keskittyen mahdollisimman hyvän alueellisen kattavuuden saamiseen. Kyselystä myös tiedotettiin Ruralia-instituutin nettisivuilla ja sosiaalisessa mediassa sekä hyödynnettiin olemassa olevia yhteistyökontakteja kyselylinkin levittämisessä. Näin toimien kyselyyn saatiin yhteensä 86 vastausta².

Vastauksia pyrittiin saamaan mahdollisimman kattavasti eri maakunnista tai alueilta alueellisen kattavuuden varmistamiseksi. Alueellinen jakauma löytyy taulukosta 1. Samalla pyrittiin saavuttamaan mahdollisimman suuri kattavuus julkisten elintarvikehankintojen arvosta. Vuonna 2018 kuntien ja kuntayhtymien elintarvikehankintojen arvo oli noin 340 miljoonaa euroa (SVT, 2020). Kyselyyn vastanneiden tahojen elintarvikehankinnat olivat yhteensä noin 134 miljoonaa euroa, mikä vastaa näin ollen noin 40 prosenttia tilastoiduista elintarvikehankinnoista. Täytyy kuitenkin huomioida, että muutamat vastaajat eivät ilmoittaneet elintarvikehankintojensa arvoa, joten vastaajien edustamien tahojen elintarvikehankintojen arvo on todellisuudessa ilmoitettua suurempi.

Muutamasta maakunnasta ei saatu tarpeeksi vastauksia kyselyyn useista yrityksistä huolimatta. Tästä johtuen muutamassa tapauksessa päätettiin yhdistää kaksi maakuntaa, jos ne muodostivat selvän hallinnollisen alueen, kuten ELY-alueen. Kainuusta saatiin yksi vastaus eikä sitä voitu tarkemmin analysoida. Ahvenanmaalta vastauksia ei saatu lainkaan. Kyselyyn osallistui yksi valtakunnallinen vastaaja eikä sen tietoja analysoitu tai raportoitu erikseen missään, mutta vastaus huomioitiin koko Suomen analyyseissä.

Vastaava kysely toteutettiin vuonna 2013 (ks. Viitaharju ym., 2014), joten nyt toteutettu kysely antaa tietoa hankintojen mahdollisesta muutoksesta, sillä tuloksia peilataan osin tähän vanhaan kyselyyn. Täytyy kuitenkin huomioida, että vuonna 2013 kyselyyn vastasi vähemmän tahoja kuin vuonna 2019, mutta niiden yhteenlaskettu hankintojen arvo oli suurempi. Myös alueellisesti elintarvikehankintojen arvot joidenkin maakuntien osalta vaihtelivat selvästi vuosien 2013 ja 2019 välillä, mikä vaikuttaa kyselyiden tulosten vertailtavuuteen.

2 Vastaajamäärästä on vähennetty pari vastaajaa, jotka ilmoittivat ainoastaan alueen ja yhteystietonsa tms.

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneet maakunnittain/alueittain.

Maakunta/alue	Kyselyyn vastanneita, kpl
Etelä-Pohjanmaa	4
Etelä-Savo	4
Hämeen alue	5
Kaakkois-Suomen alue	4
Kainuu	1
Keski-Suomi	11
Lappi	7
Pirkanmaa	7
Pohjanmaan alue	5
Pohjois-Karjala	5
Pohjois-Pohjanmaa	4
Pohjois-Savo	9
Satakunta	7
Uusimaa	6
Varsinais-Suomi	6
Åland	0
Valtakunnallinen	1
Yhteensä	86

Tarkemmat tiedot vuosien 2013 ja 2019 kyselyiden vertailtavuuksista raportoidaan maakunnittaisissa osuuksissa luvussa 3.

2.2 ALUETALOUSLASKELMAT

Aluetaloudellisten vaikutusten laskentaa varten tarvittavat perustiedot kerättiin Tilastokeskuksen tietokannoista, joista tärkeimpinä lähteinä olivat Tilastokeskuksen kansantalouden ja aluetilinpäidot (SVT, 2019a ja 2019b). Koska laskelmat koskevat muutosta vuosien 2013 ja 2019 välillä, muodostettiin perusaineisto vuodelle 2013. Itse muutosten suuruus saatiin hankintarenkailla ja -yksiköille lähetetystä e-lomakekyselystä, minkä lisäksi hyödynnettiin myös kuntien ja kuntayhtymien taloustietoja (SVT, 2020).

Aluetaloudelliset laskelmat suoritettiin yleisen tasapainon RegFin-mallilla.³ Mallin avulla voidaan arvioida taloudessa tapahtuvien muutosten vaikutuksia eri alueisiin huomioiden suorien vaikutusten lisäksi myös laajemmat vaikutukset. Vaikutusten mittareina käytetään usein alueellista bruttokansantuotetta (ABKT) sekä työllisyyttä. Mallista voi lukea lisää Ruralia-instituutin aluetaloudelliset arvioinnit -sivuilta (Helsingin yliopisto, 2020). Yleisemmin yleisen tasapainon malleista voi lukea lisää muun muassa T&Y -lehden artikkelista (Kinnunen ym., 2019).

³ Mallinlaskelmat on toteutettu GEMPACK-ohjelmistolla (Harrison & Pearson, 1996)

3 KYSELYTULOKSIA MAAKUNNITTAIN/ALUEITTAIN

Tässä luvussa kuvataan aluksi lyhyesti maakuntia tai alueita ruoantuotannon näkökulmasta ja luodaan näin yleiskuva omassa maakunnassa tuotetun ruoan tarjonnasta. Yleiskuvauksen jälkeen keskitytään kyselyn tuloksiin.

Kyselystä saatuja tuloksia tarkastellaan pääosin maakunnittain, mutta muutamassa tapauksessa maakuntia yhdistettiin vastausten vähyden vuoksi ELY-alueiksi. Kanta-Häme ja Päijät-Häme yhdistettiin Hämeen alueeksi, Etelä-Karjala ja Kymenlaakso Kaakkois-Suomen alueeksi sekä Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa Pohjanmaan alueeksi.

Kyselyn tulokset keskittyvät suurelta osin elintarvikehankintojen alueelliseen ja tuoteryhmittäiseen jakautumiseen, arvioituaan muutokseen viiden viime vuoden aikana, luomun osuuteen sekä erilaisiin näkemyksiin lähiruokasta ja sen käytön esteistä. Hankintojen alueellinen ja tuoteryhmittäinen tarkastelu sekä luomun osuus kuvataan osuuksilla vastaajien ilmoittamien elintarvikehankintojen arvosta. Muutaman vastaajan osalta puuttuvien elintarvikehankintojen arvo saatiin tilastoista (SVT, 2020), jos hankintayksikkö oli yksiselitteisesti mainittu ja löydettävissä tilastoista. Tästä huolimatta muutamia vastauksia ei voitu huomioida näissä alueellisissa, tuoteryhmittäisissä tai luomun osuuksissa, koska elintarvikehankintojen arvo jäi puuttumaan, mutta vastaukset huomioitiin kuitenkin muissa kysymyksissä. Vastaavasti muutama vastaaja jätti ilmoittamatta elintarvikehankintojensa jakautumisen alatoimialoittain, mutta tässä tapauksessa laskelmissa osuuksina käytettiin koko kyselyn vastausten keskiarvoja, sillä jakaumat olivat hyvin samansuuntaisia kaikissa hankintayksiköissä ja -renkaissa.

3.1 ETELÄ-POHJANMAA

Etelä-Pohjanmaan alueella asuu noin 191 000 asukasta ja alue on tunnettu yrittäjyydestään ja maataloudesta. Yritysrakenteessa maa-, metsä- ja kalatalous on kolmanneksi suurin ja toimipaikoiltaan sektori on maakunnan suurin. (Etelä-Pohjanmaan liitto, 2019.) Etelä-Pohjanmaalla maatalouden rakennemuutos näkyy tilojen määrän vähentymisenä, kuten muualakin Suomessa. Tiloja oli 6 075 vuonna 2013, jolloin edellinen selvitys tehtiin. Vuonna 2018 määrä oli vähentynyt 5 327 tilaan. Maatalouden kannattavuus on edelleen heikkoa, mutta uskoa tulevaisuuteen löytyy: sukupolvenvaihdoksia ja investointeja tehdään alueella jopa ennätystahtia. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Etelä-Pohjanmaan alueen resilienssi on hyvä, sillä alue ei ole riippuvainen yksittäisestä toimialasta. Elintarvikesektori on eräs suurimmista toimialoista. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.) Elintarviketeollisuuden osuus Etelä-Pohjanmaalla tuotetusta bruttoarvonlisästä oli noin viisi prosenttia vuonna 2017. Sektorille työllistyi tuolloin 3 800 henkeä eli noin neljä prosenttia alueen työllisistä. Näiden mittareiden perusteella elintarviketeollisuuden taloudellinen merkitys on Etelä-Pohjanmaalla suurempi kuin muissa maakunnissa. Bruttoarvonlisä- ja työllisten määrällä mitattuna Etelä-Pohjanmaalle kohdistui noin kymmenen prosenttia koko maan elintarviketeollisuuden toiminnasta. Tarkasteltaessa tämän toimialan laajuutta Etelä-Pohjanmaa oli Uudenmaan jälkeen toiseksi suurin maakunta vuonna 2017. (SVT, 2019a.)

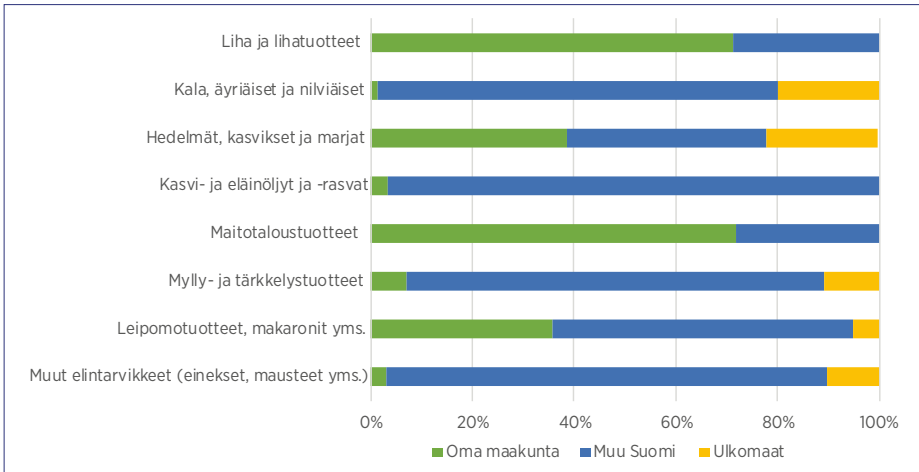
Vuonna 2017 jalostavia elintarvikeyrityksiä oli alueella 106 ja niistä yli 80 prosenttia oli alle viiden hengen yrityksiä. Vuonna 2013 yrityksiä oli 119. Jalostavista elintarvikeyrityksistä leipomotoiminnassa oli eniten yrityksiä molempina vuosina. Vuonna 2017 leipomoyrityksiä oli 37 prosenttia jalostavista elintarvikeyrityksistä. Toiseksi suurimpana toimialana oli muiden tuotteiden jalostus, kun taas vuonna 2013 toiseksi suurin oli hedelmien ja kasvien jalostus. Kolmanneksi suurimpana toimialana vuonna 2017 oli vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostus, mutta vuonna 2013 teurastus ja lihanjalostus nousi kolmanneksi suurimmaksi. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

KYSELYN TULOKSET

Etelä-Pohjanmaalta saatiin kyselyyn neljä vastausta, joiden elintarvikehankintojen arvo oli hyvin lähellä vuoden 2013 toteutettuun kyselyyn vastanneiden hankintojen arvoa. Näin ollen kyselyn tulokset ovat helposti vertailtavissa aikaisempaan vuonna 2013 toteutettuun kyselyyn.

Vastaaajien mukaan Etelä-Pohjanmaalla lähiruokahankintoja tehdään selvästi eniten lihan ja maidon osalta (ks. kuvio 1). Lihatuotteista sekä maitotuotteista noin 70 prosenttia hankitaan omasta maakunnasta. Myös edellisessä, vuoden 2013 kyselyssä liha ja maitotuotteet nousivat mainituimpien joukkoon (Viitaharju ym., 2014). Seuraavaksi eniten omasta maakunnasta hankintaan vastausten mukaan hedelmiä, kasviksia ja marjoja sekä leipomotuotteita. Myös muissa tuoteryhmissä on hieman oman maakunnan ostoja. Kotimaisuusaste on sata prosenttia sekä lihan, maidon että kasvivasvojen ja -öljyjen osalta. Muissa tuoteryhmissä pieni osa hankitaan ulkomailta.

Vastaaajat itse arvioivat lähiruokahankintojensa pysyneen pääosin samana viiden viime vuoden ajan. Euromääräisten vastausten perusteella lähiruokahankinnat näyttävät kuitenkin kasvaneen merkittävästi, noin 26 prosentista 40 prosenttiin kaikista elintarvikehankin-

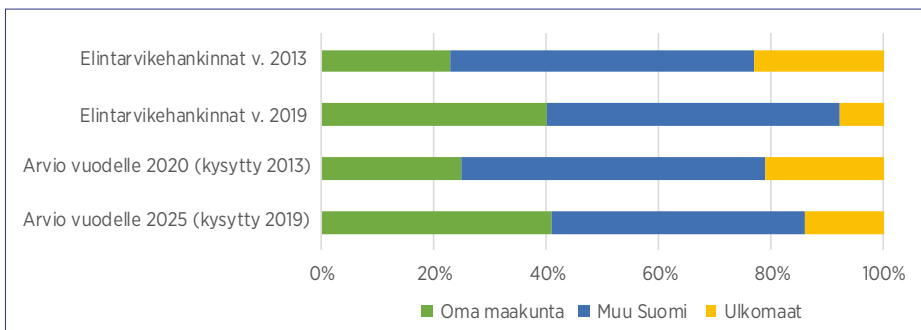

Kuvio 1. Etelä-Pohjanmaan hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

noista (ks. kuvio 2). Lisäksi kotimaisuusaste on noussut selvästi vuodesta 2013. Vastaajat kertoivatkin nostaneensa tietoisuutta lähiruoasta ja tehneensä yhteistyötä toimittajien tai hankintarenkaan kanssa jo pidemmän aikaa.

”Hyödynnämme tällä hetkellä aika hyvin oman maakunnan tuotteita ja olemme niitä hyödyntäneet jo pidemmän aikaa.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Etelä-Pohjanmaa)

Etelä-Pohjanmaalla oltiin toiveikkaita lähiruokavaltuutuksen suhteen. Alueella ajateltiin, että tulevaisuuden trendiksi nousevat lähiruokavaltuutuksen ja arvostuksen paraneminen sekä vastuullisuuden ja ravitsemuksen merkityksen nouseminen hankinnoissa. Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että tulevaisuudessa lähiruokahankintoja tulisi lisätä julkisektörillä. Vastaajat arvioivat oman maakunnan ostojen olevan suunnilleen nykyisellä tasolla myös vuonna 2025, mutta ulkomaisten hankintojen osuuden arvioitiin hieman kasvavan nykyisestä.

Kuvio 2. Etelä-Pohjanmaan hankintojen jakautuminen⁴.

⁴ Vuoden 2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014)

Kyselyn avulla tiedusteltiin myös luomun osuutta hankinnoista. Etelä-Pohjanmaan vastaajien mukaan heidän hankinnoistaan noin 14 prosenttia on luomua. Osuus on selvästi kasvanut vuodesta 2013, jolloin luomun osuus Etelä-Pohjanmaalla oli noin kolme prosenttia (Viitaharju ym., 2014). Korkeampia luomuosuuksia selitettiin muun muassa luomumaitoon siirtymisellä. Vastaajat arvioivat luomuosuuden kasvavan hieman vuoteen 2025 mennessä, noin 16 prosenttiin.

Tärkeimmiksi ominaisuuksiksi elintarvikehankinnoissa eteläpohjalaiset vastaajat nostivat erityisesti ruoan hyvän maun ja ruoan alkuperän helpon jäljitettävyyden. Lisäksi tärkeinä koettiin myös budjetissa pysyminen, ja turvallisuus sekä se, että hankinnat tehdään mahdollisimman tarkasti hankintalain mukaisesti. Vähiten tärkeäksi nousi se, että ruoka olisi valmistettu tietyn alueen tai maakunnan perinteitä mukaillen. Myöskään luomutuotteiden saannin mahdollisuutta ei pidetty kovin tärkeänä hankintakriteerinä.

Vastaajat pitivät lähiruokaa tuoreena ja hyvän makuiseana. Lähiruoka koettiin myös kuu-luvan jokapäiväiseen käyttöön eli sitä ei nähty mitenkään yllällisenä kuluttamisena. Lähiruoan laadun nähtiin kuitenkin vaihtelevan ja saatavuudessa koettiin olevan ongelmia. Lisäksi Etelä-Pohjanmaalla oltiin sitä mieltä, että lähiruoka lisää oman alueen työllisyyttä.

Yhtenä suurimmista esteistä lähiruokan hankinnalle Etelä-Pohjanmaalla nähtiin nykyinen kilpailu- ja hankintalainsäädäntö. Lisäksi tuotteiden hinta ja käytettävissä olevat määrärahat asettivat taloudellisia esteitä hankintaan. Myös tuotteiden alhainen käsittelyaste koettiin vastaajien mukaan rajoittavana tekijänä, sillä monet tuotteet eivät olleet sellaisenaan suoraan sopivia julkiskeittiöiden käyttöön.

3.2 ETELÄ-SAVO

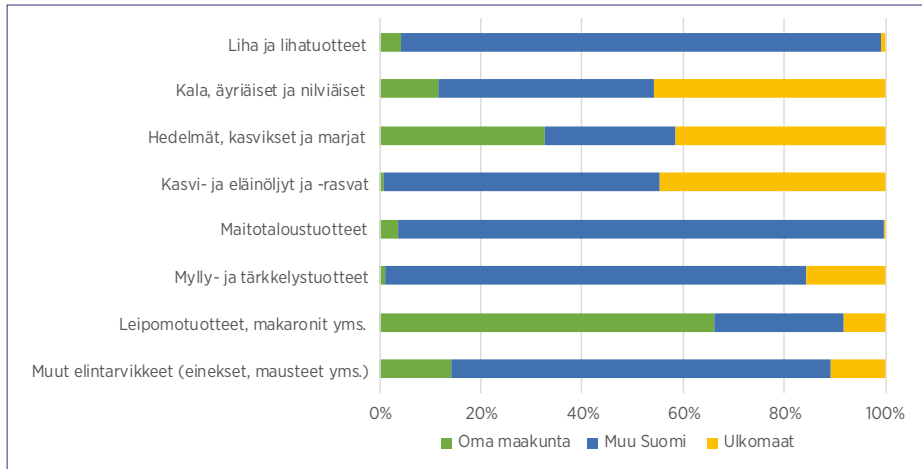
Etelä-Savon maakuntastrategiassa ruoka on nostettu kolmen kärkeen – se on siis alueen erityinen vahvuus. Maakunnan tulevaa kasvua rakennetaan osittain ruoan varaan. (Etelä-Savon maakuntaliitto, 2018.) Alkutuotannossa näkyy maatalouden rakennemuutos. Maatilojen lukumäärä vähenee hitaammin kuin maassa keskimäärin tilojen koon ollessa maan pienimpiä. Vuonna 2013 maatalous- ja puutarhayrityksiä oli Etelä-Savossa 2 568 ja niiden määrä laski lähes 11 prosenttia vuoteen 2018 mennessä, ollen 2 297. Maatalouden viimeaikainen heikko kannattavuus on Etelä-Savon alueella saanut yrittäjät siirtämään investointejaan, mutta nyt ne näyttävät olevan noususuuntaisia, mikä ennakoi alueelle kiihtyvää maatalouden rakennemuutosta. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Etelä-Savossa tuotetusta bruttoarvonlisästä noin prosentti kertyi elintarviketeollisuudesta vuonna 2017. Saman suuruinen osuus alueen työllisistä (n. 750 henkeä) työskenteli tuolloin elintarviketeollisuudessa. (SVT, 2019b.) Vuonna 2017 elintarvikkeita jalostavia yrityksiä oli maakunnassa 111, joka on hieman vähemmän kuin vuonna 2013, jolloin yrityksiä oli 130. Sekä vuonna 2013 että vuonna 2017 suurin toimiala oli leipomotoiminta, toiseksi suurin teurastus- ja lihanjalostus ja kolmantena vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostus. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

KYSELYN TULOKSET

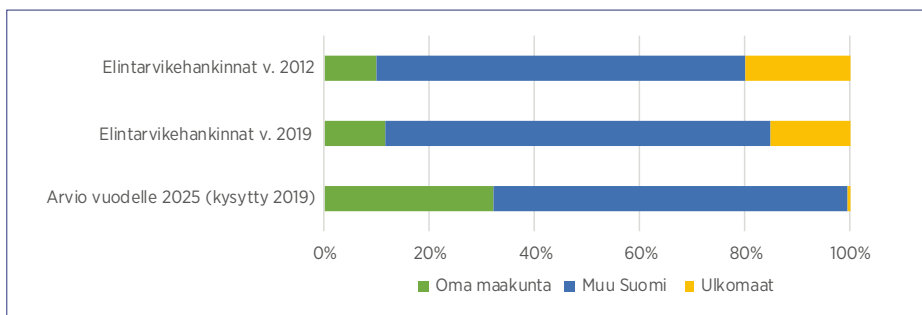
Etelä-Savosta saatiin kyselyssä neljä vastausta. Tämä on yksi vastaaja enemmän kuin aiemmin raportoidussa kyselyssä eli vastaajamäärä oli lähes sama, minkä lisäksi vastaajien ilmoittamien elintarvikehankintojen yhteenlasketut arvot olivat samaa suuruusluokkaa (ks. Viitaharju ym., 2014, Määttä ym., 2013). Näin ollen kysely on näiltä osin vertailukelpoinen aiemmin raportoitujen tietojen kanssa.

Suurimmat lähiruokahankinnat tehdään vastaajien mukaan perunoissa, marjoissa ja leivissä. Samat tuotteet nousivat esiin myös aiemmassa kyselyssä (ks. Viitaharju ym., 2014; Määttä ym., 2013). Tuoteryhmittäin tarkasteltuna oman maakunnan osuus on selvästi suurin leipomotuotteissa, noin 70 prosenttia, mikä on yli kaksi kertaa niin suuri osuus kuin aikaisemmin (ks. kuvio 3). Hedelmien, kasviksen ja marjojen tuoteryhmässä oman maakunnan osuus on toiseksi suurin, yli 30 prosenttia. Myös muissa tuoteryhmissä on jonkin verran hankintoja omasta maakunnasta. Näin ollen oman maakunnan hankinnat ovat monipuolistuneet aikaisempaan tilanteeseen nähden (ks. Viitaharju ym., 2014; Määttä ym., 2013). Kotimaisuusaste on suurin maitotuotteissa ja lihassa.

Kuvio 3. Etelä-Savon hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

Puolet vastaajista arvioi, että heidän tekemänsä lähiruokahankinnat ovat nousseet viiden viime vuoden aikana ja puolet näki, että ostot ovat pysyneet samanlaisina. Vastaajat, jotka kokivat hankintojen kasvaneen, ilmoittivat sen olevan seurausta lähiruoka-ajattelun lisääntymisestä. Tuottajien tuotevalikoiman pysyminen samana oli syynä siihen, miksi elintarvikeostot olivat ennallaan. Kokonaisuudessaan elintarvikehankinnat omasta maakunnasta ovat pysyneet suunnilleen aikaisempien vuosien tasolla. Pientä kasvua toki on tapahtunut, kymmenestä prosentista kahteentoista prosenttiin (ks. kuvio 4). Kotimaisuusastekin on noussut hieman aiemmasta tilanteesta.

Kuvio 4. Etelä-Savon hankintojen jakautuminen⁵.

⁵ Vuoden 2012 tiedot: Viitaharju ym. (2014)/Määttä ym. (2013)

Vastaajat arvioivat oman maakunnan ostojen kasvavan selvästi tulevaisuudessa, jopa reiluun 30 prosenttiin vuoteen 2025 mennessä (ks. kuvio 4). Samalla kotimaisuusasteen arvioitiin nousevan lähes sataan prosenttiin. Tulevaisuudessa julkiskeittiöiden elintarvikehankintoihin vaikuttavat vastaajien mukaan eniten hankintalain muutos, kasvisruoan lisääntyminen ja ajatus kestävästä kehityksestä läpi koko ruokaketjun.

Luomun osuus elintarvikehankinnoista on vastaajien mukaan maakunnassa noin neljä prosenttia, mikä vastaa aikaisemman kyselyn arviota vuodelle 2020 (ks. Viitaharju ym. 2014). Vuonna 2013 Etelä-Savon luomuosuus oli alle kolme prosenttia (Viitaharju ym., 2014), joten pientä kasvua luomutuotteiden käytössä on havaittavissa. Vastaajat arvioivat huomattavaa kasvua luomun osuuteen vuoteen 2025 mennessä: osuuden arvioitiin kasvavan jopa yli 30 prosenttiin.

Etelä-Savossa hankintoja tehdessä kaikkein tärkeimpänä ominaisuutena pidettiin ruoan makua eli ruoan tulee maistua hyvältä. Budjetin noudattaminen, ruoan alkuperän helppo jäljitettävyyden sekä turvallisuus yleensäkin, ja mahdollisuus saada kausituotteita nousivat myös hankinnan kannalta merkityksellisiksi ominaisuuksiksi. Lähiruokaa pidettiin tuoreena ja sen katsottiin lisäävän oman alueen työllisyyttä. Toisaalta taas valikoima lähiruoassa koettiin rajalliseksi ja raaka-aineiden laatu vaihtelevaksi. Myöskään tuotteiden jalostusaste ei vastaajien mukaan aina ole sellainen mitä julkiskeittiöt tarvitsisivat. Eteläsavolaisten vastauksista nousi esiin myös lähiruoan määritelmän rajoittavuus tässä tutkimuksessa (lähiruoka on omassa maakunnassa tuotettua ruokaa), erityisesti maakunnan rajakunnissa.

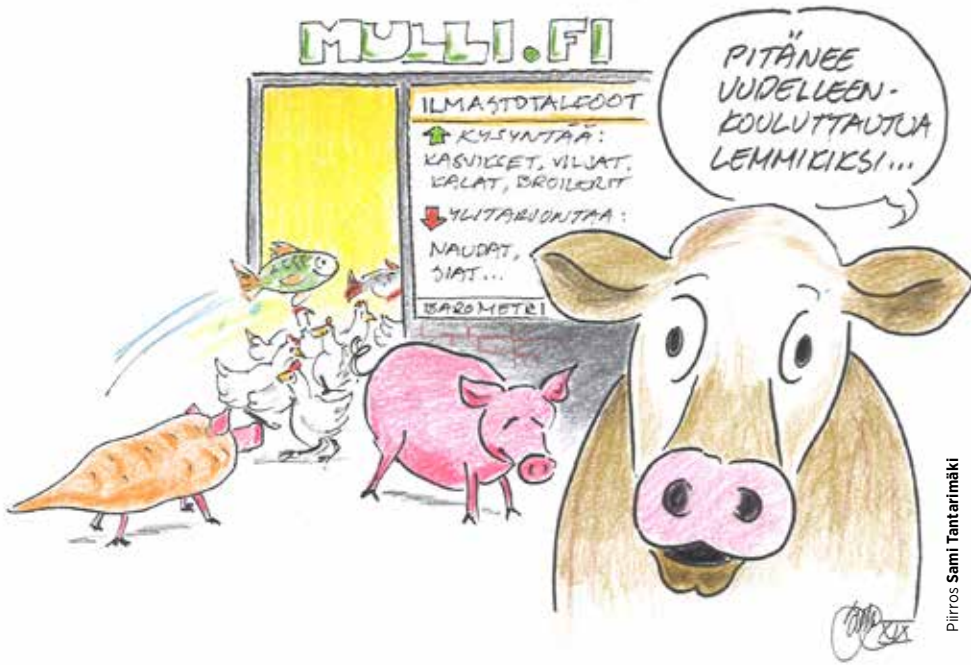
Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että lähiruoan käyttöä tulisi selkeästi lisätä julkiskeittiösektorilla. Suurimmiksi esteiksi Etelä-Savossa lähiruoan käytölle nousivat kuitenkin tuotteiden epätasainen tarjonta eri vuodenaikoina, tarjoustusten vähäisyys koskien lähiruokaa ja julkiskeittiösektorin käytössä olevien määrärahojen rajallisuus. Myös yritysten kehittymättömät tilausjärjestelmät koettiin lähiruoan hankinnan esteenä sekä hankintalaki ja keskittyneet hankintarenkaat, sillä hankintamäärät ovat niin suuria. Lähiruoan laadun taas toisaalta ei koettu asettavan esteitä sen hankkimiselle.

3.3 HÄMEEN ALUE

Hämeen alueelta saatiin yhteensä viisi vastausta, joista yksi tuli Kanta-Hämeen maakunnasta ja neljä Päijät-Hämeestä. Jotta Kanta-Hämeen vastaukset voitiin raportoida, yhdistettiin aineistot Hämeen alueen aineistoksi, sillä yhden vastaajan vastauksia ei voida esittää yksinään tarkasti. Hämeen alueen aineiston rajaus on hallinnollinen rajaus ELY-alueen mukaisesti. Alueella asuu yhteensä yli 371 000 ihmistä eli noin 6,7 prosenttia koko Suomen väestöstä (SVT, 2019c).

Kanta-Hämeessä on monipuolinen elinkeino- ja osaamisrakenne. Maatalous ja elintarviketeollisuus ovat olleet perinteisesti vahvoja toimialoja. Alueella pitkään jatkunut hyvä talouskehitys näyttää tällä hetkellä hiipumisen merkkejä. Siltikin maataloudessa investoidaan vilkkaasti ja alueella nähdään, että maataloustukien painopisteen tulisikin kohdentua investoihin ja kehittyviin tiloihin koosta riippumatta. Vuonna 2018 maatilojen määrä oli 1 884. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Päijät-Hämeen elinkeinorakenne on myös monipuolinen. Maakunnassa on vahvaa elintarviketeollisuutta ja alue on merkittävä vilja-alan keskittymä Suomessa, niin alkutuotannossa kuin jalostuksessa. Alkutuotannossa investoinnit ja sukupolvenvaihdokset ovat nousussa ja Päijät-Hämeessä toivotaan maatalouden tukipolitiikan painopisteen siirtyvän in-

vestointeja tekeviin ja kehittyviin maatalousyrityksiin. Päijät-Hämeessä maatilojen määrä oli vuonna 2018 yhteensä 1 552. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen bruttoarvonlisästä noin kolme prosenttia tuotettiin elintarviketeollisuudessa vuonna 2017. Sektori työllisti 2–3 prosenttia alueiden työllisistä eli yhteensä noin 4 000 henkeä kyseisenä vuonna. (SVT, 2019b.)

Kanta-Hämeessä oli vuonna 2017 jalostavia elintarvikeyrityksiä 109, joista noin kolmannes oli leipomotoiminnassa. Yritysten määrä on hiukan kasvanut vuodesta 2013, jolloin niitä oli 98. Myös vuonna 2013 leipomotoiminta oli maakunnassa suurin toimiala yritysten määrässä mitattuna. Molempina vuosina toiseksi suurin toimiala oli vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostus ja kolmanneksi suurin sektori oli teurastus ja lihanjalostus. Yli yhdeksän prosenttia jalostavista yrityksistä oli yli viidenkymmenen hengen yrityksiä, kun vastaava luku koko Suomessa oli viisi prosenttia. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

Vuonna 2017 jalostavia elintarvikeyrityksiä oli Päijät-Hämeessä 96, kun vuonna 2013 niitä oli 90. Suurimpia toimialoja vuonna 2017 olivat leipomotoiminta, vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostus sekä teurastus ja lihanjalostus, kuten Kanta-Hämeessäkin. Vuonna 2013 suurin toimiala oli leipomotoiminta, toiseksi suurin muiden elintarvikkeiden valmistus ja kolmantena vihannesten ja hedelmien jalostus. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

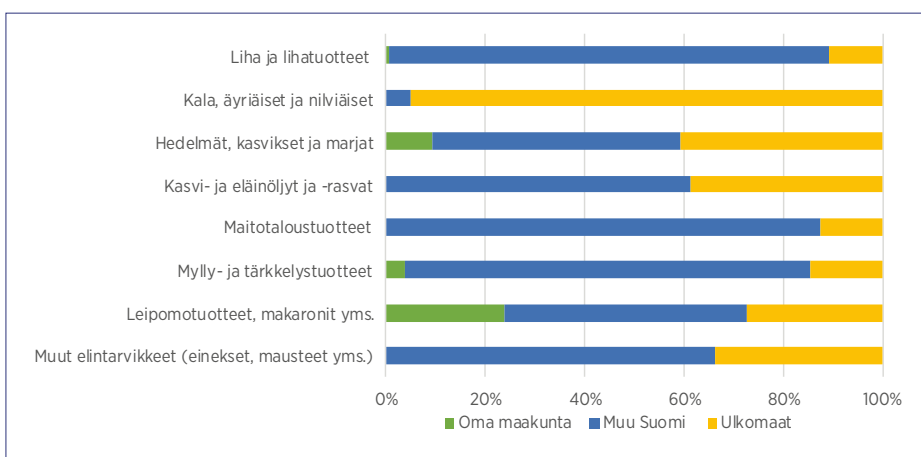
KYSELYN TULOKSET

Hämeen alueelta saatiin viisi vastausta, mikä on hieman vähemmän vastauksia kuin aiemmissa kyselyissä. Hämeen vastaajien ilmoittamien elintarvikehankintojen yhteenlaskettu arvo oli noin puolet aiemmin raportoitujen Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen vastaajien ilmoittamasta arvosta (ks. Viitaharju ym., 2014; Määttä & Törmä, 2012), mikä on hyvä ottaa huomioon tulosten vertailussa aikaisempaan tilanteeseen.

Hämeen alueella eniten lähiruokahankintoja tehtiin leivän ja perunan osalta. Lisäksi vastaajat nostivat esiin juurekset ja puurohiutaaleet. Aikaisemmassa kyselyssä puurohiutalei-

ta ei mainittu, mutta marjat olivat saaneet maininnan tuoteryhmänä, jossa tehdään eniten lähiruokaostoja (ks. Viitaharju ym., 2014; Määttä & Törmä, 2012). Tässä kyselyssä marjat eivät nousseet esiin. Tuoteryhmittäisessä tarkastelussa tuli esiin, että oman maakunnan elintarvikehankinnat keskittyvät lähinnä leipomotuotteisiin, hedelmiin, kasviksiin ja marjoihin sekä myllytuotteisiin (ks. kuvio 5). Lihassa ja lihatuotteissa kotimaisuusaste on suurin, mutta missään tuoteryhmässä ei päästy täyteen kotimaisuuteen.

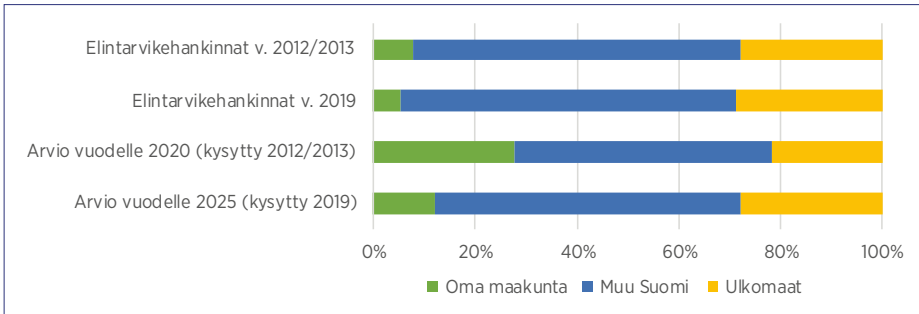
Vertailtaessa kyselyn tuloksia edellisiin raportteihin paljastuu aikaisempaa suppeampi ja alhaisempi oman maakunnan osuus. Tämä tulee esiin sekä Kanta-Hämeen että Päijät-Hämeen aikaisempiin osuuksiin suhteutettuna (ks. Viitaharju ym., 2014; Määttä & Törmä, 2012). Toki tähän saattaa vaikuttaa se, että uusimpaan kyselyyn vastanneet eivät edustaneet niin suurta elintarvikehankintojen kokonaisuutta kuin aikaisemmin. Lisäksi hankintoja tarkastellaan tässä kahden maakunnan kokonaisuutena, toisin kuin viimeksi.

Kuvio 5. Hämeen hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

Näkemyksistä, miten lähiruokahankinnat ovat kehittyneet viiden viime vuoden aikana, vaihteli. Osa vastaajista arvioi, että paikalliset ostot olivat kasvaneet, osa arvioi niiden pysyneet ennallaan. Suurin osa arvioi paikallisten ostojen vähentyneen, mikä selvisi myös verrattaessa tuloksia aikaisemman kyselyn osuuksiin. Aiemmin oman maakunnan osuus oli noin kahdeksan prosenttia, mutta nyt osuus jäi noin viiteen prosenttiin (ks. kuvio 6). Lähiruokatarjonnan vähäisyys ja hankintarenkaan vaihtuminen koettiin syyksi siihen, miksi ostot eivät olleet nousseet. Panostus lähiruokaan toimijoiden ja päättäjien tasolta katsottiin puolestaan perusteeksi lähiruokaostojen kasvulle. Kotimaisuusaste on pysynyt suunnilleen samalla tasolla, hieman yli 70 prosentissa.

Tulevaisuudessa hankintoihin vaikuttavat vastaajien mukaan niukkenevat resurssit, ja toisaalta kotimaisen ja lähiruokatuotteen arvostuksen lisääntyminen niin yleisesti kuin poliittisella tasolla. Vastaajat arvioivat oman maakunnan elintarvikehankintojen kasvavan vuoteen 2025 mennessä hieman yli kymmeneen prosenttiin, mikä on selvästi maltillisempi kasvuennuste kuin aiemmin arvioitu osuus (ks. kuvio 6).

Kuvio 6. Hämeen alueen hankintojen jakautuminen⁶.

Luomun osuus elintarvikehankinnoista on kyselyn mukaan noin kaksi prosenttia, mutta osuuden arvioitiin kasvavan vuoteen 2025 mennessä noin yhdeksään prosenttiin. Aikaisempaan kyselyyn verrattuna osuus on sama kuin Kanta-Hämeessä, mutta hieman alhaisempi kuin Päijät-Hämeessä (Viitaharju ym., 2014). Suuria muutoksia luomutuotteiden hankintaosuuteen ei siis ole tapahtunut.

Hämeen alueella tärkeimmiksi ominaisuuksiksi elintarvikehankinnoissa nousivat ruoan hyvä maku ja sen turvallisuus. Lähes yhtä tärkeinä pidettiin asetetussa budjetissa pysymistä, ruoan alkuperän jäljitettävyyttä ja hankintalain mahdollisimman tarkkaa noudattamista. Tärkeää oli myös, että ruoka vastaisi asiakkaiden toiveita eli myös asiakaslähtöisyyttä korostettiin. Hämeessä lähiruoka oli kirjoitettu myös strategiapapereihin.

”Panostamme kunnan ja ruokapalvelujen strategian mukaisesti lähiruoan hankintaan.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Häme)

Mielikuva lähiruoasta on Hämeessä erittäin positiivinen ruoan tuoreuden suhteen ja lähiruoan käytön koetaan lisäävän myös oman alueen työllisyyttä. Toisaalta vastaajat näkivät, että lähiruokavalikoimat ovat julkiskeittiösektorilla rajalliset ja lähituottajia ja -jalostajia on maakunnista vaikea löytää. Kysymys lähiruokatuotteiden pakkauskoon sopivuudesta julkiskeittiöihin jakoi mielipiteitä voimakkaasti. Kolme vastaajaa oli täysin samaa mieltä väitteen kanssa, kun taas loput kaksi olivat täysin päinvastaista mieltä.

Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että lähiruoan käyttöä tulisi tulevaisuudessa lisätä. Osa taas katsoi, että kotimaisuus on tärkeämpi kriteeri, jotta julkiskeittiöiden ruokailu pysyisi ruoan laadun suhteen monipuolisena. Suurimmaksi esteeksi lähiruoan käytön lisäämiselle nousi raha, eli toisaalta tuotteiden hinta ja toisaalta niiden ostoon käytettävissä olevat määrärahat. Lisäksi tuotteiden alhainen esikäsittelyaste nousi suurimmalle osalle vastaajista merkittäväksi tai erittäin merkittäväksi esteeksi. Lähiruoan rinnalla korostettiin kuitenkin kotimaisuuden tärkeyttä.

”Julkishallinnon keittiöille lähiruoka on suomalaista ruokaa! Jos lähdetään pienentämään piiriä tarkoittaa se ruokalistojen köyhtymistä.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Häme)

6 Vuoden 2012/2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014) & Määttä yms. (2013)

3.4 KAAKKOIS-SUOMEN ALUE

Kaakkois-Suomen alueelta saatiin kyselyyn yhteensä neljä vastausta, joista yksi tuli Kymenlaakson maakunnasta ja kolme Etelä-Karjalasta. Jotta Kymenlaakson vastaukset voidaan raportoida, yhdistettiin aineistot Kaakkois-Suomen aineistoksi, sillä yhden vastaajan vastauksia ei voida esittää yksityiskohtaisella tasolla. Kaakkois-Suomen alueen aineiston rajaus on hallinnollinen rajaus ELY-alueen mukaisesti.

Vuonna 2018 Etelä-Karjalassa oli 1 239 maatalous- ja puutarhayritystä. Niiden lukumäärä on viime vuosina vähentynyt, mikä on yleinen trendi koko maassa. Yritysten lukumäärän vähetessä niiden koko kasvaa. Alkutuotanto on kuitenkin edelleen tärkeä elinkeino alueella. Vaikka Etelä-Karjalan alueen kaikkien yritysten liikevaihto oli vuonna 2019 kasvusuuntainen, kokivat alueen maanviljelijät kannattavuuden heikommaksi kuin Suomessa keskimäärin. Myös muuta yritystoimintaa harjoitettiin maataloilla enemmän kuin muualla Suomessa. Kasvunäkymiä maataloudessa katsottiin olevan mm. luomu- ja lähiruoantuotannossa. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Kymenlaakson alueella aluetalous on hiukan vahvistunut pitkän taantuman jälkeen. Alueella toivotaan kasvua tukemalla ja uudistamalla perinteisiä aloja kuten elintarviketeollisuutta. Siltikin kymenlaaksolaiset maatalousyrittäjät, erityisesti kasvinviljelijät, kokevat kasvuodotukset heikommiksi kuin Suomessa keskimäärin. Lähiruokan odotetaan avaavan maatalousyrittäjille kasvunäkymiä. Maatalouden rakennemuutos näkyy yritysten määrässä. Vuonna 2013 niitä oli 1 920 ja vuonna 2018 yhteensä 1654. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019; Kymenlaakson liitto, 2019.)

Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa tuotetusta bruttoarvonlisästä vuonna 2017 yhteensä noin prosentti kertyi elintarviketeollisuudesta. Suunnilleen yhtä suuri osuus alueiden työllisistä (yhteensä n. 1 700 henkeä) toimi kyseisellä sektorilla. (SVT, 2019b.)

Etelä-Karjalan alueella elinkeinorakenne on jakautunutta: pieniä yrityksiä ja toisaalta taas suuryrityksiä on verrattain paljon. Alueella on tavoitteena monipuolistaa elinkeinorakennetta. (Etelä-Karjalan liitto, 2019.) Elintarvikkeita jalostavia yrityksiä oli maakunnassa vuonna 2017 yhteensä 124 kappaletta. Verrattuna vuoteen 2013 yritysten määrä on kasvusuuntainen, sillä yrityksiä oli tuolloin 93. Suurimpia toimialoja yritysten määrässä mitattuna olivat vuonna 2017 vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostus, leipomotuotanto ja teurastus ja lihanjalostus. Vuonna 2013 suurimmat toimialat olivat leipomotuotteet, vihannesten ja hedelmien jalostus ja teurastus ja lihanjalostus. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

Jalostavia elintarvikeyrityksiä vuonna 2017 oli Kymenlaaksossa 125. Näistä kolmannes oli leipomotuotannossa, viidennes kalanjalostuksessa ja 13 prosenttia teurastuksessa ja lihanjalostuksessa. Vuonna 2013 yritysten määrä oli lähes sama, 120 kappaletta, mutta toimialojen suhde on muuttunut tällä aikavälillä, sillä vuonna 2013 kolmannes yrityksistä oli leipomotoiminnassa, viidennes vihannesten ja hedelmien jalostuksessa ja 17 prosenttia juomien valmistuksessa. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

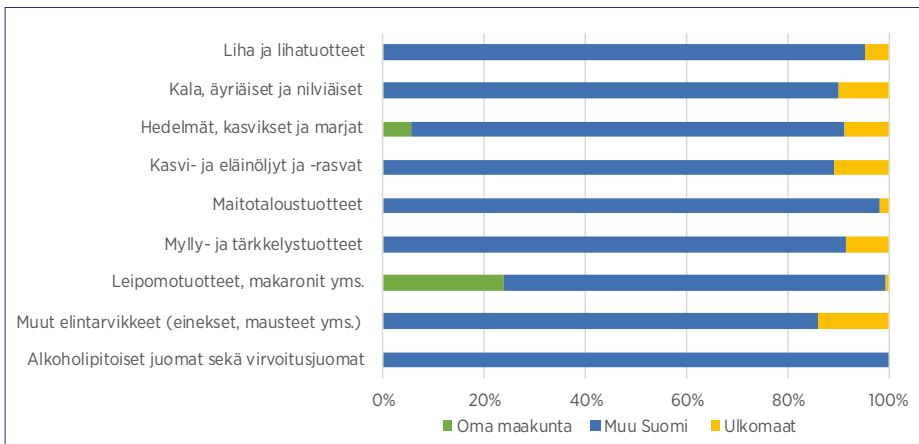
KYSELYN TULOKSET

Kaakkois-Suomesta saatiin yhtä monta kyselyvastausta kuin edelliselläkin kerralla. Kaakkois-Suomen vastaajien elintarvikehankinnat ovat kuitenkin huomattavasti arvoltaan pienemmät kuin vuoden 2013 kyselyyn vastanneiden, mikä on hyvä huomioda kyselyiden vertailuissa.

Kaakkois-Suomessa leipä ja leipomotuotteet, juurekset ja vihannekset sekä peruna nousivat vastauksissa elintarvikkeiksi, joiden osalta tehdään eniten lähiruokahankintoja. Vuoden

2013 aineistossa kananmuna oli yksi suurimmista lähituoteryhmistä (Viitaharju ym., 2014), mutta tässä kyselyssä sitä ei mainittu. Taulukosta 7 tuleekin esiin, että oman maakunnan ostot keskittyvät juuri leipomotuotteisiin sekä hedelmiin, kasviksiin ja marjoihin. Muissa tuoteryhmissä omasta maakunnasta ei juuri hankintoja tehdä. Kotimaisuusasteet ovat suurimmat alkoholipitoisissa juomissa sekä leipomo- ja maitotaloustuotteissa.

Vuoden 2013 kyselyn Etelä-Karjalan tuloksiin verrattuna leipomotuotteiden hankintojen osuus omasta maakunnasta on selvästi noussut, mutta hedelmien, kasvien ja marjojen hankinta omasta maakunnasta on hieman laskenut. Muissa tuoteryhmissä ei aikaisemminkaan ollut oman maakunnan hankintoja. (ks. Viitaharju ym., 2014.)

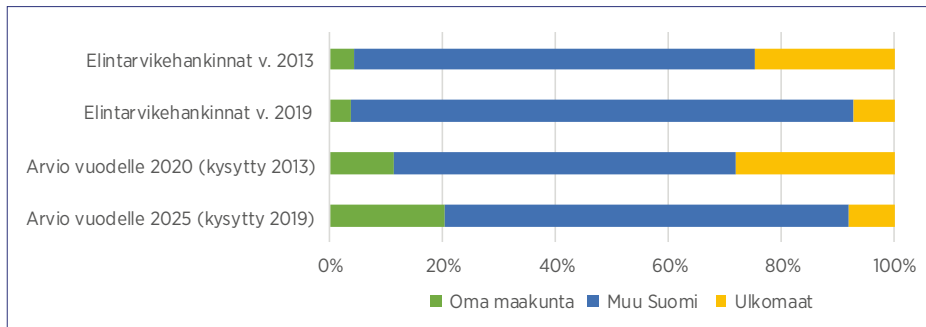

Kuvio 7. Kaakkois-Suomen alueen hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

Lähiruokaostot olivat useimpien vastaajien mukaan pysyneet samana viiden viime vuoden aikana, mutta osa arvioi myös lähiruokaostojen kasvaneen. Syyksi siihen, että ostot ovat säilyneet samalla tasolla, katsottiin tarjonnan pysyminen samankaltaisena. Nousun nähtiin johtuvan yksikön omasta aktiivisesta toiminnasta lähiruoan edistämisen suhteen. Myös hankintojen alueellisen jakauman vertailussa tuli esiin, että oman maakunnan ostojen osuus ei kovinkaan paljoa ole muuttunut vuodesta 2013 (ks. kuvio 8). Kotimaisuusaste puolestaan on noussut huomattavasti. Vuoden 2013 kyselyn perusteella kotimaisuusaste oli noin 75, mikä on vuoden 2019 kyselyn tietojen mukaan noussut yli 90 prosenttiin.

Kaakkois-Suomessa katsottiin, että tulevaisuudessa hankintoihin vaikuttavat ruoan puhtaus ja kasvisruokailun lisääntyminen. Vastaajat olivat melko optimistisia tulevaisuuden lähiruoan käytölle, jopa enemmän kuin aiemmin, sillä vastaajien arvioiden mukaan vuonna 2025 noin 20 prosenttia elintarvikkeista ostetaan omasta maakunnasta (ks. kuvio 8). Lähiruokalle nähtiin mahdollista kasvua yleisellä tasolla ja erityisesti trendien kautta. Arvioiden mukaan kotimaisuusaste pysyisi yli 90 asteessa.

”Kasviruokien lisääntyminen ja sitä kautta toivoisin, että lähituottajat aktivoituisivat tai niitä tulisi lisää jolloin tarjontaa olisi niissä tuotteissa. Leipomotuotteet olisi hyvä mahdollisuus myös, jos saisimme paikalliset leipomot laajentamaan omaa myyntiään myös julkiselle puolelle.” (Hankintajohtaja/-päällikkö, Kaakkois-Suomi)

Kuvio 8. Kaakkois-Suomen alueen hankintojen jakautuminen⁷.

Kaakkois-Suomen vastaajien ilmoittamista elintarvikehankinnoista luomun osuus on noin kuusi prosenttia, minkä arvioitiin moninkertaistuvan vuoteen 2025 mennessä. Vastaajat arvioivat, että noin 17 prosenttia elintarvikehankinnoista olisi luomua vuonna 2025. Nykyinen luomuosuus alueella on kyselyn perusteella hieman kasvanut vuodesta 2013, sillä silloin luomuosuudet olivat Kymenlaaksossa 4 ja Etelä-Karjalassa 0 prosenttia (Viitaharju ym., 2014).

Julkisia elintarvikehankintoja tehtäessä Kaakkois-Suomessa tärkeinä ominaisuuksina nostettiin esiin ruoan hyvä maku ja turvallisuus. Ruoka ja sen raaka-aineet tulee pystyä myös jäljittämään helposti. Lisäksi tärkeänä pidettiin budjetissa pysymistä, mutta toisaalta myös eettisyys nähtiin tärkeänä, sillä se, että elintarvikehankinnat noudattavat kestävä kehityksen periaatteita, oli myös erittäin tärkeätä vastaajille. Henkilökohtaisen kontaktin mahdollisuutta tuottajaan tai valmistajaan ei pidetty kovin tärkeänä. Luomutuotteiden saamisen mahdollisuus ei myöskään noussut Kaakkois-Suomessa kovin merkittävään asemaan,

Lähiruoka koettiin Kaakkois-Suomessa terveellisenä, hyvän makuisena ja tuoreena. Lähiruokan käytön katsottiin lisäävän myös alueen työllisyyttä. Lähiruokahankintoja ei pidetty mitenkään ylellisenä kuluttamisena, vaan ennemmin jokapäiväisenä valintana. Valitettavasti lähiruokan saatavuutta ei nähty tarpeeksi varmana.

Suurimmiksi esteiksi lähiruokan hankinnalle Kaakkois-Suomessa nähtiin tuotteiden ja pakkausten soveltuvuus suurkeittiöiden tarpeisiin. Lisäksi yritysten tavarantoimituskykyä pidettiin ongelmallisena. Kaikki vastaajat halusivat lisätä lähiruokan käyttöä julkiskeittiöissä ja keinoksi tähän nähtiin tarjonnan ja markkinoinnin lisääminen. Keittiöhenkilökunnan asenne ja myös asiakkaiden toiveet puoltaisivat lähiruokan käyttöä. Samalla kuitenkin todettiin, että maakunnista puuttuu kokonaan riittävä tarjonta useissa tuoteryhmissä.

3.5 KAINUU

Talous on kehittynyt positiivisesti Kainuussa, vaikkakin alueella on ongelmia osaavan työvoiman saannissa eläkepoistuman ollessa erittäin suuri. Yritysten liikevaihto ja henkilöstömäärät ovat nousseet jo useana vuotena peräkkäin. (Ponnikas, 2019.)

Maataloudessa kasvu on maltillista, sillä viljelijät ikääntyvät ja sukupolvenvaihdoksia tehdään verrattain vähän. Kuitenkin maidontuotanto on kasvanut alueella tilakokojen kasvun vuoksi. Vuonna 2013 maatalous- ja puutarha-alan yrityksiä oli 815, josta lähes puolet oli lypsykarjatiloja, naudanhoidon tuotantotiloja tai muita nautakarjatalouksia. Vuonna 2018 yrityksiä oli 637, joista noin 41 prosenttia liittyi nautakarjatalouteen. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

⁷ Vuoden 2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014)

Kainuussa elintarviketeollisuuden osuus alueen bruttoarvonlisästä ja työllisistä on vähäinen, noin puoli prosenttia vuonna 2017 (SVT, 2019b). Kainuun elintarviketeollisuudessa yleinen kasvu ei ole muuttanut yritysten määrää vuosien 2013–2017 aikana. Kainuun alueella oli 50 jalostavaa yritystä vuonna 2017 ja vuonna 2013 määrä oli 51. Suurimmat toimialat olivat vuonna 2017 leipomotoiminta, vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostus sekä kalanjalostus. Vuonna 2013 kaksi suurinta toimialaa olivat samat, mutta kalatalouden edellä oli muiden elintarvikkeiden valmistus. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

KYSELYN TULOKSET

Kainuusta saatiin yksi vastaus lähiruokaa koskevaan kyselyyn. Yhtä vastausta ei raportoida kuin kuvailevalla tasolla. Myös edellisessä kyselyssä vuodelta 2013 Kainuun osalta saatiin vain yksi vastaus (Viitaharju ym., 2014), joten tästä syystä vertailua ei voida toteuttaa.

Kainuussa arvioitiin, että lähiruoan ostaminen julkiskeittiöön on pysynyt samana viiden viime vuoden ajan, koska tarjonta oli pysynyt samana. Vuoden 2013 kyselyssä eniten lähiruokaa hankittiin leipomotuotteissa (Viitaharju ym., 2014). Tässä kyselyssä leipomotuotteiden rinnalle nousi kala.

Tulevaisuuden trendiksi Kainuussa nähtiin kuljetuskustannusten mahdollisen nousun vaikutus tuotteiden hintoihin, jolloin vaikutus ulottuu myös elintarvikehankintoihin. Kainuussa koettiin, että logistiikan ja jalostusasteen parantaminen sekä hintojen lasku olisivat toimivia keinoja lisätä lähiruoan käyttöä julkiskeittiöissä. Lähiruoan käytön toivottiin lisääntyvän tulevaisuudessa.

Kuva Leena Viitaharju

3.6 KESKI-SUOMI

Keski-Suomessa on panostettu voimakkaasti ruokaketjun kehittämiseen ja lähiruokaan viime vuosina (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019; Aito maaseutu, 2019). Maatilojen määrä vähenee, mutta toisaalta koko kasvaa, kuten muuallakin Suomessa. Vähennys oli vuosien 2013 ja 2018 välillä noin seitsemän prosenttia. Vuonna 2018 maatalous- ja puutarhayrityksiä oli 2 553. Huolimatta maatalouden heikosta kannattavuudesta Keski-Suomessa yritykset tekevät investointeja. (Luonnonvarakeskus, 2018.)

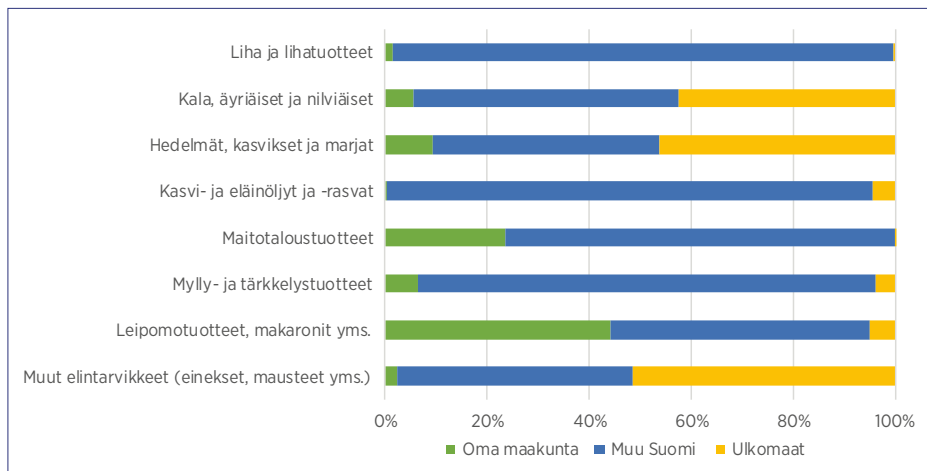
Keski-Suomessa noin kaksi prosenttia alueen bruttoarvonlisästä tuotettiin elintarviketeollisuudessa vuonna 2017. Sektori tarjosi työtä noin 1 400 henkilölle, mikä vastasi noin prosenttia alueen työllisistä. (SVT, 2019b.) Maakunnassa oli vuonna 2017 yhteensä 150 jalostavaa elintarvikeyritystä. Vastaava luku vuonna 2013 oli 170, joten määrä on vähentynyt.

Vuonna 2017 yli 88 prosenttia yrityksistä oli alle viiden hengen yrityksiä, mikä on 12 prosenttiyksikköä enemmän kuin koko Suomessa. Eniten yrityksiä oli leipomotoiminnassa, muiden elintarvikkeiden jalostuksessa ja kalanjalostuksessa. Vuonna 2013 hedelmien, marjojen ja vihannesten jalostuksessa oli enemmän yrityksiä kuin kalanjalostuksessa. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

KYSELYN TULOKSET

Keski-Suomesta saatiin kyselyyn yhteensä 11 vastausta. Vaikka vastaajamäärä maakunnasta on kaksinkertainen vuoden 2013 kyselyyn nähden, on vastaajien ilmoittamien elintarvikehankintojen arvo puolta pienempi kuin viimeksi, mikä saattaa vaikuttaa vuosien 2013 ja 2019 kyselyiden väliseen vertailtavuuteen.

Kyselyn perusteella Keski-Suomessa eniten lähiruokahankintoja tehdään leivän ja leipomotuotteiden ja marjojen sekä perunan osalta. Maitotaloustuotteet, kala ja vihannekset saivat myös mainintoja, kuten vuoden 2013 kyselyssäkin. Vuonna 2013 esiin nousivat myös kananmunat ja salaattinkastikkeet, mutta tässä kyselyssä niitä ei mainittu. (Viitaharju ym., 2014). Tuoteryhmittäin tarkasteltuna suurin oman maakunnan osuus on leipomotuotteissa ja maitotuotteissa (ks. kuvio 9). Nämä samat tuoteryhmät korostuivat myös vuonna 2013, mutta jopa hieman selkeämmin (Viitaharju ym., 2014). Kotimaisuusaste on suurin liha- ja maitotuotteissa ja alhaisin muissa elintarvikkeissa.

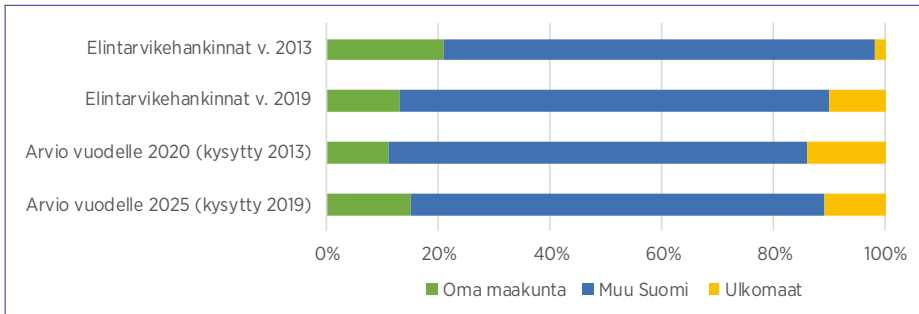
Kuvio 9. Keski-Suomen hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

Vastaajista yli puolet arvioi, että lähiruokaostot ovat kasvaneet viiden viime vuoden aikana, ja loput katsoivat niiden pysyneen ennallaan. Vastaajat ajattelivat lähiruokaostojen kasvun johtuvan siitä, että tuotteiden tarjonta ja jalostusaste ovat nousseet. Lisäksi ruokailijoiden toiveet lähiruokaasta ja yleinen lähiruokan arvostus sekä hankintarenkaan ja omien taitojen lisääntyminen kilpailutuksessa ovat vaikuttaneet ostojen määrän kasvuun. Syyksi siihen, että lähiruokaostot ovat pysyneet samana, mainittiin tarjonnan vähäisyys ja logistiset sekä kilpailutuksen tuomat haasteet. Vastaajien kasvuarviot lähiruokan käytössä eivät kuitenkaan näy vertailtaessa vuoden 2013 ja 2019 kyselyiden tuloksia, sillä oman maakunnan osuus olisi alueellisten vastausten perusteella laskenut noin 20 prosentista noin 13 prosenttiin (ks. kuvio

10). Samalla kotimaisuusaste on hieman laskenut, mutta on edelleen noin 90 prosenttia. Erot aikaisempaan kyselyyn nähden saattavat selittyä osaksi vastaajajoukkojen eroilla.

”Hankintarenkaat kilpailuttavat alueittain lähituotteita ja oman taidon lisääntyminen, että voidaan hankkia lähellä tuotettua.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Keski-Suomi)

Vastaajat arvioivat, että tulevaisuudessa hankintoihin tulevat vaikuttamaan lähiruoan arvostuksen lisääntyminen ja halu tehdä lähiruokahankintoja. Toisaalta taas oltiin huolissaan lähiruokatuottajien ikääntymisestä ja tästä syystä tarjonnan kaventumisesta. Tulevaisuuden trendinä nähtiin kasvisten yleistyminen ja vastuullisten valintojen merkityksen kasvaminen. Vastaajat kokivat, että asiakkaiden odotukset muuttuvat ja julkiskeittiösektorin tulee vastata niihin odotuksiin. Arvio olikin, että vuoteen 2025 mennessä oman maakunnan osuus kasvaisi hieman, mutta kasvu olisi melko maltillista (ks. kuvio 10).

Kuvio 10. Keski-Suomen hankintojen jakautuminen⁸.

Keski-Suomen vastaajien ilmoittamista elintarvikehankinnoista luomun osuus on noin kolme prosenttia. Tämä tarkoittaa pientä kasvua luomuhankintoihin, sillä vuoden 2013 kyselyn perusteella luomun osuus oli alle prosentin (Viitaharju ym., 2014). Luomun osuuden arvioitiin lisäksi tuplaantuvan nykyisestä vuoteen 2025 mennessä.

Keski-Suomessa tärkeimpiä ominaisuuksia tehtäessä elintarvikehankintoja olivat ruoan maistuvuus ja sen yleinen turvallisuus. Tavarantoimittajien hyvä logistiikka, joka palvelee ostajaa parhaiten, ja mahdollisuus saada kausituotteita nousivat myös tärkeiksi ominaisuuksiksi. Toki raha-asioitakaan ei täysin unohdettu, vaan budjetissa pysyminen koettiin erittäin tärkeänä hankintakriteerinä. Alueen tai maakunnan perinteiden mukaan valmistettu ruoka nähtiin vähiten tärkeänä hankintakriteerinä. Joissain kunnissa lähiruoan hankinta oli viety myös strategiatasolle.

”Hankintasopimukseen on kirjattu lähiruuan käyttömahdollisuus! Kunnanvaltuusto on velvoittanut meidät käyttämään lähiruokaa.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Keski-Suomi)

Keskisuomalaisten vastaajien mukaan lähiruoan saatavuudessa on haasteita ja lähituottajia ja -jalostajia on yleensäkin vaikea löytää. Vastaajat pitivät lähiruokaa myös kalliimpina kuin muualla kotimaassa tai ulkomailla tuotettua ruokaa. Vastaajat toivoivatkin, että paikallisia tuottajia olisi yhä enemmän, ja kaikki vastaajat näkivät, että lähiruoan käyttöä tulisi lisätä

⁸ Vuoden 2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014)

julkiskeittiösektorilla, vaikka paikallisten tuotteiden jalostusastetta tulisikin nostaa. Mutta toisaalta osa vastaajista näki lähiruoan lisäämisen hieman epärealistisena juuri ongelmallisen saatavuuden takia.

”Paikallisen hankintaan vaikuttaa saatavuus. Toimittajat ikääntyvät eikä jatkajia ole.”
(Ruokapalvelupäällikkö tms., Keski-Suomi)

”Enemmän paikallisia tuottajia pitäisi olla, mutta ensin yhteiskunta ajoi ajas paikalliset toimittajat ja nyt ne haluavat ne takaisin, niin hankalaa on.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Keski-Suomi)

Suurimmiksi esteiksi käytön lisäämiselle nähtiin tuotteiden epätasainen tarjonta eri vuodenaikoina, niiden soveltuminen suurkeittiöiden tarpeisiin ja se, että lähituotteista ei ylipäättään saada hankinnoissa tarjouksia. Lähituotteiden laatuun kuitenkin luotettiin. Samoin sekä tuottajien, keittiöhenkilökunnan että asiakkaiden asenteet lähiruokaa kohtaan olivat kunnossa. Vastaajat pohtivat, että hankintalakia tulisi muuttaa suuntaan, jossa pientuottajia olisi helpompi käyttää. Tuottajille toivottiin tukea, erityisesti logistiikkaan, jotta hankintoja olisi näin helpompi kohdentaa lähialueelle. Myös tuotteiden markkinointiin olisi hyvä panostaa nykyistä enemmän.

”Hankintaraja näiltä osin ensin ihan pieneksi (pienhankintaohjeen muuttaminen). Tuet lähialueen tuottajille ja heille joku tuki logistiikkaan niin sillä tavoin homma lähtisi toimimaan.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Keski-Suomi)

3.7 LAPPI

Lähiruoka ja sen jalostus ovat olleet kehittämisen keskiössä Lapin alueella jo pitkään. Lappilaisen ruoan ympärillä on tehty maakunnallisia hankkeita, tutkimusta ja kehittämistyötä. Lähiruoka liittyy vahvasti Lapin nousevaan matkailutrendiin ja kiinnostaa matkailijoita. Lapin liiton (2017) mukaan majoitus- ja ravitsemistoiminta oli kooltaan viisi prosenttia Lapin talouden rakenteesta eli yhtä suuri alkutuotannon kanssa.

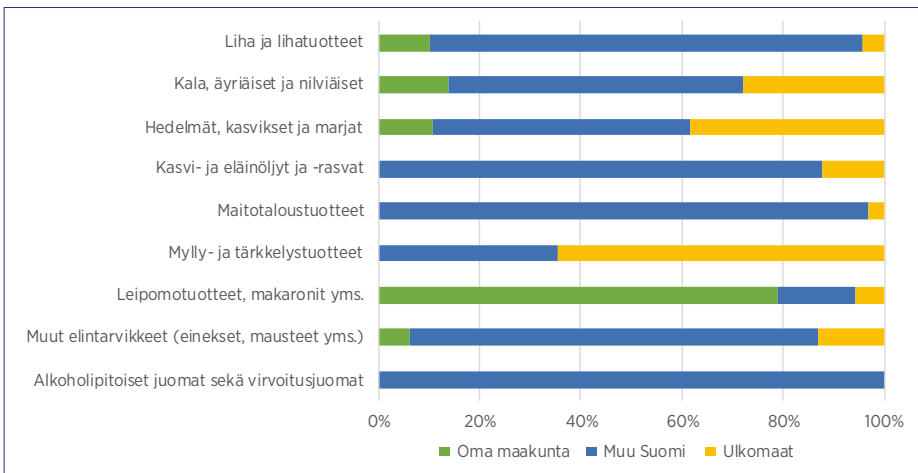
Maatalouden rakennemuutos näkyy Lapin alueella samantapaisena kuin muuallakin Suomessa. Maatilojen määrä oli vähentynyt vuodesta 2013 vuoteen 2018 yhteensä 12,7 prosenttia, ja vuonna 2018 yrityksiä oli 1 325. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Lapissa tuotetusta bruttoarvonlisästä pieni osuus (n. 0,3 % vuonna 2017) tuotetaan elintarviketeollisuudessa. Sektorin osuus alueen työllisistä on suunnilleen saman suuruinen (noin 400 henkeä vuonna 2017). (SVT, 2019b.) Elintarvikkeita jalostavien yritysten määrä oli vuonna 2017 Lapissa 103. Eniten yrityksiä oli teurastuksessa ja lihanjalostuksessa, kalanjalostuksessa ja leipomotoiminnassa. Jalostavien yritysten määrä oli vähentynyt vuodesta 2013, jolloin yrityksiä oli 145. Vähennystä oli tapahtunut eniten teurastuksessa ja lihanjalostuksessa sekä leipomotoiminnassa. Teurastus ja jalostustoiminnan osalta vähennystä voi selittää myös se, tulkittiinko tilastoissa poron kasvatusta jalostavaksi elintarviketoiminnaksi vai alkutuotannoksi. Yrityksistä hieman koko maan keskiarvoa suurempi osuus on alle viiden hengen yrityksiä. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

KYSELYN TULOKSET

Lapin alueelta saatiin seitsemän vastausta. Tämä tarkoittaa, että sekä vastaajamääriltään että elintarvikehankintojen yhteenlasketulta arvoltaan otos on Lapin osalta vastaavankokoinen kuin vuonna 2013, mikä tukee kyselyiden välistä vertailua.

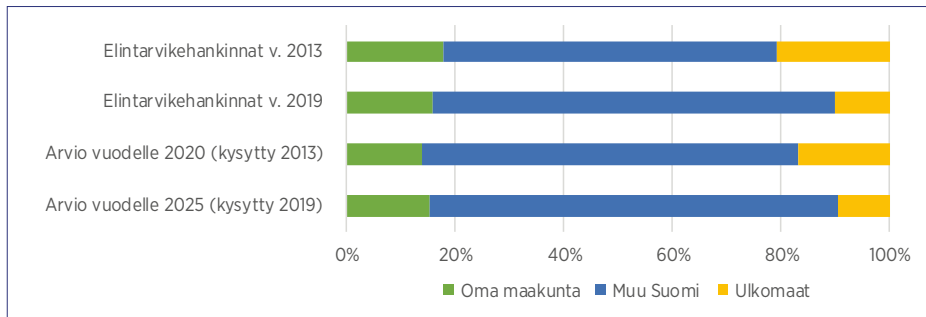
Vuonna 2013 lähiruokahankinnoiltaan suurimmiksi tuoteryhmiksi mainittiin leipomotuotteet, perunat, vihannekset, juurekset ja marjat (Viitaharju ym., 2014). Juurekset eivät saaneet vuoden 2019 kyselyssä mainintaa, mutta kala ja poro nousivat suurimpien lähiruokatuotteiden joukkoon. Tuoteryhmistä leipomotuotteita ostetaan selvästi eniten omasta maakunnasta osuuden noustessa lähes 80 prosenttiin (ks. kuvio 11). Myös lihaa, kalaa, hedelmiä, kasviksia ja marjoja sekä muita elintarvikkeita ostetaan omasta maakunnasta. Aikaisempaan kyselyyn nähden oman maakunnan ostot ovat monipuolistuneet lihan ja muiden elintarvikkeiden ostojen kautta, mutta esimerkiksi hedelmien, kasvien ja marjojen osalta oman maakunnan osuus on laskenut (Viitaharju ym., 2014). Kotimaisuusaste on korkein alkoholi- ja virvoitusjuomissa, mutta myös maidossa, lihassa sekä leipomotuotteissa kotimaisuusaste on melko korkea.

Kuvio 11. Lapin hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

Lapissa arvioitiin, että elintarvikehankintojen lähiruokaostot ovat lisääntyneet viiden viime vuoden aikana. Syyksi kasvuun nähtiin yhteistyö lähiruokatuottajien kanssa, kilpailutuksen lähiruokavalinnat, yleinen positiivinen suhtautuminen lähiruokaan ja poliittiset päätökset suosia lähiruokaa. Lisäksi ilmastonmuutostietoisuuden katsottiin lisänneen lähiruokahankintoja. Kyselyiden tuloksia vertaamalla voidaan kuitenkin todeta, että oman maakunnan ostojen osuus ei juurikaan ole muuttunut vuosien 2013 ja 2019 välillä (ks. kuvio 12). Kotimaisuusaste on kuitenkin noussut selvästi, alle 80 prosentista noin 90 prosenttiin.

Lapin vastaajat arvioivat, että tulevaisuudessa elintarvikehankintoihin vaikuttavat alueellisen elintarvikejalostuksen muutokset ja tarjonnan lisääntyminen sekä alkutuottajien määrän kasvu. Lisäksi yleinen positiivinen suhtautuminen lähiruokaan on vastaajien mukaan jatkuva trendi. Vastaajien arvio vuoden 2025 hankintojen alueellisesta jakaumasta näyttää hyvin paljon nykyisen jakauman mukaiselta, joten suuria muutoksia ei elintarvikehankintojen alueelliseen jakaumaan ennakoita (ks. kuvio 12).

Kuvio 12. Lapin hankintojen jakautuminen⁹.

Luomun osuus Lapin hankinnoista on vastausten perusteella noin viisi prosenttia. Kasvua vuoden 2013 tilanteeseen on siis tapahtunut, sillä luomun osuus oli tuolloin noin prosentin (Viitaharju ym., 2014). Luomun osuuden ennakoidaan myös jatkavan pientä kasvua, sillä vuoden 2025 luomuosuudeksi arvioitiin kahdeksaa prosenttia.

Elintarvikehankinnoissa tärkeimmiksi ominaisuuksiksi tällä hetkellä nousivat ruoan hyvä maku, turvallisuus ja raaka-aineiden helppo jäljitettävyyys. Hankintalain mahdollisimman tarkka noudattaminen oli yhtä lailla tärkeää, samoin tavarantoimittajan hankintayksikköä palveleva logistiikka. Myös ruoan terveellisyys nostettiin kyselyssä esiin, sillä sitä ei erikseen mainittu annetuissa vastausvaihtoehdoissa. Luomutuotteiden saamisen mahdollisuutta ei koettu erityisen tärkeäksi elintarvikehankinnoissa, eikä myöskään mahdollisuutta saada alueen perinteen mukaan valmistettuja tuotteita.

”Pienten tuottajien tuotteissa terveellisyys ei ole aina taattu esim. suolan ja rasvojen osalta.” (Hankintayksikkö, Lappi)

Kysyttäessä lähiruokaan liittyvistä mielikuvista lappilaiset vastaajat olivat samaa mieltä siitä, että lähiruoka on tuoretta ja terveellistä. Lähiruokaa pidettiin toisaalta kalliimpana kuin muualla kotimaassa tai ulkomailla tuotettua ruokaa, mutta sitä ei kuitenkaan mielletty ylliseksi kuluttamiseksi, vaan enemmänkin jokaiseen päivään kuuluvaksi valinnaksi. Tuotteiden jalostusasteessa kuitenkin todettiin olevan parantamisen varaa.

Kuva Leena Viitaharju

9 Vuoden 2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014)

”Alkutuottajille ja luonnonvaratuottajille lisää koulutusta tuotannon jatkojalostusmahdollisuuksista. Koulutusta julkisen ja yksityisen sektorin kanssa yhteistyössä tarpeista.”
(Ruokapalvelupäällikkö tms., Lappi)

Kaikki vastanneet olivat sitä mieltä, että lähiruoan käyttöä tulisi lisätä julkiskeittiösektorilla. Lapin alueella mikään kyselyssä luetelluista esteistä lähiruoan hankkimiseen ei noussut erityisen merkittäväksi. Kohtalaisiksi esteeksi lähiruokahankinnoille nähtiin kuitenkin keskitetty hankintarengas ja tuotteiden hinta. Ratkaisuna lähiruoan lisäämiseen julkiskeittiöissä arvioitiin logistiikan ja tuotteiden kehittäminen koulutuksen ja yhteistyön kautta. Toisaalta esiin nostettiin se, että keittiöt voisivat itsekin jalostaa raaka-aineita. Tämä toki ei kaikissa keittiöissä ole mahdollista. Kuntien välistä yhteistyötä ja hankintaosaamisen kasvua kunnissa pidettiin myös keinona lisätä lähiruoan hankintaa. Lisäksi pohdittiin sitä, tarvitseeko lähiruoan määrää välttämättä lisätä, jos suositaan kotimaista, sillä eri alueilla Suomessa on erilaiset vahvuudet, joita tulisi hyödyntää ruoan tuotannossa.

”Markkinakartoitus ja markkinavuoropuhelu poistaa edellä mainittuja ongelmia.”
(Ruokapalvelupäällikkö tms., Lappi)

3.8 PIRKANMAA

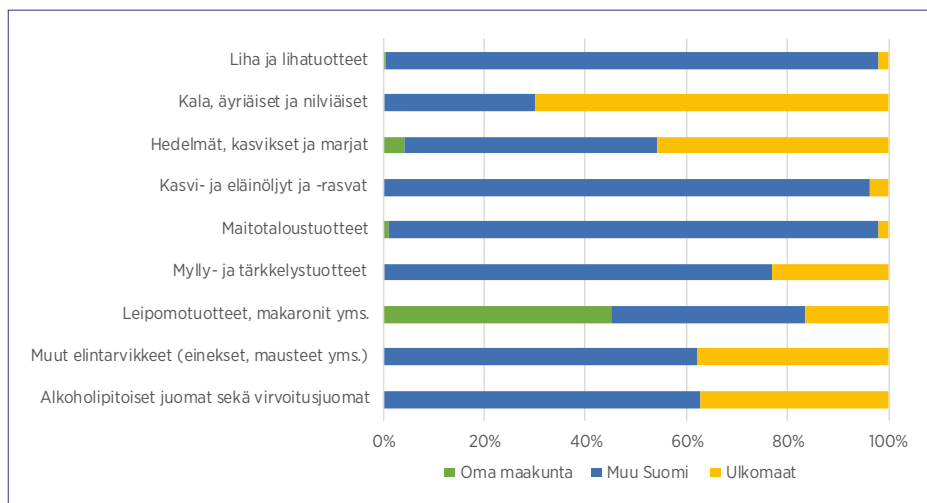
Pirkanmaan aluetaloudellisessa kuvassa alkutuotanto ei nouse suureen rooliin, mutta toisaalta Etelä-Pirkanmaan alueella elintarviketeollisuus on yksi merkittävimmistä alueen toimialoista ja Lounais-Pirkanmaalla alkutuotannossa on runsaasti toimijoita. Maatalous- ja puutarhayrityksiä oli Pirkanmaalla vuonna 2013 reilusti yli 4 000 ja vielä vuonna 2018 yhteensä 3 732. Rakennemuutoksen johdosta määrä on vähentynyt lähes 10 prosentilla. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Pirkanmaalla noin prosentti maakunnan bruttoarvonlisästä kertyi elintarviketeollisuudesta vuonna 2017. Sektorille työllistyi noin 2 600 henkilöä, mikä vastaa noin prosenttia alueen työllisistä. (SVT, 2019b.) Pirkanmaalla oli 270 elintarvikkeita jalostavaa yritystä, joista yli 84 prosenttia oli alle viiden hengen yrityksiä, mikä on kahdeksan prosenttiyksikköä enemmän kuin Suomessa keskimäärin. Vuonna 2013 yrityksiä oli 174, joten niiden määrä näyttäisi kasvaneen. Erityisesti vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostuksessa kasvu on ollut suurta. Vuonna 2013 toimialan yrityksiä oli kahdeksan ja vuonna 2017 viisikymmentä. Myös muita elintarvikkeita jalostavien yritysten määrä on noussut merkittävästi. Vuonna 2013 niitä oli viisi, kun taas vuonna 2017 yrityksiä oli 54. Suurimmat toimialat yritysten määrän perusteella vuonna 2017 olivat leipomotoiminta, muiden elintarvikkeiden jalostus, teurastus ja lihanjalostus sekä vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostus lähes yhtä suurin osuuksin. Vuonna 2013 suurimmat toimialat olivat leipomotoiminta, teurastus ja lihanjalostus ja juomien valmistus. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

KYSELYN TULOKSET

Pirkanmaan alueelta saatiin kyselyssä seitsemän vastausta. Aikaisempaan kyselyyn nähden vastaajia on suunnilleen saman verran, mutta heidän edustamiensa tahojen elintarvikkehankintojen arvo on vain noin neljänneksen aiemmasta, mikä on hyvä huomioida verrattaessa kyselyn tuloksia aikaisempiin tuloksiin.

Pirkanmaan vastaajat mainitsivat lähihankintojen kohdistuvan etenkin perunaan, leipomotuotteisiin ja marjoihin. Myös juurekset, liha, kala ja viljatuotteet saivat mainintoja. Vuoden 2013 kyselyssä mainittiin yhtä lailla leipomotuotteet, peruna, liha ja marjat sekä muut sesonkituotteet (Viitaharju ym., 2014). Tuoteryhmittäisessä tarkastelussa tulee esiin, että oman maakunnan osuus on selkeästi suurin leipomotuotteissa (ks. kuvio 13). Vaikka muitakin tuotteita ostetaan omasta maakunnasta, niiden osuudet tuoteryhmän ostoista ovat kuitenkin pieniä. Aikaisempaan kyselyyn nähden elintarvikehankinnat omasta maakunnasta ovat muuttuneet, sillä aiemmin oman maakunnan osuudet olivat suurimmat muissa elintarvikkeissa, lihassa sekä hedelmissä, kasviksissa ja marjoissa, mutta leipomotuotteita ei ostettu omasta maakunnasta lainkaan (Viitaharju ym., 2014). Kotimaisuusaste on suurin liha- ja maitotuotteissa, mikä myös eroaa aiemman kyselyn tuloksista, sillä aiemmin kotimaisuusaste oli korkein leipomotuotteissa (emt.).

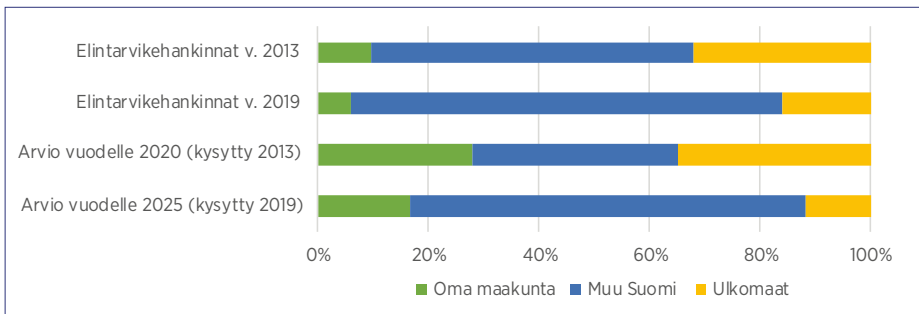

Kuvio 13. Pirkanmaan hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

Viiden viime vuoden aikana osalla vastaajista lähiruokaostot olivat nousseet, mitä selitti strateginen valinta ja sitoutuminen lähiruokaostoihin. Osa vastaajista katsoi, että lähiruokaostot olivat pienentyneet, sillä ruokailijamäärät olivat pienentyneet ja osa lähiruokatuottajista oli lopettanut toimintansa. Ostot olivat pysyneet samana kuitenkin yli puolella vastaajista. Syyksi tähän nähtiin, että tuottajia ei saatu lisää etsinnästä huolimatta. Hankintojen alueellista jakaumaa verrattaessa vuoden 2013 kyselyyn näyttäisi kuitenkin siltä, että elintarvikehankintojen osuus omasta maakunnasta olisi hieman laskenut (ks. kuvio 14). Samalla kuitenkin kotimaisuusaste on noussut selkeästi.

Arviot tulevaisuudesta ennustavat oman maakunnan osuuden kasvua ja edelleen myös kotimaisuusasteen nousua (ks. kuvio 14). Aikaisempaan tulevaisuuden ennusteeseen nähden arvio on enemmän kotimaisuuspainotteinen. Tulevaisuuden trendeiksi vastaajat nostivat erityisesti kasvisruokien käytön lisääntymisen. Lisäksi hiilijalanjäljen huomioiminen koko ruokaketjussa on vastaajien mukaan tulevaisuudessa vaikuttamassa hankintoihin. Taloudellinen tilanne ja hankintoihin saatavat määrärahat olivat myös esiin nostettuja trendejä. Kaikki vastanneet olivat sitä mieltä, että lähiruokahankintoja pitäisi tulevaisuudessa lisätä julkiskeittiösektorilla.

”Liha vähenee, kasviruoka ja kasvisvaihtoehdot tulevat lisääntymään paljon” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Pirkanmaa)

Kuvio 14. Pirkanmaan hankintojen jakautuminen¹⁰.

Luomun osuus on Pirkanmaan elintarvikehankinnoista kyselyn mukaan noin kuusi prosenttia. Aikaisemman kyselyn mukaan osuus oli sama (Viitaharju ym., 2014), joten luomun osuus ei ole juurikaan muuttunut viiden viime vuoden aikana. Vastaajat kuitenkin arvioivat luomun osuuden kasvavan tulevaisuudessa, noin 13 prosenttiin vuoteen 2025 mennessä.

Ruoan turvallisuus ja hyvä maku olivat pirkanmaalaisten vastaajien mielestä tärkeimmät ominaisuudet hankintayksikön elintarvikehankinnoissa. Ruoan alkuperän helppo jäljitettävyys, pysyminen annetussa budjetissa ja tavarantoimittajan hankintayksikköä palveleva logistiikka olivat vastaajille myös tärkeitä. Alueen perinteiden mukaan valmistettujen tuotteiden saaminen taas ei noussut merkittävään rooliin elintarvikehankinnoissa. Vastaajien mielikuvissa lähiruoan saatavuus ei kuitenkaan ollut hyvä ja valikoimat nähtiin rajallisina. Lähiruokatuottajia on julkisen sektorin mielestä vaikea löytää ja itse tuotteet tai niiden pakkauskoost soveltuvat usein heikosti julkiskeittiön tarpeisiin.

”Tuottajat enemmän esille, jalostetumpia tuotteita tarjolle. Esim. salaattiaineet viipaloituna, kuutioituna tms.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Pirkanmaa)

Suurimmat esteet lähiruokahankinnoille Pirkanmaalla olivat vastaajien mukaan tuotteiden epätasainen tarjonta eri vuodenaikoina ja niiden alhainen esikäsittelyaste eli täten huono soveltuvuus julkiskeittiösektorille. Lisäksi pakkausten soveltuvuus suurkeittiöiden tarpeisiin ja olemassa olevat määrärahat tuottivat haasteita hankinnassa. Ratkaisuksi näihin haasteisiin vastaajat ehdottivat lähiruoan tuotannon lisäämistä ja elintarvikkeiden jalostusasteen parantamista. Lisäksi hankintaprosessissa tulisi pohtia keinoja lähiruokahankintojen mahdollistamiseksi.

”...[pitäisi] jättää rajattuja tuoteryhmiä ison kilpailutuksen ulkopuolelle, huomioida lähituotteiden suora hankinta sopimuksissa.” (Toimitusjohtaja, Pirkanmaa)

¹⁰ Vuoden 2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014)

3.9 POHJANMAAN ALUE

Pohjanmaan alueelta saatiin yhteensä viisi vastausta: kaksi näistä tuli Keski-Pohjanmaalta ja kolme Pohjanmaalta. Aineisto jäi osin vähäiseksi, joten maakuntien vastaukset päätettiin yhdistää Pohjanmaan alueen aineistoksi, jotta vastaukset voitiin raportoida. Pohjanmaan alueen aineiston rajausta on hallinnollinen rajausta ELY-alueen mukaisesti.

Keski-Pohjanmaalla alkutuotanto on vahvaa ja se koostuu monipuolisesti eri maatalouden toimialoista. Maa-, metsä- ja kalatalouden liikevaihto kasvoi vuosien 2013–2015 välillä. Sektorilla oli neljänneksi eniten työpaikkoja vuonna 2014. Investoinnit ovat vilkastuneet ja painottuvat osin vientimarkkinoillekin. Myös sukupolvenvaihdoksien määrässä on nousua. Suurin alkutuotannon lähde on turkistalous. Maatalous- ja puutarha-alan yrityksiä oli Keski-Pohjanmaalla vuonna 2013 yhteensä 1 342 ja vuonna 2018 määrä oli vähentynyt 1 181:een. (Luonnonvarakeskus, 2018; Keski-Pohjanmaan liitto, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Pohjanmaan toimialarakenteen on monipuolinen ja maatalous on merkittävä osa sitä. Alueen maatalous on tärkeää myös kansallisessa mittakaavassa. Maataloudessa on alueella vientiyrityksiä, erityisesti turkistuotannossa. Investointeja ja sukupolven vaihdoksia tehdään Pohjanmaalla enenevässä määrin. Tilamäärä vähenee, kun tilakoot kasvavat – näin myös Pohjanmaalla. Maatalous- ja puutarhayritykset ovat vähentyneet 14 prosentilla vuodesta 2013 vuoteen 2018. Yrityksiä oli vuonna 2018 yhteensä 3 276. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan bruttoarvonlisästä elintarviketeollisuuden osuus oli 1–2 prosenttia vuonna 2017. Sektori työllisti alueen työllisistä noin kaksi prosenttia eli yhteensä noin 2 700 henkeä. (SVT, 2019b.)

Jalostavia elintarvikeyrityksiä oli Keski-Pohjanmaalla 34 vuonna 2017. Yrityksiä oli eniten leipomotoiminnassa, samoin vuonna 2013. Keski-Pohjanmaan yrityksistä noin 53 prosenttia oli alle viiden hengen yrityksiä, kun koko maassa alle viiden hengen yrityksiä oli 76 prosenttia. Keski-Pohjanmaalla 10–49 hengen yrityksiä oli lähes 30 prosenttia kaikista elintarvikkeita jalostavista yrityksistä, kun määrä koko Suomessa oli 10 prosenttia. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

Pohjanmaalla jalostavia elintarvikeyrityksiä oli vuonna 2017 yhteensä 151. Eniten elintarvikeyrityksiä oli vuonna 2017 leipomotoiminnassa, kalanjalostuksessa ja hedelmien, marjojen ja vihannesten jalostuksessa. Vuonna 2013 kolme suurinta toimialaa olivat samat. Jalostavien elintarvikeyritysten tilanne on siis Pohjanmaalla pysynyt samankaltaisena vuosien 2013 ja 2017 välillä. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

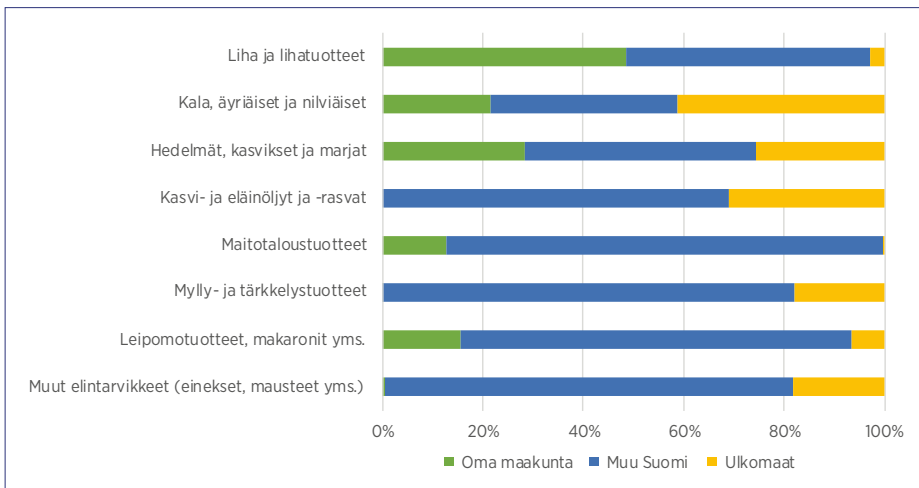

Kuva Leena Viitaharju

KYSELYN TULOKSET

Vuosien 2013 ja 2019 kyselyihin saatiin vastauksia Pohjanmaan alueelta lähes yhtä monta, mutta elintarvikehankintojen arvo on tuoreessa kyselyssä noin puolet aiemman kyselyn sisältämistä hankinnoista, mikä on hyvä huomioida kyselyiden tulosten vertailussa.

Pohjanmaan alueella ostetuimmiksi lähiruokatuotteiksi nousivat liha, peruna, leipomotuotteet ja maitotaloustuotteet. Edellisessä kyselyssä vuonna 2013 lähiruokaostoja oli tehty eniten myös marjoissa ja kalassa (Viitaharju ym., 2014), mutta tässä kyselyssä nämä tuoteryhmät eivät saaneet mainintoja. Tuoteryhmittäin tarkasteltuna oman maakunnan osuus nousi korkeimmaksi lihan ja lihatuotteiden osalta, noin 50 prosenttiin (ks. kuvio 15). Yli 20 prosentin osuuksiin päästään hedelmien, kasvien ja marjojen sekä kalan osalta. Myös leipomotuotteita ja maitotaloustuotteita ostetaan jonkin verran omasta maakunnasta. Aikaisempaan kyselyyn verrattuna hankinnat omasta maakunnasta ovat monipuolistuneet, sillä aikaisemmin paikalliset hankinnat kohdistuivat lähinnä lihaan, kalaan sekä hedelmiin, kasviksiin ja marjoihin (Viitaharju ym., 2014). Korkein kotimaisuusaste on edelleen maitotaloustuotteissa aikaisemman kyselyajankohdan tavoin.

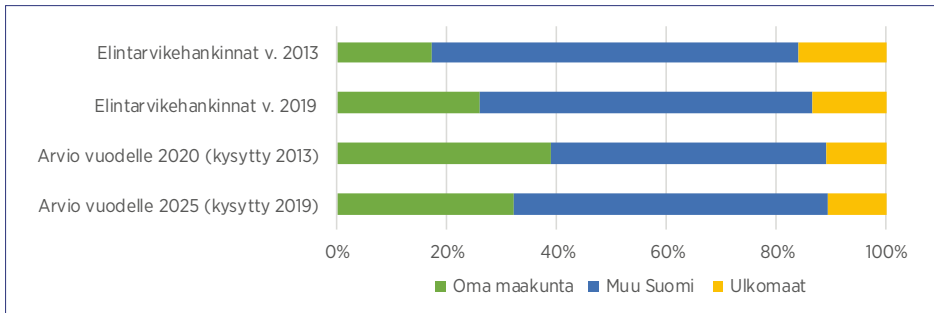

Kuvio 15. Pohjanmaan alueen hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

Viiden viime vuoden aikana tapahtuneiden lähiruokaostojen muutosarvioissa oli hajontaa. Vastaajista osan mielestä lähiostojen osuus oli kasvanut, osan mukaan pysynyt samana ja osan mukaan pienentynyt. Syyksi kasvuun katsottiin olevan se, että osa hankinnoista oli siirretty hankintarenkaasta omaan yksikköön. Hankintojen määrä pysyi samana, sillä myös tarjonta oli samankaltainen. Syyksi lähiruokahankintojen vähentymiseen annettiin kyllästyminen ja hankintarenkaan valintojen muuttuminen. Hankintojen alueellisen jakauman vertailu aikaisemman kyselyn tuloksiin viittaa siihen, että oman maakunnan osuus elintarvikehankinnoista on noussut (ks. kuvio 16). Vuoden 2013 kyselyssä oman maakunnan osuudeksi muodostui hieman alle 20 prosenttia (Viitaharju ym., 2014), kun taas 2019 kyselyn perusteella vastaava osuus on noin 26 prosenttia. Samalla myös kotimaisuusaste on tulosten perusteella noussut.

Tulevaisuuden suhteen Pohjanmaan alueen vastaajat näkivät, että kotimaisuus ja lähiruoka ovat edelleen vaikuttavia trendejä. Vastuullisuus eri muodoissaan, kuten ruoan jälji-

tettävyys, nousee vastaajien mukaan tärkeäksi vaikuttimeksi hankintoja tehtäessä. Vastaajat arvioivatkin, että oman maakunnan osuus hankinnoissa korostuu tulevaisuudessa, minkä lisäksi myös kotimaisuusaste nousee hieman (ks. kuvio 16).

Kuvio 16. Pohjanmaan alueen hankintojen jakautuminen¹¹.

Luomun osuus Pohjanmaan alueen elintarvikehankinnoista on kyselyn perusteella noin viisi prosenttia. Aikaisemman kyselyn mukainen luomuosuus oli noin parin prosentin luokkaa Pohjanmaalla (Viitaharju ym., 2014), joten pientä kasvua luomutuotteiden osalta on nähtävissä. Kasvua ennakoidaan tapahtuvan myös tulevaisuudessa, sillä vastaajat arvioivat luomun osuuden olevan vuonna 2025 noin 12 prosenttia elintarvikehankinnoista.

Pohjanmaan alueella merkittävimmät elintarvikehankintoihin vaikuttavat ominaisuudet olivat ruoan hyvä maku sekä turvallisuus ja julkissektöriin tarpeisiin vastaava logistiikka. Myös pysyminen annetussa budjetissa sekä raaka-aineiden hyvä jäljitettävyys koettiin erittäin tärkeiksi hankintakriteereiksi. Luomutuotteiden saannin mahdollisuutta ei pidetty erityisen tärkeänä ominaisuutena elintarvikehankinnoissa. Myöskään alueelle perinteisten ruokien saaminen tai myyjän henkilökohtainen tapaaminen eivät nousseet kyselyssä erityisen tärkeiksi tekijöiksi.

”Vi har producenter inom närområdet med konkurrenskraftiga priser.” (Kosthålls- och städchef, Österbottens område)

Pohjanmaan alueella lähiruoka miellettiin tuoreeksi ja sen ei koettu olevan mitenkään yleistä kuluttamista, vaan kuuluvan enemmän jokapäiväiseen käyttöön. Kaikki vastaajat kokivat, että lähiruokan käyttöä tulisi lisätä julkissektorin keittiöissä. Keinoksi tähän nostettiin esimerkiksi teemaviikkojen järjestäminen keittiöissä. Lähiruokatuotteiden pakkauskokoja ei kuitenkaan koettu oikean kokoisiksi julkissektöriä ajatellen.

Lähiruokan hankinnan merkittävimmiksi esteiksi Pohjanmaan alueen vastaajat nimesivät tuotteiden epätasaisen tarjonnan eri vuodenaikoina, tuotteiden alhaisen esikäsittelyasteen ja tuotteiden soveltumattomuuden julkissektöriin tarpeisiin. Keittiöiden edustajat eivät myöskään kokeneet tuntevansa tarpeeksi lähituottajia, eikä tarjouspyyntöihin saatu juurikaan lähiruokan tuottajien/jalostajien tarjouksia. Yritysten tilausjärjestelmät ovat myös usein liian kehittymättömiä julkisen sektorin tarpeisiin.

¹¹ Vuoden 2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014)

3.10 POHJOIS-KARJALA

Pohjois-Karjalan vahvuuksia ovat alueen monimuotoinen toimialarakenne, jonka osina ovat sekä elintarvike- että alkutuotanto. Mahdollisuuksina alueella nähdään elintarvikkeiden korkean asteen jatkojalostus. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019; ELY-keskus, 2014.)

Maataloudessa maidon ja naudanlihan tuotanto ovat merkittävimpiä toimialoja. Myös marjoja ja vihanneksia on viljelty pitkään. Alkutuotannon haasteena Pohjois-Karjalassa ovat maatalousyrittäjien ikääntyminen ja yleiset maatalouden kannattavuusongelmat. Tämän seurauksena investoinnit ovat varovaisia ja sukupolvenvaihdoksia tehdään vähän. Rakennemuutoksesta johtuva maatalousyritysten määrän väheneminen on kuitenkin samansuuntaista kuin muuallakin Suomessa. Vuonna 2018 Pohjois-Karjalassa oli 1 969 maatalous- ja puutarha-alan yritystä. (ELY-keskus, 2014; Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

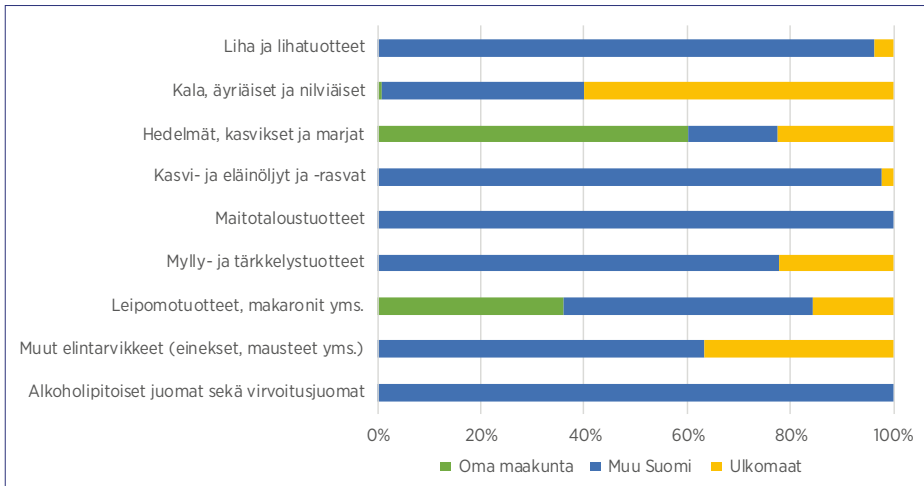
Pohjois-Karjalassa elintarviketeollisuuden osuus maakunnan bruttoarvonlisästä oli noin prosenttia verran vuonna 2017. Sektori työllisti tuolloin noin 1 100 henkeä, mikä vastaa noin kahta prosenttia alueen työllisistä. (SVT, 2019b.) Jalostavien elintarvikeyritysten määrä puolestaan oli 116. Vuonna 2013 niitä oli 129. Leipomotoiminnassa oli vuonna 2017 eniten yrityksiä, samoin vuonna 2013. Vuonna 2017 seuraavaksi suurimmat toimialat olivat vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostus ja kalanjalostus. Vuonna 2013 toiseksi ja kolmanneksi eniten yrityksiä oli juomien valmistuksessa ja kalanjalostuksessa. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

KYSELYN TULOKSET

Pohjois-Karjalan alueelta saatiin viisi vastausta. Vuonna 2013 toteutettuun kyselyyn nähden vastaajamäärä on yli kaksinkertainen, mutta toisaalta elintarvikehankintojen arvon osalta noin kolmannes aiemmasta kyselystä. Täytyy kuitenkin huomioida, että yksi vastaaja ei ilmoittanut elintarvikehankintojensa arvoa, joten todellisuudessa hankinnat ovat ilmoitettua suuremmat. Kyselyiden vastaajajoukon erot ovat joka tapauksessa hyvä ottaa huomioon kyselyiden vertailua ajateltaessa.

Pohjois-Karjalan vastauksissa merkittävimmit lähituoteryhmiksi nousivat marjat ja juurekset. Edellisessä, vuoden 2013 kyselyssä näiden lisäksi vihannekset, leipä ja peruna olivat saaneet mainintoja (Viitaharju ym., 2014), niin myös tässä kyselyssä. Pohjois-Karjalan lähiruokahankinnat kohdistuvatkin pääosin hedelmiin, kasviksiin ja marjoihin sekä leipomotuotteisiin (ks. kuvio 17). Kyselyn perusteella yli puolet hedelmät, kasvikset ja marjat -tuoteryhmästä ostetaan omasta maakunnasta. Leipomotuotteissa oman maakunnan osuus lähenee 40 prosenttia. Aiempaan kyselyyn verrattuna omasta maakunnasta hankitaan nyt hieman yksipuolisemmin eri tuoteryhmiä, sillä aiemmin myös kalaa ja muita elintarvikkeita hankittiin muutaman prosenttia osuudella omasta maakunnasta (Viitaharju ym., 2014). Samalla leipomotuotteissa oman maakunnan osuus on laskenut, mutta vastaavasti hedelmien, kasvien ja marjojen osalta oman maakunnan osuus on kasvanut aiemmasta (emt).

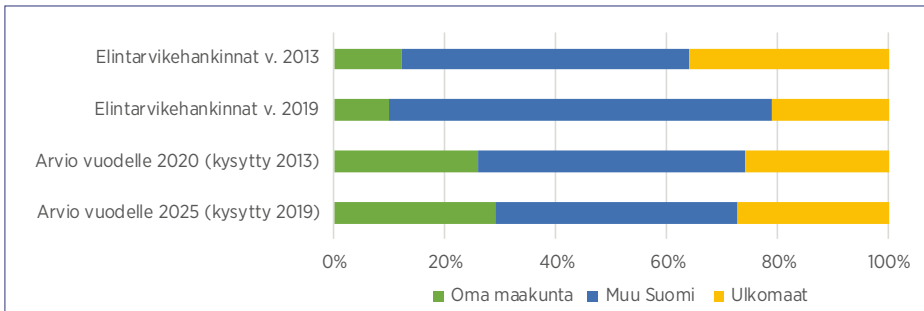
Yli puolet vastaajista arvioi lähiruokaostojen kasvaneen viiden viime vuoden aikana, mutta osa ilmoitti niiden pysyneen samana. Syyksi kasvulle kerrottiin tahtotila lähiruokan käytön lisäämiseksi ja tarjonnan monipuolistumisen. Kyselyn tulosten vertailu vuoden 2013 kyselyn tuloksiin toi kuitenkin esiin, että suuria muutoksia oman maakunnan osuuksissa elintarvikehankinnoissa ei ole tapahtunut (ks. kuvio 18). Tulosten perusteella lähiohjelmien osuus on laskenut hieman, mutta samalla kotimaisuusaste on noussut selvästi vuoden 2013 kyselyyn nähden.

Kuvio 17. Pohjois-Karjalan hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

”Olemme itse pyrkineet lisäämään lähiruokan käyttöä.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Pohjois-Karjala)

Tulevaisuuden lähihankintoihin vastaajat arvioivat selvää kasvua (ks. kuvio 18). Oman maakunnan osuus hankinnoista kasvaisi arvioiden mukaan lähelle 30 prosenttia vuoteen 2025 mennessä. Kotimaisuusasteeseen ei suurta muutosta ennustettu. Trendinä, joka vaikuttaa tulevaisuudessa elintarvikehankintoihin, nähtiin kasvisruokien käytön lisääntyminen.

Kuvio 18. Pohjois-Karjalan hankintojen jakautuminen¹².

Luomun osuus Pohjois-Karjalan elintarvikehankinnoista on kyselyn mukaan noin kolme prosenttia. Vuoden 2013 kyselyn perusteella vastaava osuus oli aiemmin noin prosentin luokkaa (Viitaharju ym., 2014), joten luomun osuus näyttäisi hieman kasvaneen. Lisäksi vastaajat arvioivat luomun osuuden kasvavan entisestään. Arvio luomun osuudeksi vuodelle 2025 oli noin kuusi prosenttia.

Tärkeimmiksi ominaisuuksiksi elintarvikehankinnoissa pohjoiskarjalaiset vastaajat kokivat ruoan hyvän maun, hyvän jäljitettävyyden sekä ruoan yleisen turvallisuuden. Pysyminen annetussa budjetissa ja tavarantoimittajan vastaaminen ostajan logistisiin tarpeisiin koettiin myös erittäin merkittäviksi ominaisuuksiksi hankinnassa. Luomutuotteiden tai omassa

¹² Vuoden 2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014)

kunnassa valmistettujen tuotteiden saaminen eivät kyselyssä nousseet kovin merkittäviksi hankintakriteereiksi.

”Tavarantoimittajan logistiikan on toimittava, mikäli hän haluaa, että horeca-yritykset käyttävät tuotteita.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Pohjois-Karjala)

Pohjois-Karjalassa lähiruoka miellettiin kalliiksi suhteessa muuhun kotimaassa tai ulkomailta tuotettuun ruokaan ja sen valikoiman ajateltiin olevan rajallinen. Lähituotteiden laatuun kuitenkin luotettiin. Vastaajat kuitenkin katsoivat, että lähiruoan käyttöä tulisi lisätä julkisella sektorilla tulevaisuudessa. Suurimmiksi esteiksi lähiruoan hankinnalle nousivat tuotteiden alhainen käsittelyaste ja korkea hinta. Myös käytettävissä olevat määrärahat olivat esteenä lähiruokahankinnoissa.

*”Lihatuotteet useimmiten ylihintaisia ja pakkauskoko väärä. Monilla tuotteilla saata-
vuus ympäri vuoden heikkoa.”* (Ruokapalvelupäällikkö tms., Pohjois-Karjala)

3.11 POHJOIS-POHJANMAA

Maatalous on Pohjois-Pohjanmaalla vahvaa, erityisesti naudakarjan kasvatuksen, maidon-
tuotannon ja perunan viljelyn osalta. Tulevaisuuden tavoitteena alueella on lähiruoan käy-
tön edistäminen. Maatalouden kannattavuudessa on ollut haasteita Pohjois-Pohjanmaalla,
kuten koko Suomessa. Siltikin alueen maatalouden investoinnit ovat kasvussa, erityisesti jo
laajentaneilla tiloilla. Maatalouden rakennemuutos on alueella samansuuntaista kuin muu-
allakin Suomessa. Tiloja oli vuonna 2013 lähes 4 700, kun vuonna 2018 niitä oli 4 189. (Poh-
jois-Pohjanmaan liitto, 2018; Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Pohjois-Pohjanmaan elintarviketeollisuus modernisoituu ja kehittyy. Tavoitteena on
elintarvikkeiden jalostusasteen nostaminen ja sektorilla erikoistuminen. (Pohjois-Pohjan-
maan liitto, 2018.) Vuonna 2017 elintarviketeollisuuden osuus Pohjois-Pohjanmaan brutto-
arvonlisästä oli noin prosentin suuruinen. Vastaava osuus maakunnan työllisistä eli noin 2
200 henkeä toimi kyseisellä sektorilla. (SVT, 2019b.)

Elintarvikkeita jalostavien yritysten määrä oli 258. Eniten yrityksiä oli leipomotoimin-
nassa, vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostuksessa sekä teurastuksessa ja lihanjalos-
tuksessa. Vuoden 2013 tilanne näyttäytyi toimialojen ja yritysten määrän suhteen samankal-
taisena. Yrityksiä oli yhteensä 241 ja toimialat olivat jakaantuneet kolmen suurimman osalta
samalla tavalla. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

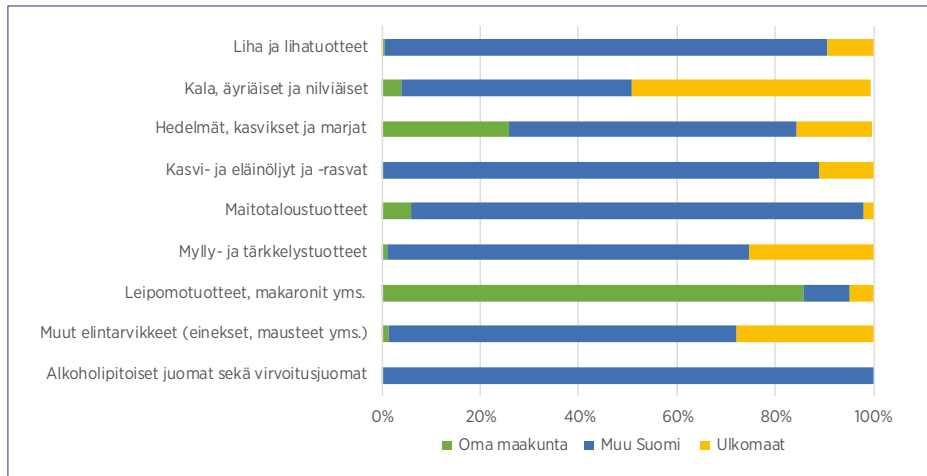
KYSELYN TULOKSET

Pohjois-Pohjanmaan alueelta saatiin kyselyyn neljä vastausta¹³. Tämä on yksi vastaus enem-
män ja kyselyyn vastanneiden yhteenlaskettuina elintarvikehankintoina vain hieman enem-
män kuin vuoden 2013 kyselyssä (Viitaharju ym., 2014). Näin ollen kysely on näiltä osin hy-
vin vertailukelpoinen aikaisemman kyselyn kanssa.

Vastausten mukaan Pohjois-Pohjanmaalla tehdään eniten lähiruokahankintoja leipomo-
tuotteiden, marjojen, vihannesten ja perunoiden osalta. Vuonna 2013 näiden lisäksi mainit-

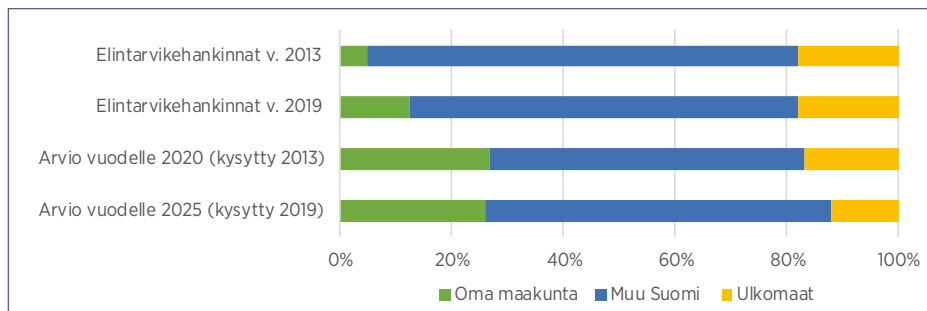
¹³ Yhdeltä vastaajalta saatiin kyselylomakkeelle syötettyjen tietojen lisäksi täydentävää tietoa hankintojen jakautumisesta sähköpostin välityksellä.

tiin mehut (Viitaharju ym., 2014). Tässä kyselyssä myös sienet ja maitotaloustuotteet nousivat mainittujen lähiruokahankintatuotteiden listalle. Tuoteryhmittäisessä tarkastelussa (ks. kuvio 19) tulee esiin, että oman maakunnan hankinnat keskittyvät suurelta osin leipomotuotteisiin sekä hedelmiin, kasviksiin ja marjoihin, mutta useammassa muussakin tuoteryhmässä näkyy oman maakunnan ostoja. Aikaisempaan kyselyyn nähden oman maakunnan hankinnat ovatkin monipuolistuneet koskien useampaa tuoteryhmää, minkä lisäksi esimerkiksi leipomotuotteiden sekä hedelmien, kasvien ja marjojen osalta oman maakunnan osuudet ovat nousseet (Viitaharju ym., 2014). Kotimaisuusaste on suurin juomissa sekä maitotaloustuotteissa, kuten aikaisemminkin.

Kuvio 19. Pohjois-Pohjanmaan hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

Puolet vastaajista arvioi lähiruokahankintojen lisääntyneen viiden viime vuoden aikana, mitä selitettiin muun muassa hankintasopimusten muuttumisella. Toisaalta puolet arvioi, että heidän lähiruokahankintansa eivät ole muuttuneet. Syiksi tähän annettiin lähiruokatuotteiden saatavuus ja tarjonta. Vertailu vuonna 2013 toteutettuun kyselyyn viittaa siihen, että maakunnan lähiostojen osuus on noussut (ks. kuvio 20). Kyselyiden perusteella oman maakunnan osuus elintarvikehankinnoista on noussut noin viidestä prosentista (v. 2013) lähes 13 prosenttiin (v. 2019). Kotimaisuusaste on pysynyt suunnilleen samalla tasolla.

Kuvio 20. Pohjois-Pohjanmaan hankintojen jakautuminen¹⁴.

¹⁴ Vuoden 2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014)

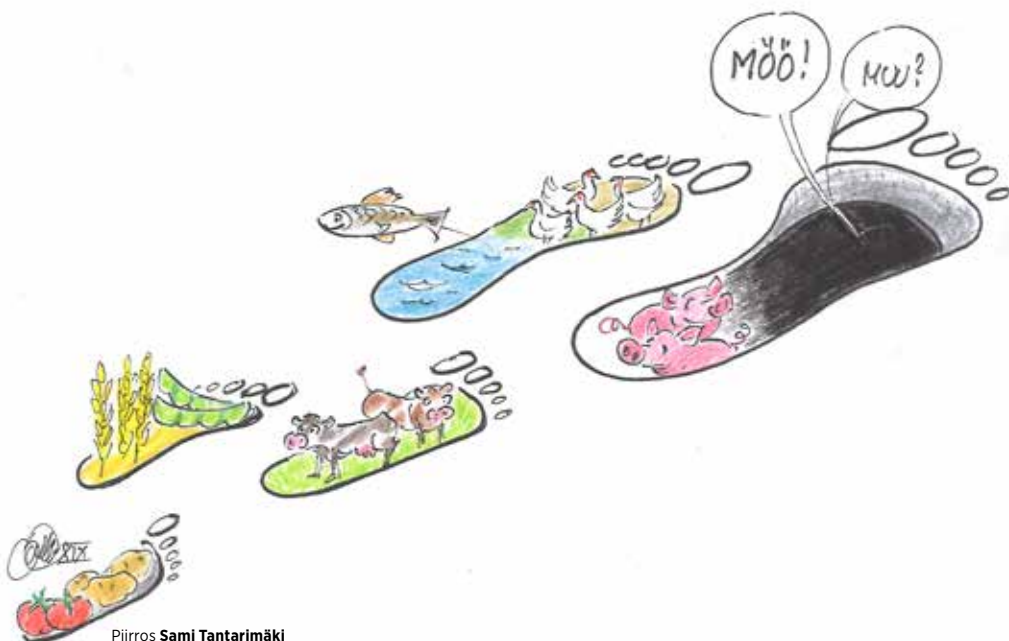
Kotimaisuusasteeseen ja vielä selkeämmin oman maakunnan osuuteen arvioitiin kasvua vuoteen 2025 mennessä (ks. kuvio 20). Vastaajat olivatkin sitä mieltä, että tulevaisuudessa lähiruokahankintojen määrää tulisi lisätä. Tulevaisuuden trendeinä nähtiin kasvisruokien ja julkiskeittiössä käytettävien jalostettujen tuotteiden, kuten valmiiden salaattisekoitusten, käytön kasvu.

Pohjois-Pohjanmaan hankinnoista luomun osuus on kyselyn mukaan noin kaksi prosenttia. Aikaisempaan kyselyyn nähden se on hieman laskenut, sillä vuoden 2013 kyselyn mukaan luomun osuus maakunnan hankinnoista oli noin neljä prosenttia (Viitaharju ym., 2014). Pohjois-Pohjanmaalla kuitenkin ennakoitiin luomun osuuden kasvavan noin viiteen prosenttiin vuoteen 2025 mennessä.

Pohjois-Pohjanmaalla tärkeimmiksi ominaisuuksiksi elintarvikkeita hankittaessa nousivat ruoan maku, alkuperän hyvä jäljitettävyyys, turvallisuus ja kestävä kehitys sekä mahdollisuus hankkia kausituotteita. Lisäksi tärkeänä ominaisuutena pidettiin ruoan ympäristövaikutusten pienenä ja toimivia logistiikkaketjuja. Mahdollisuus saada tietyn alueen tai maakunnan perinteen mukaisesti valmistettuja tuotteita taas puolestaan ei noussut tärkeäksi hankintakriteeriksi. Tarkasteltaessa mielikuvaa lähiruoasta nousivat Pohjois-Pohjanmaalla esiin tuoreus, ekologisuus ja sen hyvä maku. Lähiruokaa pidettiin kalliina, mutta toisaalta sen nähtiin lisäävän alueen työllisyyttä. Valikoimat ja saatavuus koettiin rajalliseksi, ja lähituottajia ja -jalostajia katsottiin olevan vaikea löytää alueelta.

”Alueeltamme löytyy lähituottajia, joilla asiat on myös suurkeittiöiden näkökulmasta kohdillaan, toisaalta myös niitä, joilla on vielä asioissa kehittämistä.” (Hankinta-asiantuntija, Pohjois-Pohjanmaa)

Pohjoispohjalaiset vastaajat eivät nähneet kovinkaan isoja esteitä lähiruokahankintojen tekemiselle. Merkittävimmäksi esteeksi vastaajat näkivät sen, että lähiruokatuottajat eivät vastaa tarjouspyyntöihin. Jonkinasteisina esteinä koettiin myös tuotteiden liian alhainen käsitte-lyaste ja yritysten tavarantoimituskyky sekä se, että tuotteet eivät välttämättä sellaisenaan

sovellu julkiskeittiöiden tarpeisiin. Nykyisen hankintalainsäädännön tai keskitettyjen hankintarenkaiden ei kuitenkaan katsottu estävän tai hidastavan lähiruokatuotteiden hankintaa. Myös tuotteiden laatuun sinällään luotettiin. Määrärahojen lisäys, lähituotteiden jalostusasteen nosto sekä yhteistyön ja logistiikan parantaminen olivat Pohjois-Pohjanmaalla kyselyyn vastaajien ehdottamia keinoja lisätä lähiruokaa julkiskeittiösektorilla.

3.12 POHJOIS-SAVO

Pohjois-Savon maakunta on maan toiseksi suurin maidontuottaja ja sieltä löytyy mittavaa elintarviketeollisuutta. Elintarviketeollisuus onkin Pohjois-Savon tämän hetkisen maakuntasuunnitelman kehittämisen kärkenä. Tuoteinnovaatioita ja maatalouden kehittämistä pyritään tekemään yhteistyössä toimijoiden ja oppilaitosten kesken asiakas- ja markkinalähtöisesti. (Pohjois-Savon liitto, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

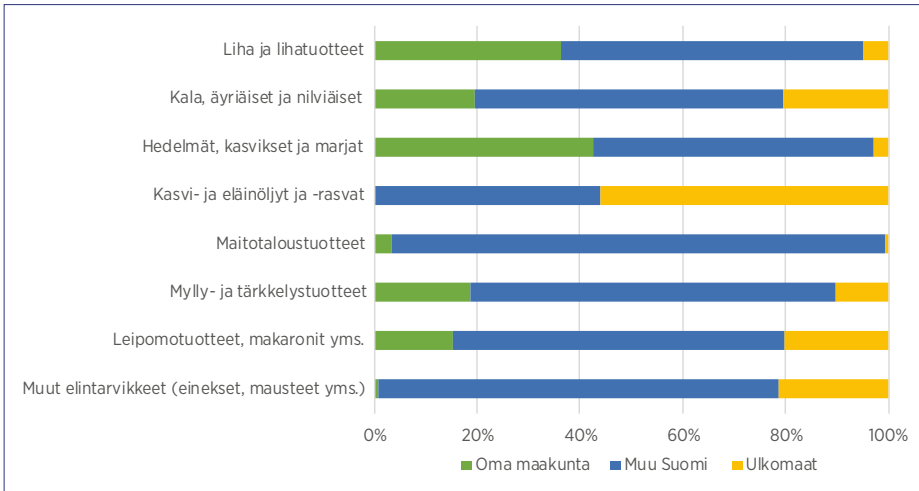
Pohjois-Savon maatalousyrittäjien investoinnit keskittyvät tuotannon tehostamiseen, ja maatalouden rakennemuutos vaikuttaa tilojen määrän vähenemiseen ja niiden kokojen kasvamiseen. Tämä näkyy luonnollisesti maatalous- ja puutarhayrittäjien määrässä, joka on vähentynyt yli 12 prosenttia vuodesta 2013 vuoteen 2018, jolloin yrityksiä oli 3 367. Alueella on pyrkimys parantaa maatalouden tuottavuutta ja kannattavuutta. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Pohjois-Savon bruttoarvonlisästä noin kaksi prosenttia kertyi elintarviketeollisuudesta vuonna 2017. Sektorille työllistyi noin 1 500 henkeä eli noin prosentti maakunnan työllisistä. (SVT 2019.) Elintarvikeyritysten määrä maakunnassa vuonna 2017 oli yhteensä 169. Suurimmat toimialat yritysten määrän suhteen olivat leipomotoinninta, teurastus- lihanjalostus sekä muiden elintarvikkeiden jalostus. Yritysten määrä ei ole juurikaan muuttunut, mutta toimialojen koon suhteen on tapahtunut hiukan muutoksia vuoteen 2013 verrattuna. Vuonna 2013 jalostavia yrityksiä oli 170 ja leipomotoinninnassa oli tuolloinkin eniten yrityksiä. Seuraavaksi suurimpina toimialoina olivat yhtä suurella yritysmäärällä hedelmien ja kasvien jalostus ja muiden elintarvikkeiden jalostus. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

KYSELYN TULOKSET

Pohjois-Savon alueelta saatiin yhdeksän vastausta. Vuonna 2013 vastaavaan kyselyyn saatiin maakunnasta lähes yhtä monta vastausta (7) ja vastaajien ilmoittamat elintarvikehankinnat olivat yhteenlaskettuna lähes yhtä suuret kuin nyt uusitussa kyselyssä (ks. Viitaharju ym., 2014). Näin ollen kyselyiden tulokset ovat tältä osin vertailukelpoisia.

Vastaajien mukaan Pohjois-Savossa tehdään eniten lähiruokaostoja marjojen, perunan ja leivän osalta. Vuonna 2013 perunaa ei mainittu, mutta marjat ja leipä nousivat esiin myös silloin (Viitaharju ym., 2014). Marjoista mansikka nostettiin erikseen esiin vuoden 2019 kyselyssä, mutta vuonna 2013 sitä ei mainittu. Kala mainittiin molemmissa kyselyissä. Kuten kuvio 21 tuo esiin, lähes kaikissa tuoteryhmissä on ostoja omasta maakunnasta. Ainoastaan öljyissä ja rasvoissa oman maakunnan osuus jää nolllaan. Suurimmat oman maakunnan osuudet ovat hedelmissä, kasviksissa ja marjoissa sekä lihassa. Vuoden 2013 kyselyn tuloksiin nähden oman maakunnan ostot ovatkin monipuolistuneet koskemaan useampia tuoteryhmiä, sillä aikaisemmin muun muassa maitotaloustuotteita tai leipomotuotteita ei hankittu omasta maakunnasta (Viitaharju ym., 2014). Suurin kotimaisuusaste on maitotaloustuotteissa, missä se oli yksi korkeimmista myös edellisessä kyselyssä.

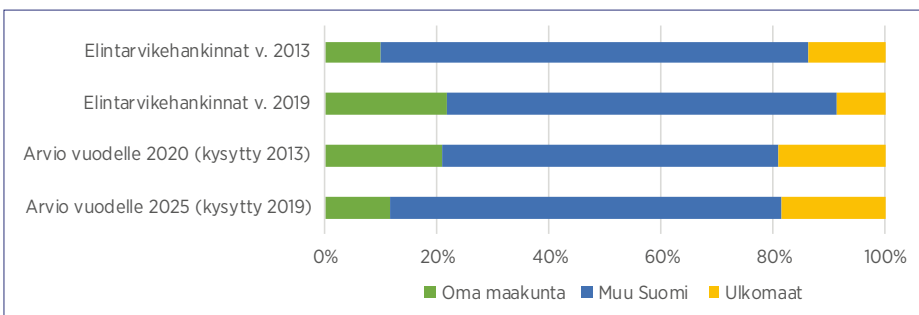
Kuvio 21. Pohjois-Savon hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

Vastaajista yli puolet arvioi, että heidän lähiruokahankintojensa määrä oli noussut viiden viime vuoden aikana. Nousun katsottiin johtuvan kilpailutuksien järjestämisestä niin, että lähiruokatuottajat pystyivät niihin osallistumaan, ja lähiruokatarjonnan yleisestä kasvusta. Kuitenkin osalla vastaajista ostot olivat pysyneet samoina, sillä lähiruokatuotteet olivat olleet jo pitkään suosiossa. Osa ei osannut sanoa, miten lähiruokaostot olivat kehittyneet viiden vuoden aikana. Vertailu vuoden 2013 kyselyn tuloksiin osoittaa, että kokonaisuudessaan oman maakunnan elintarvikehankintojen osuus on noin kaksinkertaistunut vuodesta 2013 (10 %) vuoteen 2019 (22 %) mennessä (ks. kuvio 22). Samalla kotimaisuusaste on hieman noussut.

Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että lähiruokan käyttöä tulisi tulevaisuudessa lisätä julkiskeitöissä.

Lähiruokan käytön kasvutavoite ei kuitenkaan näy vastaajien tulevaisuuden hankinta-arvioissa, joiden mukaan omasta maakunnasta hankittaisiin noin 12 prosenttia elintarvikkeista (ks. kuvio 22). Tämä tietäisi selvää laskua nykytilanteeseen nähden, vaikka osa suurempia osuuksia oman maakunnan osuuksiin arvioikin. Samaten kotimaisuusaste laskisi.

”Tarjonta on pientä ja kohtuullisen yksipuolista: pöytä pysyisi varsin tyhjänä jos käytettävissä olisi vain lähiruokaa. Lähiruokan määritelmän tulisi pohjautua maantieteen eikä valtakunnanrajoihin.” (Hankinta-asiantuntija, Pohjois-Savo)

Kuvio 22. Pohjois-Savon hankintojen jakautuminen¹⁵.

¹⁵ Vuoden 2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014)

Luomun osuus maakunnan hankinnoista on noin kolme prosenttia. Vuonna 2013 osuus oli suunnilleen sama, lähes kolme prosenttia (Viitaharju ym., 2014). Näin ollen aiemmin ennakoitua kasvua luomuosuudessa vuoteen 2020 mennessä ei ainakaan vielä ole havaittavissa. Vastaajat kuitenkin arvioivat, että vuoteen 2025 mennessä luomun osuus kasvaa noin yhdeksään prosenttiin elintarvikehankinnoista.

”Lähiruoka on edennyt kunnassamme hyvin, mutta luomu ei ole herättänyt kiinnostusta päättäjätasolla laisinkaan.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Pohjois-Savo)

Tärkeimpinä ominaisuuksina elintarvikehankinnoissa pidettiin Pohjois-Savossa ruoan maua ja yleistä turvallisuutta sekä alkuperän hyvää jäljitettävyyttä. Pysyminen annetussa budjetissa oli myös lähes yhtä tärkeä hankintakriteeri. Luomutuotteiden saamisen mahdollisuus taas ei noussut kyselyssä mitenkään merkittävään asemaan hankintakriteerinä.

Pohjois-Savossa lähiruoka miellettiin tuoreeksi. Sen käytön katsottiin lisäävän oman alueen työllisyyttä eli tuottavan positiivisia vaikutuksia aluetalouteen. Lähiruokahankintoja ei koettu mitenkään yllällisenä kuluttamisena vaan ennemminkin kuuluvan jokapäiväiseen valikoimaan. Avoimissa vastauksissa kuitenkin esitettiin myös valikoiman laajentamistoiveita.

”Valikoimaan haluttaisiin enemmän lihatuotteita.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Pohjois-Savo)

Lähiruokahankintojen lisäämiseksi ehdotettiin esikäsittelyasteen ja ympärivuotisen saataavuuden kohentamista sekä pakkausten muuttamista sopivimmiksi julkiskeittiöiden tarpeisiin. Myös tuottajien määrän lisäämisellä, kilpailukykyisemmällä hinnoilla ja toimivalla logistiikalla saataisiin vastaajien mielestä julkisen sektorin lähiruokan hankintamääriä kasvamaan. Poliittista ja taloudellista sitoutumista lähiruokan hankkimiseen tarvitaan näiden lisäksi.

Pohjois-Savossa ei kuitenkaan nähty lähiruokahankinnoille kovin merkittäviä esteitä sinänsä, mm. hankintalainsäädännön tai keskitettyjen hankintarenkaiden ei katsottu juurikaan estävän hankintoja lähiruokan osalta. Jossain määrin esteenä nähtiin tuotteiden liian alhainen esikäsittelyaste ja hankkijoiden käytettävissä olevat määrärahat. Myös suurkeittiöhenkilökunnan sekä toisaalta asiakkaiden asenteet lähiruokaa kohtaan uskottiin olevan kunnossa. Toiveita esitettiin lähinnä kuntien päättäjätasolle.

”Yleisen keskustelun käyminen päättäjätasolla siten, että lupaukset eivät jää lupausten asteelle. Täytyy tiedostaa, että lähiruoka maksaa enemmän, ts. täytyy olla määrärahoja, millä lähiruokatoiveet voidaan toteuttaa.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Pohjois-Savo)

3.13 SATAKUNTA

Satakunnassa maatalous- ja elintarvikesektoreilla nähdään tulevaisuudessa olevan kasvupotentiaalia. Elintarviketeollisuudessa uskotaan kasvun mahdollisuuksiin ja maakunnassa panostetaan erityisesti merialueen, kuten kalatalouden, kasvuun. Lisäksi alueella tehdään kansainvälistä yhteistyötä maa- ja elintarviketalouden saralla. (Satakuntaliitto, 2018.)

Satakunnan alueella maatalouden kannattavuuden ja tuottavuuden yleinen heikko tilanne näkyy, ja huonot sääolosuhteet ovat asettaneet paineita erityisesti nautakarjatilaille. Kuitenkin investointeja tehdään tuottavuuden parantamiseksi. Myös jalostava teollisuus laa-

jentaa ja uusii alueella toimintaansa. Tilamäärät vähentyvät ja vuodesta 2013 vuoteen 2018 laskua on ollut noin 14 prosenttia. Tilakoot kuitenkin kasvavat samaan aikaan. Vuonna 2018 Satakunnassa oli maatalous- ja puutarhayrityksiä yhteensä 2 905. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Satakunnassa elintarviketeollisuudessa tuotettiin noin kaksi prosenttia maakunnan bruttoarvonlisästä vuonna 2017. Tuolloin noin kolme prosenttia alueen työllisistä eli noin 2 800 henkeä toimi elintarviketeollisuudessa. (SVT, 2019b.) Maakunnassa oli 239 elintarvikkeita jalostavaa yritystä vuonna 2017, kun vastaava luku vuonna 2013 oli 201. Määrä on siis hiukan kasvanut. Vuonna 2017 eniten yrityksiä oli vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostuksessa. Vuonna 2013 suurin toimiala yritysten määrässä mitattuna oli leipomotoiminta, joka vuonna 2017 oli toiseksi suurin. Vuonna 2013 toisena oli vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostus. Kolmanneksi eniten yrityksiä oli vuonna 2017 teurastuksessa ja lihanjalostuksessa, kun taas vuonna 2013 kolmantena oli kalanjalostus. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.) Toimialojen koossa onkin jonkin verran vaihtelua vuosien 2013 ja 2017 välillä.

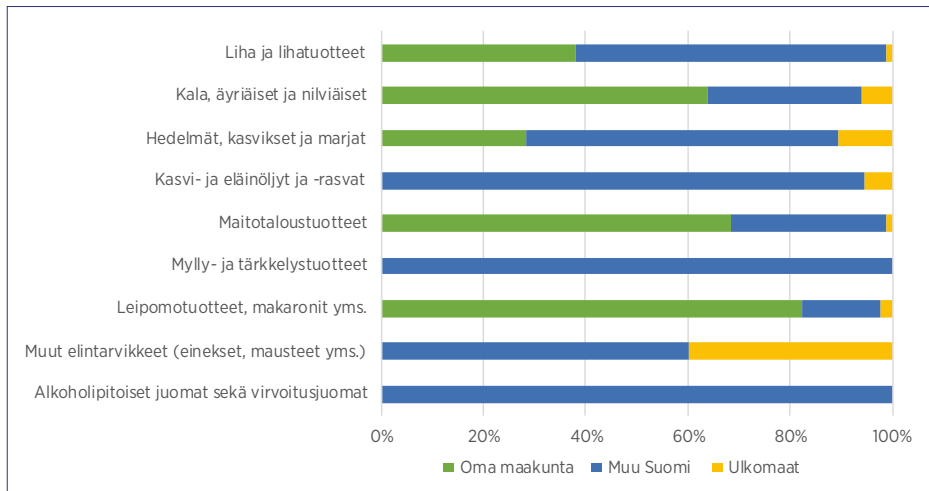
KYSELYN TULOKSET

Satakunnasta saatiin kyselyyn seitsemän vastausta. Vuonna 2013 vastaavaan kyselyyn saatiin kuusi vastausta. Kyselyihin vastanneiden yhteenlaskettujen elintarvikehankintojen arvot ovat hyvin samaa kokoluokkaa (ks. Viitaharju ym., 2014). Näin ollen kyselyiden tulokset ovat näiltä osin vertailukelpoisia keskenään.

Eniten lähiruokahankintoja tehdään Satakunnan vastaajien mukaan maitotaloustuotteiden ja leipomotuotteiden osalta. Vihannekset ja hedelmät olivat saaneet vuonna 2013 mainintoja (Viitaharju ym., 2014), mutta nyt niitä ei mainittu. Vastaavasti maitotaloustuotteet eivät nousseet vuonna 2013 lähiruokahankinnoiltaan suurimpien elintarvikkeiden joukkoon. Peruna mainittiin molemmissa kyselyissä. Tuoteryhmittäisessä tarkastelussa oman maakunnan hankinnat jakautuvat viiteen tuoteryhmään (ks. kuvio 23): Leipomotuotteisiin, maitotaloustuotteisiin, kalaan, lihaan sekä hedelmiin, kasviksiin ja marjoihin. Vuoden 2013 kyselyn mukaan leipomotuotteissa oman maakunnan osuus on ollut suuri jo aikaisemmin, mutta esimerkiksi kalan ja maitotuotteiden osalta oman maakunnan osuus on noussut aiemman kyselyn tilanteesta (Viitaharju ym., 2014).

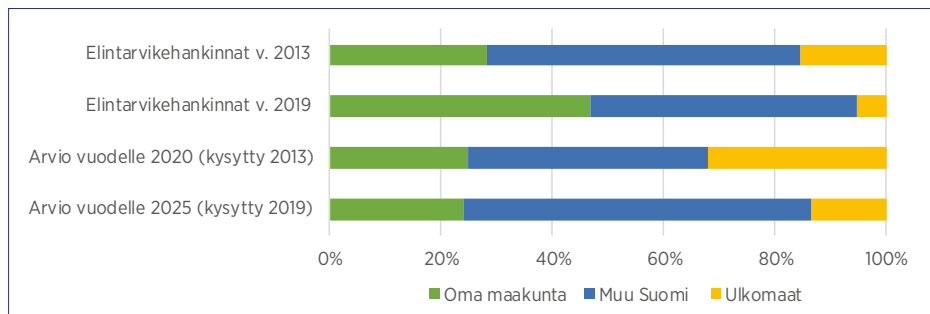
”Tietyt tuotteet tulleet pitkään läheltä; kilpailutusten myötä niitä on tarjottu ja ovat myöskin menestyneet kisoissa; tarjouspyynnöt mahdollistaneet lähitarjonnan monessa tuotteessa.” (Hankintajohtaja/-päällikkö, Satakunta)

Kolmannes vastaajista arvioi, että heidän lähiruokaostonsa ovat lisääntyneet viiden viime vuoden aikana. Tätä selitettiin tarjonnan lisääntymisellä ja yleisellä tahtotilalla lähiruokamäärien kasvattamiseen. Puolet kuitenkin vastasi, että lähiruokaostot ovat pysyneet samoina, sillä tarjonta oli pysynyt samankaltaisena tai hankinnat tehtiin hankintarenkaasta käsin eikä niihin voinut omasta yksiköstä vaikuttaa. Lisäksi pieni osa vastaajista katsoi, että lähiruokaostot ovat vähentyneet viidessä vuodessa, sillä myös tarjontaa oli vähemmän. Vertailu aikaisempaan kyselyyn tuo esiin, että oman maakunnan ostojen osuus on selvästi noussut (ks. kuvio 24). Vuoden 2013 kyselyn perusteella oman maakunnan osuus Satakunnan elintarvikehankinnoista oli noin 28 prosenttia, mikä on nyt uuden kyselyn perusteella lähes 47 prosenttia. Vertailu osoittaa myös kotimaisuusasteen kasvua.

Kuvio 23. Satakunnan hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

Tulevaisuuden trendinä nähtiin, että elintarvikeostoihin vaikuttavat hiilijalanjäljen merkityksen nouseminen, väestörakenteen muutos ja elintarvikkeiden hintakehitys. Suurin osa vastaajista katsoi, että lähiruokahankintoja tulisi lisätä julkiskeittiösektorilla tulevaisuudessa. Ennusteet oman maakunnan ostojen osuudesta eivät kuitenkaan olleet kasvusuuntaisia nykytilanteeseen nähden vaan päinvastoin laskusuuntaisia (ks. kuvio 24). Vastaajat arvioivat oman maakunnan osuuden olevan vuonna 2025 noin neljännes ostoista. Tähän ennusteeseen saattaa kuitenkin vaikuttaa se, että kaikki eivät osanneet antaa tulevaisuuskysymykseen arviota.

Kuvio 24. Satakunnan hankintojen jakautuminen¹⁶.

Satakunnassa luomun osuus elintarvikehankinnoista on kyselyn tulosten perusteella noin kolme prosenttia. Tämä tarkoittaa, että luomuosuus ei ole juuri muuttunut viime vuosien aikana, sillä vuonna 2013 toteutetun kyselyn perusteella luomuosuus oli noin kaksi prosenttia (Viitaharju ym., 2014). Vastaajat eivät myöskään ennusta luomuosuuden kasvavan kovin voimakkaasti lähitulevaisuudessa, sillä vuoden 2025 luomuosuudeksi arvioitiin noin neljä prosenttia.

¹⁶ Vuoden 2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014)

Merkittävimmiksi ominaisuuksiksi elintarvikehankinnoissa nousivat Satakunnassa ruoan alkuperän helppo jäljitettävyyys, ruoan yleinen turvallisuus ja sen hyvä maku. Lähes yhtä tärkeitä olivat pysyminen asetetussa budjetissa sekä tavarantoimittajan logistiikan toimivuus ostajan toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Luomutuotteiden saamisen mahdollisuus taas ei noussut merkittävään rooliin hankintakriteerinä. Lähiruoka miellettiin tuoreeksi, terveelliseksi ja hyvänmakuiseksi. Toisaalta taas lähiruokavalikoimien katsottiin olevan alueella rajalliset. Lähiruokan käyttöä ei kuitenkaan mielletty mitenkään ylellisenä kuluttamisena, vaan sen nähtiin kuuluvan ennemminkin jokapäiväiseen käyttöön.

Suurimmiksi esteiksi lähiruokahankinnoille nähtiin Satakunnassa tuotteiden epätasainen tarjonta eri vuodenaikoina, yritysten kehittymättömät tilausjärjestelmät ja epävarmuus tuottajien tavarantoimituskyvystä. Lisäksi pakkausten katsottiin olevan usein huonosti soveltuvia suurkeittiöiden tarpeisiin. Lähituotteiden laatu kuitenkin nähtiin kohtalaisena, mutta yrityksillä ei koettu olevan kovin paljoo yhteistyöhalua kehittää uusia tuotteita suurkeittiöiden kanssa. Halu tarjota lähiruokaa on kuitenkin koettu kunnissa ensisijaisen tärkeäksi tekijäksi lähiruokatuotteiden saamisessa valikoimaan.

3.14 UUSIMAA

Uudellamaalla maa-, metsä- ja kalataloudessa sekä kaivostoiminnassa työskentelee alle prosentti alueen työikäisistä, kun vastaava luku palveluissa on 65 prosenttia. Uudenmaan liiton (2018) maakuntaohjelmassa katsotaan, että maa- ja metsätalouden merkitys korostuu jatkossa enemmän kiertotalouteen panostamisen myötä. Vuonna 2018 Uudellamaalla oli 3 118 maatalous- ja puutarha-alan yritystä. Vähennystä vuodesta 2013 tuli noin 12 prosenttia eli kehitys on samansuuntaista kuin muuallakin maassa. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

Uudenmaan bruttoarvonlisästä noin prosentti kertyi elintarviketeollisuudesta vuonna 2017. Kun otetaan huomioon maakunnan talouden suuruus, tämä prosentin osuus on merkittävä: Uudellamaalla tuotettiinkin noin 28 prosenttia koko maan elintarviketeollisuuden

Kuva Leena Viitaharju

arvonlisästä vuonna 2017. Vastaavasti elintarviketeollisuus työllisti kyseisenä vuonna Uudellemaalla noin 9 900 henkeä, mikä vastaa noin prosenttia maakunnan työllisistä ja 26 prosenttia koko maan elintarviketeollisuuden työllisistä. (SVT, 2019b.)

Vuonna 2017 koko Suomen jalostavista elintarvikeyrityksistä lähes 11 prosenttia eli 301 kappaletta sijoittui Uudellemaalle. Yritysten määrän suhteen suurin toimiala maakunnassa oli muiden elintarvikkeiden jalostus. Toiseksi suurin oli leipomotuotanto ja kolmanneksi teurastus ja lihanjalostus. Vuonna 2013 leipomoalalla oli eniten yrityksiä ja toiseksi eniten niitä oli muiden elintarvikkeiden jalostuksessa. Kolmanneksi eniten yrityksiä oli teurastuksessa ja lihanjalostuksessa, kuten vuonna 2017. Yrityksistä 58 prosenttia oli alle viiden hengen yrityksiä, mikä on 18 prosenttiyksikköä vähemmän kuin Suomessa keskimäärin. Yli viidenkymmenen hengen yrityksiä oli yli 11 prosenttia yrityksistä, kun vastaava luku koko Suomessa oli viisi prosenttia. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

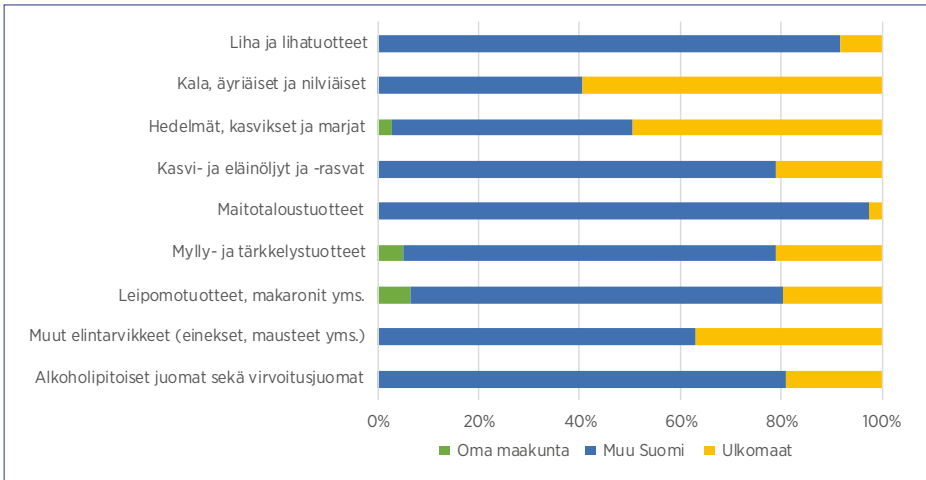
KYSELYN TULOKSET

Uudeltamaalta saatiin kyselyyn kuusi vastausta. Vuoden 2013 kyselyyn vastasi maakunnasta viisi vastaajaa, joten vastaajamäärä oli lähes sama. Uusimmassa kyselyssä vastaajien edustamien hankintayksikköjen yhteenlaskettu elintarvikehankintojen arvo oli kuitenkin alle puolet aikaisempaan kyselyyn verrattuna, mikä on hyvä huomioida uuden ja vanhan kyselyn vertailussa (ks. Viitaharju ym., 2014). Uusinkin kysely kattaa kuitenkin noin neljänneksen Uudenmaan tilastoiduista elintarvikehankinnoista (ks. SVT, 2020).

Vastaajien mukaan suurimmat elintarvikeryhmät, joista tehdään lähiruokaostoja, ovat viljatuotteet ja leivät. Myös omena ja kasvikset saivat maininnan. Vuoden 2013 kyselyssä suurimmiksi tuoteryhmiksi nousivat liha- ja maitotaloustuotteet (Viitaharju ym., 2014). Oman maakunnan ostojen keskittyminen muutamiin tuotteisiin näkyy myös kuviossa 25, missä kolmessa tuoteryhmässä oman maakunnan osuus tulee selkeästi esiin. Myös lihaa, maitotaloustuotteita ja muita elintarvikkeita ostetaan hieman omasta maakunnasta, mutta ne eivät erotu kuviosta osuuksien jäädessä alle puolen prosentin. Aikaisempaan kyselyyn nähden monissa tuoteryhmissä oman maakunnan osuus näyttäisi pienentyneen (ks. Viitaharju ym., 2014). Kotimaisuusaste on suurin maitotaloustuotteissa aikaisemman kyselyn tapaan.

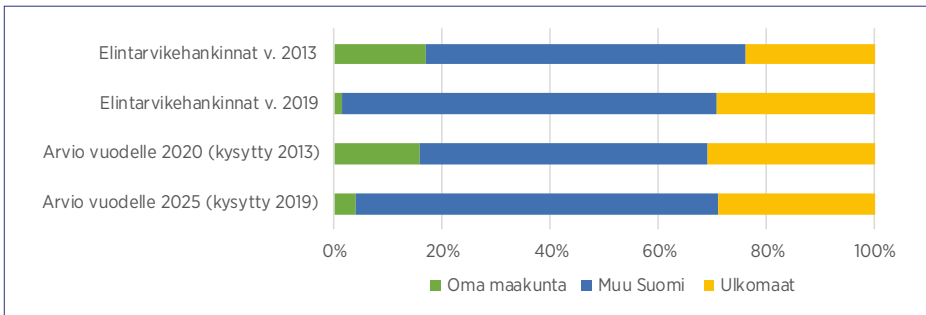
”Emme hanki juuri mitään tuotteita omasta maakunnasta.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Uusimaa)

Kolmannes vastaajista arvioi, että heidän hankintayksikkönsä lähiruokahankinnat ovat nousseet viiden viime vuoden aikana. Kasvuun olivat vastaajien mukaan vaikuttaneet muun muassa kilpailutus ja yhteistyökumppanit. Puolet vastaajista arvioi, että ostot omasta maakunnasta olivat pysyneet samoina, sillä tarjonta alueella oli pysynyt samana. Myös talous mainittiin yhtenä selittävänä asiana. Eräs vastaaja arvioi, että tulevaisuudessa tilanne muuttuu, sillä tarjonnan tilanne on muuttumassa. Yksi ei osannut vastata, sillä tällä hetkellä hankintaa lähiruokatuotteista ei ollut. Vertailu vuonna 2013 toteutetun kyselyn tuloksiin näyttäisi siltä, että oman maakunnan ostojen osuus on pienentynyt huomattavasti (ks. kuvio 26), noin 17 prosentista (2013) hieman yli yhteen prosenttiin (2019). Tähän suureen eroon saattaa vaikuttaa vastaajajoukon erot kyselyissä. Toisaalta kysely tuo esiin sen, että vähintäänkin osassa Uudenmaan hankintayksiköissä tai -renkaissa hankinnat omasta maakunnasta ovat vähäisiä.

Kuvio 25. Uudenmaan hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

Tulevaisuuden trendeinä, jotka tulevat vaikuttamaan julkiskeittiösektorin elintarvikehankintoihin, mainittiin muun muassa kasvisruoan käytön kasvu lihan käytön vähentyessä, lähituottajien valikoima, hankintarenkaan kilpailutukset, kaupungin strategia sekä talous. Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että lähiruoan käyttöä tulisi julkiskeittiöissä lisätä. Vastaajien ilmoittamien arvioiden perusteella oman maakunnan osuus kasvaisikin vuoteen 2025 mennessä noin neljään prosenttiin nykyisestä yhdestä (ks. kuvio 26). Kotimaisuusasteeseen ei ennakoita suurta muutosta.

Kuvio 26. Uudenmaan hankintojen jakautuminen¹⁷.

Uudenmaan hankinnoissa luomun osuus on vastausten perusteella noin prosentin luokkaa. Tämä on selvästi vähemmän kuin aiemmin, sillä vuoden 2013 kyselyn perusteella luomun osuus Uudellamaalla oli noin 12 prosenttia (Viitaharju ym., 2014). Todellisen luomuosuuden laskun lisäksi tähänkin eroon saattaa vaikuttaa kyselyiden vastaajajoukot erot.

Elintarvikehankinnoissa kaikkein tärkeimpiä ominaisuuksia vastaajille olivat ruoan hyvä maku ja sen yleinen turvallisuus. Lähes yhtä tärkeiksi ominaisuuksiksi nousivat pysyminen annetussa budjetissa, ruoan alkuperän hyvä jäljitettävyyys sekä asiakkaiden toiveiden mukaisen ruoan tarjoaminen. Se, että ruoka olisi valmistettu alueen tai maakunnan perinteiden mukaisesti, tai että ruoka olisi tuotettu omassa maakunnassa, eivät kumpikaan olleet uusi-maalaisten vastaajien mielestä kovin merkittäviä hankintojen kriteereitä.

¹⁷ Vuoden 2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014)

Lähiruokan uusimaalaiset vastaajat mielsivät tuoreeksi ja hyvänmakuiseksi. Sen katsottiin lisäävän oman alueen työllisyyttä. Vaikka lähiruokaa pidettiin kalliimpänä kuin muualla kotimaassa tai ulkomailla tuotettua ruokaa, ei sitä siltikään pidetty mitenkään ylellisenä kuluttamisena, vaan ennemminkin jokapäiväiseen valikoimaan kuuluvana. Valitettavasti kuitenkin vastaajilla oli lähiruokasta mielikuva, että sen tuottajia ja jalostajia on vaikea löytää ja valikoimat ovat melko rajalliset.

Suurimmiksi esteiksi lähiruokahankinnoissa nähtiin nykyinen kilpailu- ja hankintalainsäädäntö, tuotteiden epätasainen tarjonta vuoden mittaan, sekä tuotteiden ja pakkausten huono soveltuvuus suurkeittiöiden tarpeisiin. Keittiöhenkilökunnan ja asiakkaiden asenteet lähiruokaa kohtaa kuitenkin olivat vastaajien mukaan kunnossa. Myös tuotteiden laatuun luotettiin.

”Svårt om de lokala företagarna anser att de inte kan få tillräckligt betalt av de offentliga köken.” (Kosthållschef, Nyland)

”Ollaan jossain vaiheessa kyselty, mutta tuottajat eivät olleet meistä kiinnostuneita.”
(Ruokatutannon ohjaaja, Uusimaa)

3.15 VARSINAIS-SUOMI

Varsinais-Suomella on valtakunnallisesti vahva asema sekä alkutuotannossa että elintarviketeollisuudessa. Maakunta tavoittelee tulevaisuudessa maaseudun elinvoimaisuuden lisäämistä ja elintarvikealan kansainvälisen huippuosaamisen sekä viennin kasvua. (Varsinais-Suomen liitto, 2018.)

Varsinais-Suomessa on aktiivista toimintaa lähiruokasektorilla ja se on kasvattanut osaltaan alueen roolia maatalous- ja puutarha-alalla, jonka rakenne on monipuolinen. Varsinais-Suomessa investoidaan maatalouden tuottavuuden ja tehokkuuden parantamiseen kohtuullisesti verrattuna muuhun Suomeen. Rakennemuutos näkyy siten, että investoivista tiloista lähes puolet on yhtiömuotoisia. Varsinais-Suomessa maatalous- ja puutarha-alan yrityksiä oli vuonna 2013 yhteensä 5 918 ja vuonna 2018 yhteensä 5 033 eli laskua oli lähes 15 prosenttia. (Luonnonvarakeskus, 2018; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019.)

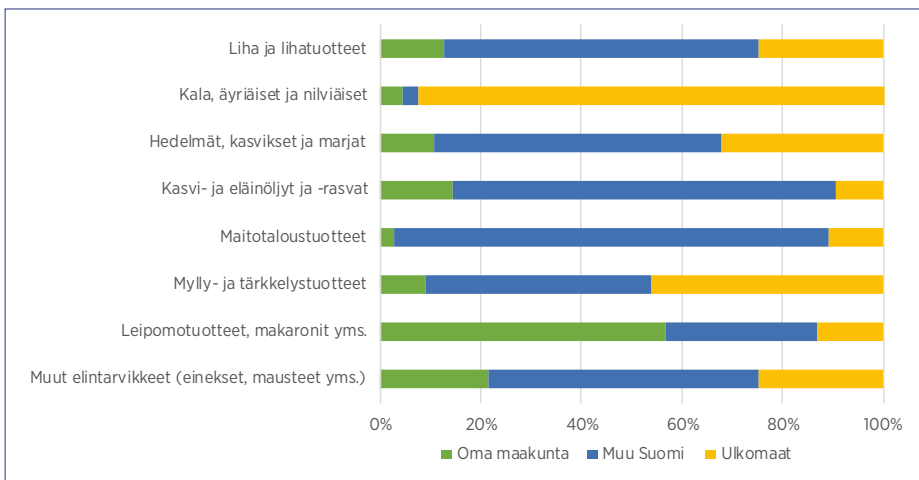
Varsinais-Suomessa elintarviketeollisuuden osuus maakunnan bruttoarvonlisästä oli noin yhden prosentin verran vuonna 2017. Tämä kattaa noin kahdeksan prosenttia koko maan elintarviketeollisuuden toiminnasta. Samana vuonna lähes 3 200 henkeä työllistyi alueella elintarviketeollisuuteen, mikä vastaa noin prosenttia maakunnan työllisistä ja kahdeksaa prosenttia koko maan elintarviketeollisuuden työllisistä. Elintarviketeollisuuden laajuuden osalta Varsinais-Suomi on kolmanneksi suurin maakunta Uudenmaan ja Etelä-Pohjanmaan jälkeen. (SVT, 2019b.)

Varsinais-Suomessa oli vuonna 2017 yhteensä 315 jalostavaa elintarvikealan yritystä, joka on 11 prosenttia kaikista alan yrityksistä Suomessa. Vuonna 2013 yrityksiä oli yhtä monta. Eniten yrityksiä oli leipomotoiminnassa molempina vuosina. Vuonna 2017 seuraavaksi suurimpia toimialoja olivat muiden elintarvikkeiden jalostus sekä hedelmien, marjojen ja vihannesten jalostus. Toiseksi ja kolmanneksi suurimmat toimialat vuonna 2013 olivat lihanjalostus ja teurastus sekä muiden elintarvikkeiden jalostus. Verrattuna muuhun Suomeen Varsinais-Suomessa oli kymmenen prosenttiyksikköä vähemmän alle viiden hengen yrityksiä kuin Suomessa keskimäärin. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

KYSELYN TULOKSET

Varsinais-Suomesta saatiin kyselyyn kuusi vastausta. Vuoden 2013 kyselyyn vastasi puolet tästä, mutta toisaalta ne edustivat moninkertaisesti suuremman elintarvikehankintakokonaisuuden nyt uusittuun kyselyyn nähden. Näin ollen vuosina 2013 ja 2019 toteutetut kyselyt eivät ole täysin vertailukelpoisia, mikä on hyvä huomioida vertailuissa kyselyiden välillä.

Vastaajat mainitsivat suurimmiksi tuoteryhmiä, joissa tehdään lähiruokaostoja, muna, vihannekset ja leipomotuotteet. Mainintoja saivat myös omenat, maito ja liha. Vuonna 2013 suurimpia tuoteryhmiä olivat vastaajien mukaan maitotaloustuotteet, leivät, omenat ja vihannekset (Viitaharju ym., 2014). Varsinais-Suomessa omasta maakunnasta hankitaan elintarvikkeita melko monipuolisesti eri tuoteryhmistä, kuten kuvio 27 osoittaa. Kaikissa tuoteryhmissä omasta maakunnasta hankitaan vähintään muutama prosentti elintarvikkeista. Suurin oman maakunnan osuus on vastausten perusteella leipomotuotteissa. Kotimaisuusaste on suurin rasvoissa ja öljyissä sekä maitotaloustuotteissa. Aikaisempaan kyselyyn nähden oman maakunnan hankinnat vaikuttaisivat monipuolistuneen, mutta ainakin osassa tuoteryhmistä oman maakunnan osuudet ovat myös pienentyneet vuoden 2013 tilanteesta (ks. Viitaharju ym., 2014).

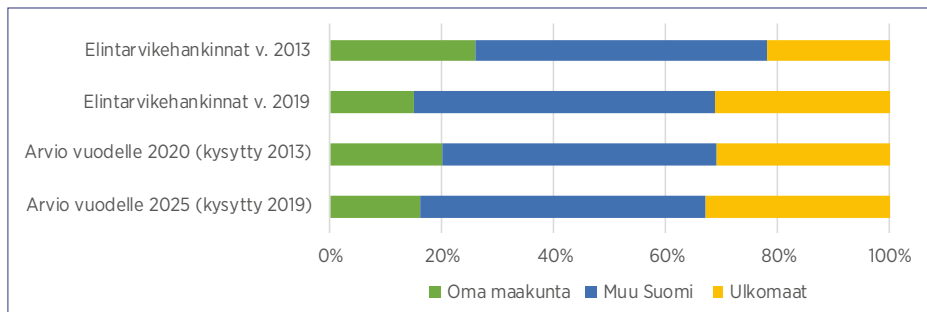

Kuvio 27. Varsinais-Suomen hankintojen jakautuminen tuoteryhmittäin eri alueille.

Osa vastaajista ilmoitti lähiruokaostojensa kasvaneen viiden viime vuoden aikana, sillä kotimaisten tuotteiden ostaminen oli lisääntynyt, mikä vaikutti myös lähiruokaostoihin. Suurimmalla osalla ostot olivat kuitenkin pysyneet samana. Eräs vastaaja toi esiin, että hankintasopimukset olivat säilyneet entisellään, jolloin hankinnat ovat olleet samankaltaisia. Yhden vastaajan mukaan ostot olivat vähentyneet, sillä yksikön marjojen paikalliset hankinnat olivat vähentyneet sopimusten painottaessa kotimaisuutta ja edullisuutta. Myös vertailu vuoden 2013 kyselyn tuloksiin näyttäisi viittaavan oman maakunnan hankintojen vähenemiseen (ks. kuvio 28). Vuoden 2013 kyselyn mukaan oman maakunnan osuus hankinnoista oli noin 26 prosenttia, mutta tuoreemman kyselyn mukaan osuus on enää noin 15 prosenttia. Tämän vertailun suhteen täytyy kuitenkin huomioida se, että kyselyissä oli edustettuna hyvin eri kokoinen joukko hankintojen arvoon suhteutettuna, mikä vaikuttanee osuuksiin. Toisaalta uusin kysely tuo esiin sen, että ainakin osassa maakunnan hankintayksiköistä oman maakunnan osuus jää alle aikaisemman kyselyn osuuden. Kyselyiden välinen vertailu viittaa myös

siihen, että Varsinais-Suomen elintarvikehankinnoissa kotimaisuusaste on hieman laskenut muutamien vuosien takaisesta.

Tulevaisuuden trendeiksi vastaajat ennustivat lähiruokan ja kotimaisen ruoan arvostuksen kasvua ja niiden lisääntymistä elintarvikeostoissa. Esille tuotiin myös tuottajapuolen tärkeys lähiruokaostojen lisääntymisessä: jos tuottajia löytyy, myös ostot lisääntyvät. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että lähiruokaostoja tulisi lisätä tulevaisuudessa julkiskeittösektorilla. Ennusteet vuodelle 2025 ennakoivat, että oman maakunnan osuus ei juuri muutu tulevina vuosina, sillä osuuden arvioitiin olevan 16 prosenttia nykyisen 15:n sijaan (ks. kuvio 28). Kotimaisuusasteeseenkaan ei suurta muutosta ennakoita.

Kuvio 28. Varsinais-Suomen hankintojen jakautuminen¹⁸.

Luomun osuus Varsinais-Suomen elintarvikehankinnoista on kyselyn perusteella noin viisi prosenttia. Se on ollut sama myös vuoden 2013 kyselyn perusteella (Viitaharju ym., 2014). Näin ollen luomun osuus ei ole muuttunut kuuden viime vuoden aikana. Vastaajat kuitenkin arvioivat, että vuoteen 2025 osuus nousisi hieman, noin yhdeksään prosenttiin. Toisaalta kaikki eivät nähneet luomun suosion kasvua niin selkeänä asiana.

”Meillä panostetaan enemmän siihen että raaka-aineet olisivat kotimaisia ja meillä lähellä tuotettua n. 200km:n säteellä on lähiruokaa. En usko, että jatkossakaan panostamme luomutuotteiden hankintaan, kun se ei ole asiakkaidemme eikä päättäjiemme toive, kaikkia kiinnostaa enemmän lähiruoka ja raaka-aineiden kotimaisuus.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Varsinais-Suomi)

Tärkeintä vastaajille elintarvikehankintoja tehtäessä oli ruoan turvallisuus ja mahdollisuus saada kausituotteita. Lähes yhtä tärkeitä ominaisuuksia olivat ruoan hyvä maku, ruoan alkuperän hyvä jäljitettävyyys ja tavarantoimittajan ostajayksikön tarpeita vastaava logistiikka. Oman alueen tai maakunnan perinteiden mukaisesti valmistetun ruoan saantimahdollisuutta ei pidetty kovin tärkeänä hankintakriteerinä. Varsinaissuomalaiset vastaajat mielsivät lähiruokan ekologiseksi ja tuoreeksi. Lähiruokan käytön katsottiin lisäävän myös oman alueen työllisyyttä. Valitettavasti pakkauskojien ei nähty soveltuvan kovin hyvin julkiskeittöiden tarpeisiin.

”Kun isot jakeluautot toimittavat tuotteet terminaaleista, johon pienemmät toimittajat tuovat tuotteensa on se logistisesti/ekologisesti järkevämpää kuin se ettei jakelussa ole väliportaita.” (Ruokapalvelupäällikkö tms., Varsinais-Suomi)

¹⁸ Vuoden 2013 tiedot ja 2020 ennuste: Viitaharju ym. (2014)

Varsinais-Suomessa ei juurikaan koettu olevan merkittäviä esteitä lähiruokan hankkimiselle julkiskeittiöiden käyttöön. Jonkin verran merkitykselliseksi esteeksi koettiin kuitenkin nykyinen kilpailutus- ja hankintalainsäädäntö. Jonkin verran vaikutusta oli vastaajien mielestä kuitenkin sillä, että lähituotteista saatiin tarjouspyyntöihin niin vähän tarjouksia kilpailutuksessa ja tuotteet eivät aina soveltuneet suurkeittiöiden tarpeisiin sellaisenaan. Vastaajat katsoivat, että lähiruokaostoja voitaisiin lisätä kasvattamalla tarjontaa ja markkinointia sekä lähiruokan arvostuksen nostolla, sillä usein hinta on määrärahoihin nähden liian korkea. Lisäksi koettiin, että lisääminen on vaikeaa, sillä hankintaan ja tarjouskilpailujen etenemiseen on vaikea vaikuttaa. Vastaajat toivat esille lähiruokan määritelmän haasteet, ja painottivat, että kotimaisuus on heille yhtä tärkeä tai tärkeämpi kriteeri kuin lähellä tuotettu ruoka.

”Kuntamme päättäjät toivovat suomalaisen ja lähiruokan mahdollisimman suurta käyttöä.” (Ruokapalveluesimies, Varsinais-Suomi)

3.16 AHVENANMAA

Ahvenanmaalla ruoantuotannossa panostetaan lähiruokan arvostuksen ja tavoiteltavuuden kasvuun. Lähiruokahankintoja on tarkoitus lisätä ja elintarviketuotantoa pyritään kasvattamaan kestävästi. (Ålands landskapsregering, 2016.)

Ahvenanmaalla maa-, metsä ja kalatalouden aluetaloudellinen merkitys on noin viisi prosenttia elinkeinorakenteesta. Saaristossa ja harvaan asutulla seudulla niiden merkitys on tärkeä ja niillä on iso rooli alueen elintarviketeollisuudelle raaka-aineen tuottajina. Myös Ahvenanmaalla maatalous- ja puutarhayrityksien määrä vähenee. Laskua oli vuodesta 2013 vuoteen 2018 lähes 16 prosenttia. (Ålands statistik- & utredningsbyrå, 2018; Ålands landskapsregering, 2019; Luonnonvarakeskus, 2018.)

Ahvenanmaan elintarviketeollisuuden osuus maakunnan bruttoarvonlisästä vuonna 2017 oli noin kolme prosenttia. Sektori työllisti tuolloin hieman alle 400 henkeä eli noin kaksi prosenttia alueen työllisistä. (SVT, 2019b.) Ahvenanmaalla oli vuonna 2017 yhteensä 32 elintarvikkeita jalostavaa yritystä. Niistä yli 80 prosenttia oli alle viiden hengen yrityksiä. Vuonna 2013 yrityksiä oli 27. Yritysten määrässä mitattuna suurimmat toimialat vuonna 2017 olivat leipomotoiminta, muiden elintarvikkeiden jalostus, teurastus ja lihanjalostus sekä kalanjalostus. Vuonna 2013 kaksi suurinta toimialaa olivat samat kuin vuonna 2017 ja kolmanneksi suurimpana oli vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostus. (Viitaharju ym., 2014; Aitoja makuja, 2019.)

KYSELYN TULOKSET

Ahvenanmaalta ei saatu kyselyyn lainkaan vastauksia. Edellisessä, vuoden 2013 kyselyssä vastauksia oli saatu yksi, joka oli pääosin sanallinen vastaus, joten vuodelta 2013 ei myöskään ole tietoja.

4 LÄHIRUOKAN KÄYTÖN MUUTOKSEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET ESIMERKKIMAAKUNNISSA

Lähiruokan käyttö tuo lukuisten tutkimusten perusteella alueelle elinvoimaa ja edistää sen työllisyyttä. Koska julkiskeittiöiden elintarvikehankintojen arvo on merkittävä, noin 340 miljoonaa euroa vuodessa (SVT, 2020), muutokset julkiskeittiöiden hankinnoissa saattavat vaikuttaa merkittävästi eri alueiden talouteen ja työllisyyteen. Seuraavien esimerkkitapausten avulla tuodaan esiin erilaisten lähiruokan käytön muutosten, niin kasvun kuin vähenemisenkin, vaikutuksia alueiden talouteen ja työllisyyteen.

Laskelmien osalta täytyy huomioida, että tarkastelussa ovat ainoastaan julkiskeittiöissä tapahtuneiden lähiruokahankintojen muutosten vaikutukset. Näin ollen esimerkiksi kotitalouksien suoraa elintarvikekysyntää ei ole huomioitu, joten laskelmat eivät kerro koko totuutta alueen ruoantuotannon volyymin muutoksista ja niiden vaikutuksista.

Aluetaloudellisten vaikutusten arvioinnit toteutettiin yleisen tasapainon RegFin-mallilla, joka ottaa huomioon taloudessa tapahtuvien muutosten suorien vaikutusten lisäksi myös kerrannaisvaikutukset. Malli huomioi myös alueiden väliset vuodot ja virrat. Tulokset esitetään sekä absoluuttisina euroina ja henkilötyövuosina (htv) että suhteellisina vaikutuksina alueen bruttokansantuotteeseen (ABKT) tai työllisten määrään (%).

4.1 LÄHIRUOKAN KÄYTÖN MUUTOKSEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET ETELÄ-POHJANMAALLA

Etelä-Pohjanmaalla oman maakunnan ostojen osuus oli kyselyiden perusteella noussut noin 23 prosentista 40 prosenttiin vuosien 2013 ja 2019 välillä (ks. luku 3.1). Kun tämän muutoksen suhteuttaa tilastoista saatavaan tietoon koko Etelä-Pohjanmaan kuntien ja kuntayhtymien elintarvikehankinnoista (ks. SVT, 2020), on muutoksen suora rahallinen arvo lähes kolme miljoonaa euroa.

Kun huomioidaan muutoksen vaikutukset suorilla vaikutuksilla laajemmin, tarkoittaa se maakunnan talouteen lähes kolmen miljoonan euron kasvua ja työllisyyteen noin 40 henkilötyövuoden lisäystä (ks. taulukko 2). Suhteessa alueen talouden kokoon ja työllisten määrään, kyseessä on noin 0,05 prosentin muutos sekä maakunnan talouteen että työllisyyteen. Positiivinen työllisyysvaikutus kohdistuu elintarviketeollisuuden lisäksi myös muihin toimialoihin, esimerkiksi maatalouteen, kauppaan ja kuljetukseen sekä palveluihin. Jokainen lähiruokahankintoihin kohdistettu sadantuhannen euron lisäys on edistänyt Etelä-Pohjanmaan työllisyyttä noin 1,4 henkilötyövuoden verran.

Taulukko 2. Etelä-Pohjanmaan hankintojen muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset.

Etelä-Pohjanmaa	Absoluuttinen vaikutus	Suhteellinen vaikutus
ABKT	3 milj. €	0,05 %
Työllisyys	41 htv	0,05 %
Työllisyysvaikutus/100 000€	1,4 htv	

4.2 LÄHIRUOKAN KÄYTÖN MUUTOKSEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET POHJOIS-SAVOSSA

Pohjois-Savossa omasta maakunnasta tehtyjen ostojen osuus on kasvanut noin kymmenestä prosentista 22 prosenttiin vuosien 2013 ja 2019 välillä (ks. luku 3.12). Tämä muutos koko maakunnan tilastoiduista elintarvikehankinnoista (ks. SVT, 2020) tarkoittaa lähes kolmea miljoonaa euroa. Tässä on huomioitu se, että elintarvikehankintojen kokonaisarvo oli maakunnassa aiemman kyselyn aikaan eri kuin viimeisimmän tiedon mukaan.

Tämä muutos paikallisten ostojen kysynnässä on edistänyt arvioiden mukaan alueen taloutta yli kolmen miljoonan euron verran (ks. taulukko 3), mikä on alueen taloudessa noin 0,04 prosentin muutos. Oman maakunnan ostojen lisäyksen vaikutus alueen työllisyyteen on ollut noin 35 henkilötyövuotta. Työllisyysvaikutus kohdistui elintarviketeollisuutta laajemmin eri aloille, kuten maatalouteen, kauppaan, kuljetukseen sekä muihin palveluihin. Työllisyysvaikutus oli noin 1,3 henkilötyövuotta jokaista sadantuhannen euron lisäystä lähiruokahankintoihin.

Taulukko 3. Pohjois-Savon hankintojen muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset.

Pohjois-Savo	Absoluuttinen vaikutus	Suhteellinen vaikutus
ABKT	3 milj. €	0,04 %
Työllisyys	35 htv	0,03 %
Työllisyysvaikutus/100 000€	1,3 htv	

4.3 LÄHIRUOKAN KÄYTÖN MUUTOKSEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET SATAKUNNASSA

Oman maakunnan ostojen osuus Satakunnassa oli kyselyiden perusteella noussut noin 28 prosentista 47 prosenttiin vuosien 2013 ja 2019 välillä (ks. luku 3.13). Kun muutoksen suhteuttaminen tilastoista saatavaan Satakunnan kuntien ja kuntayhtymien elintarvikehankintojen arvoon (ks. SVT, 2020), on muutoksen suora rahallinen arvo noin 4,5 miljoonaa euroa. Tässä on huomioitu elintarvikehankintojen kokonaisarvon erot kyselyitä edeltävinä vuosina.

Edellä mainittu lähiruokahankintojen arvon muutos tarkoitti arvion mukaan maakunnan talouteen lähes neljän ja puolen miljoonan euron kasvua, mikä vastaa noin 0,06 prosentin kasvua alueen taloudessa (ks. taulukko 4). Vaikutuksesta osa vuotaa maakunnan ulkopuolelle muun muassa kulutuksen kautta. Työllisyysvaikutus oli arvion mukaan noin 55 henkilötyövuotta, mikä kohdistui etenkin elintarviketeollisuuteen ja maatalouteen, mutta myös kauppaan, kuljetuksiin sekä useille palvelualoille. Lähiruokahankintojen kasvu on vaikuttanut maakunnan työllisyyteen noin 1,2 henkilötyövuoden verran jokaista sadantuhannen euron lisäystä kohden.

Taulukko 4. Satakunnan hankintojen muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset.

Satakunta	Absoluuttinen vaikutus	Suhteellinen vaikutus
ABKT	4 milj. €	0,06 %
Työllisyys	55 htv	0,05 %
Työllisyysvaikutus/100 000 €	1,2 htv	

4.4 LÄHIRUOKAN KÄYTÖN MUUTOKSEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET UDELLAMAALLA

Kyselyiden perusteella ostojen osuus omasta maakunnasta oli laskenut Uudellamaalla noin 17 prosentista reiluun prosenttiin vuosien 2013 ja 2019 välillä (ks. luku 3.14). Tämä muutos Uudenmaan maakunnan tilastoiduista julkisista elintarvikehankinnoista (ks. SVT, 2020) käsittää noin neljän miljoonan euron vähennyksen oman maakunnan tuotteiden kysyntään. Tässä on huomioitu elintarvikehankintojen kokonaisarvojen erot kyselyitä edeltävinä vuosina.

Tämä elintarvikkeiden kysynnän lasku tarkoitti maakunnan talouteen arvion mukaan noin viiden miljoonan euron laskua suhteessa vuoden 2013 tilanteeseen, mikä aluetalouden kokoon nähden on melko pieni muutos, noin -0,006 prosenttia (ks. taulukko 5). Työllisyysvaikutus oli noin -40 henkilövuotta, mikä heijastui elintarviketeollisuuden ja maatalouden lisäksi osin myös muille toimialoille. Uudellamaalla jokainen sadantuhannen euron vähennys lähiruokahankinnoista on vaikuttanut maakunnan työllisyyteen noin yhden henkilötyövuoden verran. Maakunnan suureen aluetalouteen nähden muutos on pieni, joten menetykseen sopeutuminen on helpompaa.

Taulukko 5. Uudenmaan hankintojen muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset.

Uusimaa	Absoluuttinen vaikutus	Suhteellinen vaikutus
ABKT	-5 milj. €	-0,006 %
Työllisyys	-40 htv	-0,005 %
Työllisyysvaikutus/100 000 €	1,0 htv	

4.5 LÄHIRUOKAN KÄYTÖN MUUTOKSEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET KESKI-SUOMESSA

Oman maakunnan elintarvikeostojen osuus oli Keski-Suomessa kyselyiden perusteella laskenut noin 21 prosentista 13 prosenttiin vuosien 2013 ja 2019 välillä (ks. luku 3.6). Muutoksen suhteuttaminen tilastoista saatavaan Keski-Suomen kuntien ja kuntayhtymien kaikkien elintarvikehankintojen arvoon (ks. SVT, 2020) tarkoittaa oman maakunnan hankintojen arvoon noin 0,3 miljoonan euron kasvua. Euroissa mitattuna kyse on kasvusta hankintojen kokonaisarvojen erojen vuoksi: maakunnan elintarvikehankinnat ovat tilastojen perusteella kasvaneet merkittävästi.

Tämä muutos lähituotteiden kysynnässä on tarkoittanut maakunnan talouteen noin 0,3 miljoonan euron kasvua (ks. taulukko 6). Työllisyyteen se on vaikuttanut noin neljän henkilötyövuoden verran. Työllisyysvaikutus kohdistui etenkin elintarviketeollisuuteen, mutta heijastui jonkin verran myös esimerkiksi maatalouteen ja muihin palveluihin. Tulosten perusteella jokainen sadantuhannen euron lisäys lähiruokahankintoihin on edistänyt maakunnan työllisyyttä noin 1,2 henkilötyövuoden verran.

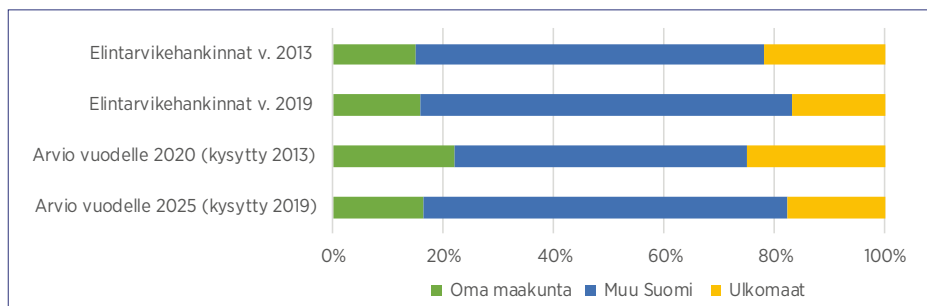
Taulukko 6. Keski-Suomen hankintojen muutoksen aluetaloudelliset vaikutukset.

Keski-Suomi	Absoluuttinen vaikutus	Suhteellinen vaikutus
ABKT	0,3 milj. €	0,004 %
Työllisyys	4 htv	0,003 %
Työllisyysvaikutus/100 000 €	1,2	

5 SELVITYKSEN TULOKSIA KOKO MAAN TASOLLA SEKÄ VERTAILUA MAAKUNTIEN JA VUOSIEN VÄLILLÄ

Kaikkien maakuntien hankintarenkaille ja -yksiköille syksyllä 2019 lähetetyn kyselyn perusteella koko maassa lähiruokan osuus elintarvikehankinnoista on noin 16 prosenttia (ks. kuvio 29). Vuoden 2013 kyselyyn nähden tämä tarkoittaa osuuden pysyneen melko samalla tasolla vuoden 2013 tilanteeseen nähden, jolloin osuus oli noin 15 prosenttia. Vaikka lähiruokan osuus on pysynyt suunnilleen samalla tasolla, tarkoittaa se euroissa tarkasteltuna hieman selkeämpää kasvua julkisten elintarvikehankintojen arvon kasvun vuoksi (ks. SVT, 2020). Kotimaisuusasteesta näkyy lähiruokaa hieman selkeämmin pieni kasvu aikaisemmasta 78 prosentin osuudesta noin 83 prosenttiin. Tämä noin viiden prosenttiyksikön kasvu kotimaisuusasteesta tarkoittaa kymmenien miljoonien eurojen lisäystä kotimaisiin elintarvikehankintoihin, kun otetaan huomioon julkisten elintarvikehankintojen arvon kehitys (ks. SVT, 2020).

Vuonna 2013 julkiskeittiökyselyyn vastanneet arvioivat lähiruokan osuuden kasvavan vuoteen mennessä noin 20 prosenttiin (ks. kuvio 29). Uudessa kyselyssä vastaajat eivät uskooneet niin suureen tulevaisuuden kasvuun, sillä oman maakunnan ostojen osuuden arvioitiin pysyvän keskimäärin samassa 16 prosentissa myös vuonna 2025. Kotimaisuusasteenkin arvioitiin pysyvän suunnilleen nykyisellä tasolla.

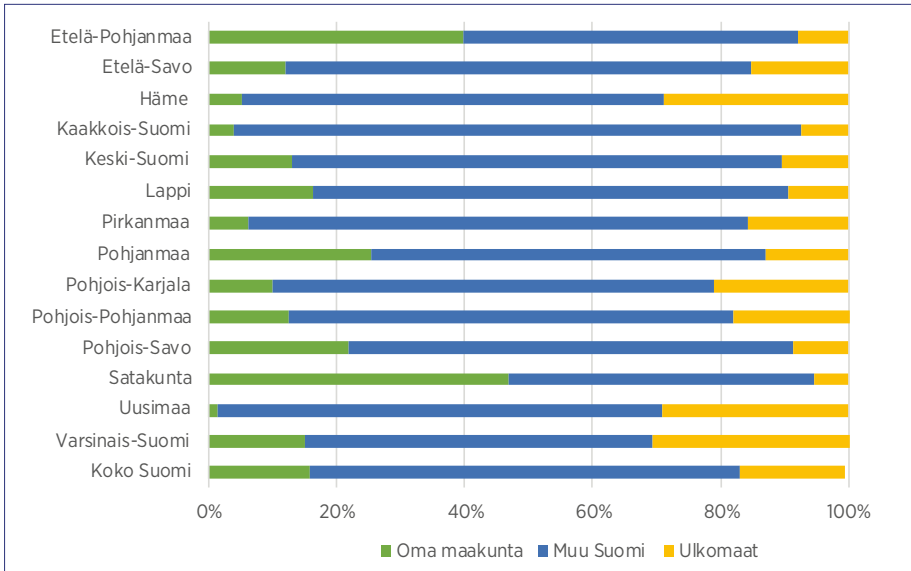

Kuvio 29. Hankintojen jakautuminen ja arviot tuleville vuosille koko Suomen tasolla¹⁹.

Vaikka koko Suomen tasolla suuria muutoksia lähiruokan osuudessa julkiskeittiöiden hankinnoista ei ole tapahtunut vuoteen 2013 nähden, on maakunnittain tarkasteltuna tilanne hieman toinen. Vuoden 2019 kyselyn tulosten perusteella alueelliset erot lähiruokan käytössä ovat melko suuria (ks. kuvio 30). Alueellisia eroja näkyi toki vuoden 2013 kyselyssäkin, mutta ne olivat silloin selkeästi pienempiä (ks. Viitaharju ym. 2014). Aikaisemmin lähiruokan osuudet vaihtelivat muutamasta prosentista 28 prosenttiin, mutta nyt uusimman kyselyn mukaan

¹⁹ Vuoden 2013 tiedot ja vuoden 2020 ennuste: Viitaharju ym. 2014

vaihtelu on noin prosentista jopa 47 prosenttiin. Myös kotimaisuusasteissa (oma maakunta + muu Suomi) on selvää alueellista vaihtelua, mutta vähemmän kuin lähiruoan osuuksissa.

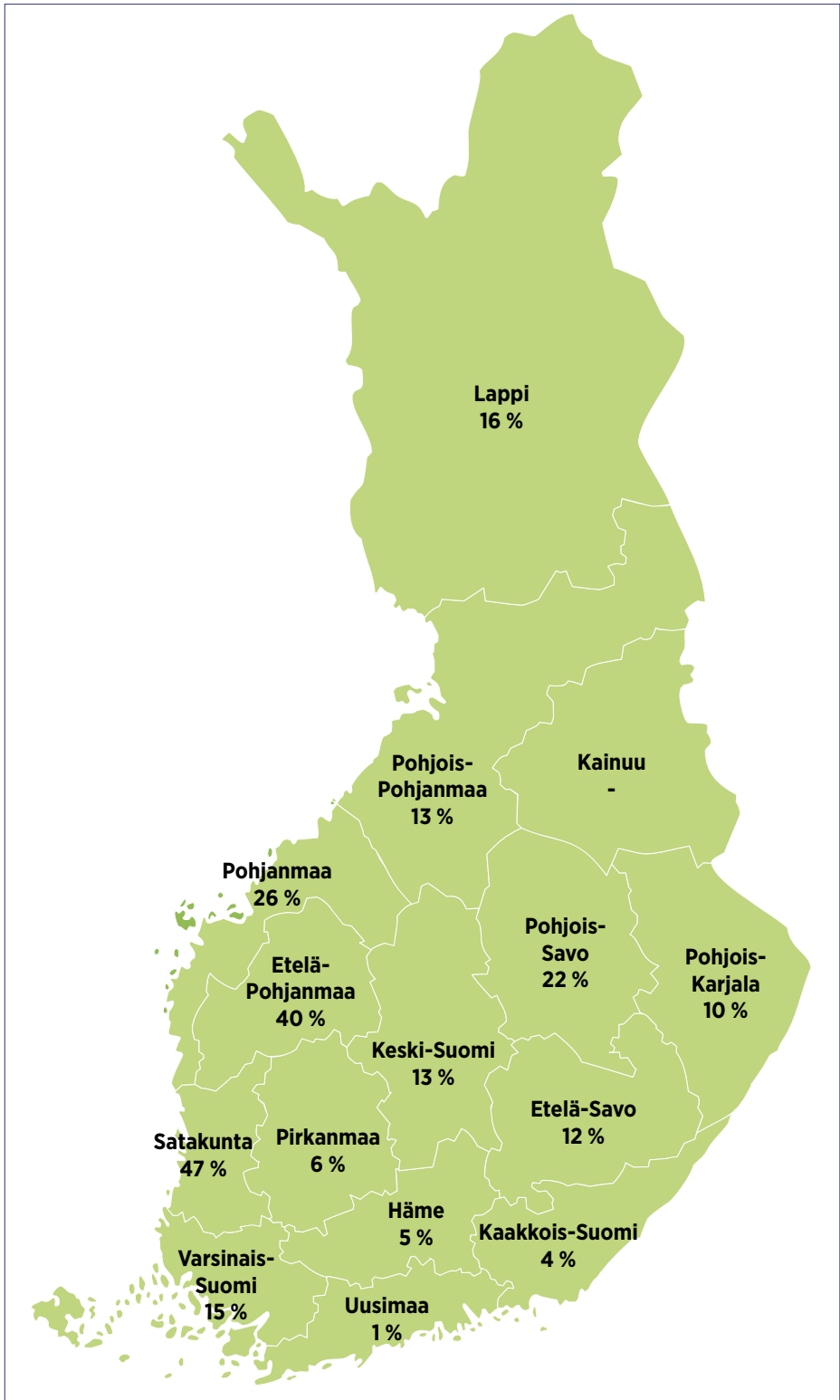

Kuvio 30. Alueellinen vertailu elintarvikehankintojen jakautumisesta.

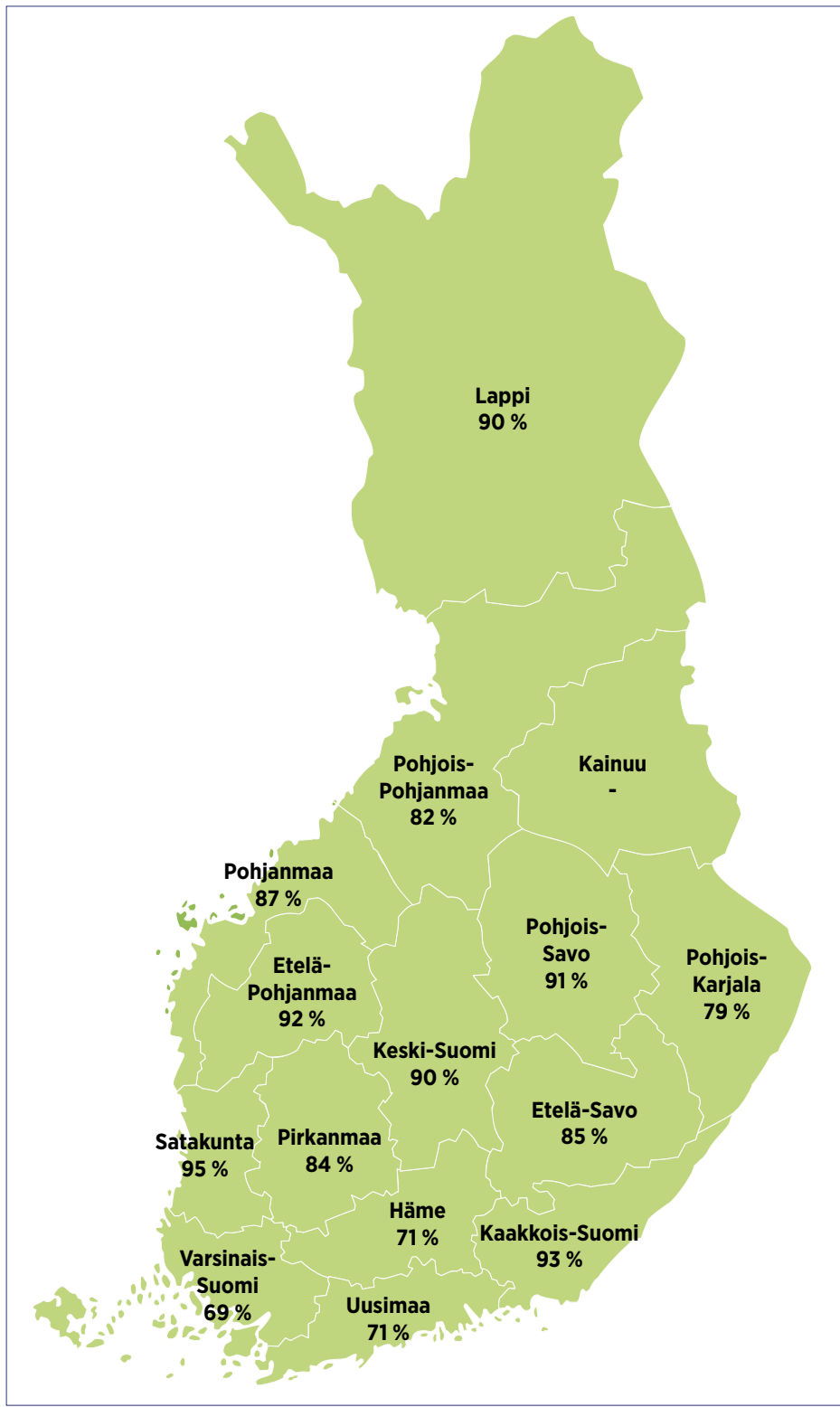
Maakuntia vertailtaessa lähiruoan osuudet ovat selkeästi suurimmat Satakunnassa (47 %) ja Etelä-Pohjanmaalla (40 %). Toisaalta selvästi alhaisin lähiruoan osuus löytyy Uudeltamaalta (1 %). Kotimaisuusaste on suurin Satakunnassa, noin 95 prosenttia. Kuvioissa 31 lähiruokaosuudet ja kuviossa 32 kotimaisuusasteet on esitetty kartalla.

Lähiruoan käyttö vaihtelee kyselyn perusteella paitsi alueittain myös tuoteryhmittäin (ks. kuvio 33). Leipomotuotteet-tuoteryhmä korostuu selkeimmin lähiruoan osuudessa, sillä noin 45 prosenttia leipomotuotteista ostetaan omasta maakunnasta uusimman kyselyn mukaan. Hedelmissä, kasviksissa ja marjoissa osuus on noin 30 prosenttia. Alhaisimmat lähiruoan osuudet löytyvät alkoholipitoisissa juomissa ja virvoitusjuomissa sekä öljyissä ja rasvoissa. Useassa tuoteryhmässä näkyy kasvua vuoden 2013 tilanteeseen nähden. Kuitenkin kahdessa melko suuressa tuoteryhmässä eli maitotaloustuotteissa ja muissa elintarvikkeissa lähiojien osuudet näyttäisivät hieman laskeneen aiemmasta. Täytyy kuitenkin huomioida, että näihin osuuksiin saattaa vaikuttaa se, että kaikki vastaajat eivät vastanneet toimialoitaista jakaumaa selvittäneisiin kysymyksiin.

Kyselyn avulla tiedusteltiin myös luomun osuuksia elintarvikehankinnoista. Vastausten perusteella luomun osuudet eivät pääsääntöisesti ole kovin montaa prosenttia. Maakunnittaisessa tarkastelussakaan luomun osuuksissa ei suuria eroja tule esiin paria poikkeusta lukuun ottamatta (ks. taulukko 7). Osuudet vaihtelevat pääosin prosentista kuuteen prosenttiin vuoden 2019 kyselyn perusteella, mutta Etelä-Pohjanmaa muodostaa tästä poikkeuksen 14 prosentin osuudellaan. Tätä korkeampaa osuutta selitettiin muun muassa luomumaitoon siirtymisellä. Osuuksien vertailu vuoden 2013 kyselyn tuloksiin osoittaa, että suurempia muutoksia on tapahtunut lähinnä vain kahden maakunnan osalta: Uudenmaan korkeampi luomuosuus vuonna 2013 on laskenut yhteen prosenttiin ja toisaalta Etelä-Pohjanmaan

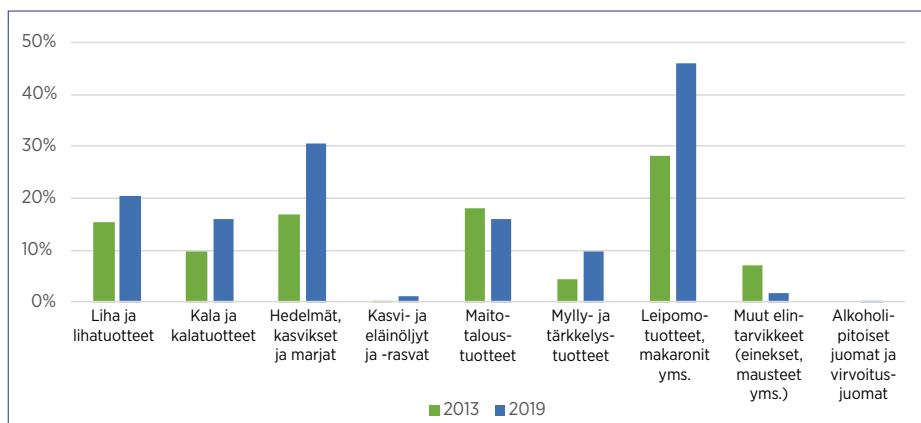

Kuvio 31. Julkisen sektorin lähiruokaosuudet v. 2019.

Kuvio 32. Julkisen sektorin elintarvikehankintojen kotimaisuusaste v. 2019.

aikaisempi melko alhainen osuus on kasvanut selvästi. Kaikissa maakunnissa uskottiin, että tulevaisuudessa luomun osuus tulee kasvamaan. Korkeimmillaan maakunnittainen luomunuste oli Etelä-Savossa, missä arviottiin luomuosuuden nousevan jopa 27 prosenttiin vuoteen 2025 mennessä.

Kuvio 33. Lähiruokahankintojen osuus tuoteryhmittäin koko Suomessa vuonna 2013²⁰ ja 2019.

Taulukko 7. Luomun osuus elintarvikehankinnoista vuosina 2013²¹ ja 2019.

	Luomun osuus % 2013	Luomun osuus % 2019	Arvioitu luomun osuus % 2025
Etelä-Pohjanmaa	1	14	16
Etelä-Savo	3	4	27
Häme	2/5	2	9
Kaakkois-Suomi	0/4	6	17
Keski-Suomi	1	1	6
Lappi	1	5	8
Pirkanmaa	6	6	13
Pohjanmaa	1/-	5	12
Pohjois-Karjala	1	3	6
Pohjois-Pohjanmaa	4	3	5
Pohjois-Savo	3	3	9
Satakunta	2	3	4
Uusimaa	12	1	2
Varsinais-Suomi	5	5	9
Koko Suomi	5	4	9

Kyselyssä selvitettiin myös hankintayksiköiden tärkeimpiä kriteerejä elintarvikehankinnoille. Kaikkein merkittävimmiksi hankintakriteereiksi koko Suomen tasolla korostui kyselyn perusteella se, että ruoka maistuu hyvältä ja että sen yleiseen turvallisuuteen voi luottaa. Nämä kriteerit nähtiin erittäin merkittäviksi ihan jokaisella alueella Suomessa. Vähiten tär-

²⁰ Vuoden 2013 tiedot: Viitaharju ym. 2014

²¹ Vuoden 2013 tiedot: Viitaharju ym. 2014

keitä ominaisuuksia hankinnoissa taas oli mahdollisuus hankkia luomutuotteita sekä alueen tai maakunnan perinteitä mukaillen valmistettujen tuotteiden hankinta. Toki näitäkään ei koettu täysin merkityksettömiksi. Kaiken kaikkiaan voidaan päätellä, että elintarvikehankinnoissa vaikuttaa hyvin moninainen ominaisuuksien valikoima.

Vastauksissa tuli esiin, että yksi selkeä este tai haaste julkisen sektorin lähiruokahankinnoille on tarjonnan puute tai tarjonta vääränlaisessa muodossa. Monen yrityksen tarjoamat tuotteet on suunniteltu lähinnä vähittäiskauppaa varten ja tällöin ne eivät ehkä suoraa soveltu julkiskeittiöiden käyttöön. Esimerkiksi esikäsittely- tai jalostusaste voi olla vääränlainen tai pakkauskoot liian pieniä suurkeittiöiden tarpeisiin. Sekä keittiöhenkilökunnan että asiakkaiden asenne lähiruokaa kohtaan kuitenkin on kunnossa. Kysyntä ja tarjonta pitäisi siis saada paremmin kohtaamaan.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Julkiskeittiöiden lähiruokan käytön ja sen kehityksen selvittäminen tuo esiin tärkeää tietoa siitä, miten lähiruokatuotteiden eteen tehty työ on tuottanut tulosta. Aikaisemman laajan julkiskeittiöille suunnatun kyselyn uusiminen antaa hyvät lähtökohdat kehityksen ajalliseen vertailuun, mutta toisaalta vastaajajoukon eroavuudet aikaisempaan kyselyyn nähden tuovat vertailtavuuteen omat haasteensa, mikä on hyvä huomioida tuloksia tarkasteltaessa.

Kyselyn tulosten perusteella eri alueiden julkisissa keittiöissä tarjoillaan hyvin eri suhteessa lähellä, omassa maakunnassa tuotettuja elintarvikkeita. Näin ollen yksikkökohtaisen vaihtelun lisäksi on havaittavissa selvää alueellista vaihtelua lähiruokasuhteen. Suurimman ja pienimmän lähiruokaosuuden ero on noin 46 prosenttiyksikköä. Tätä suurta vaihtelua selittää osaltaan erilainen tarjonta eri alueilla, sillä suuri osa vastaajista ilmoitti tarjonnan vähyyden tai epätasaisuuden olevan yksi este lähiruokan hankinnalle. Muutamissa maakunnissa on onnistuttu lisäämään selvästi hankintoja omasta maakunnasta, mitä on selitetty muun muassa tarjonnalla. Toisaalta tarjonta ei yksin selitä alueellisia eroja, vaan tarvitaan myös esimerkiksi asiaan sitoutumista ja poliittista tahtotilaa.

Koko maan tasolla omasta maakunnasta hankittujen elintarvikkeiden osuuden pysyminen lähellä vuoden 2013 tilannetta ei kerro täysin koko kuvaa kehityksestä, sillä euromääräisesti julkiset elintarvikehankinnat ovat kasvaneet vuosien mittaan, joten noin prosenttiyksikön kasvu lähiruokaosuuksissa tarkoittaa euromääräisesti hieman selkeämpää kasvua. Samalla kotimaisuusasteen kasvu noin 78 prosentista 83 prosenttiin on tarkoittanut kymmenien miljoonien eurojen edestä enemmän elintarvikehankintoja kotimaasta. Toteutetuissa aluetaloudellisten vaikutusten arvioinneissa tuli esiin, että muutokset elintarvikehankintojen kohdistamisessa ovat vaikuttaneet alueisiin eri tavoin ja elintarvike-teollisuuden lisäksi vaikutuksia on kohdistunut myös useille muille toimialoille kuten maatalouteen, kuljetukseen ja kauppaan.

Ehdotetut keinot lähiruokan lisäämiseksi koskevat sekä tuottajia, julkiskeittiöitä kuin päättäjätasoa-

Kuva Leena Viitaharju

kin. Tuottajilta toivotaan etenkin aktiivisuutta ja markkinointia sekä jalostusasteen nostoa. Myös hankintaosaamisessa nähdään vielä parantamisen varaa. Päättäjiltä puolestaan toivotaan muun muassa puheen ja tekojen parempaa kohtaamista. Lisäksi ehdotettiin lähialueen yrittäjien ja tuottajien tukemista sekä kouluttamista. Tästä päätellen parannettavaa on vielä kaikilla tasoilla, jotta kysyntä ja tarjonta kohtaisivat paremmin ja päästäisiin lähemmäs tavoitteita.

Julkisella sektorilla muutokset eivät aina tapahdu kovin nopealla aikataululla, joten tarkasteluperiodina kuusi vuotta saattaa olla vielä liian lyhyt suurempien muutosten näkymiseen käytännössä, puhunnan ja toimien kohtaamiseen. Osittain kyselyn vastaukset antoivat kuitenkin ymmärtää, että suunta on oikea, lähiruokan osalta hienoista kasvua oli tapahtunut ja kotimaisuusaste oli noussut merkittävästi. Lähiruokan käytön edistämiseksi tarvitaankin edelleen pitkäjänteistä työtä ja poliittista tahtotilaa. Jos kunnassa halutaan sitoutua lähiruokan käyttämiseen ja sen käytön lisäämiseen, on se konkretisoitava kirjoittamalla asia esimerkiksi kunta- tai hankintastrategiaan, jotka velvoittaisivat hankinnoista vastaavia tekemään elintarvikkeet enenevässä määrin paikallisesti. Tarjouspyyntöjä laadittaessa näiden strategisten linjausten olisi sitten näytävä hankintakriteereissä. Tämän lisäksi tarvitaan hankintojen ja ruokalistojen kokonaisvaltaista suunnittelua, reseptiikan mukauttamista, sesonkien huomiointia ja hankintojen sovittamista tiettyyn ruokatuotantotapaan, jotta lähiruokahankintojen lisääminen mahdollistuu, sillä määrärahojen kasvun kautta lähiruokan lisäys julkisella sektorilla ei todennäköisesti tule tapahtumaan.

LÄHTEET

- Aito maaseutu (2019). Menossa olevat hankkeet. <https://www.aitomaaseutu.fi/tilat/menossa-olevat-hankkeet>
- Aitoja makuja (2019). Yritystilastot. <https://aitojamakuja.fi/yritystilastot/>
- Alhola, Katriina ja Kaljonen, Minna (2017). Kestävät julkiset hankinnat – nykytila ja kehittämisehdotuksia. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 32/2017. <http://hdl.handle.net/10138/228340>
- ELY-keskus (2014). Puhtaiden luonnonvarojen energinen maakunta. Pohjois-Karjalan maaseudun kehittämissuunnitelma vuosille 2014–2020. <https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/57976/maaseutustrategia/11001812-eb90-4dc2-aa6b-8cb1da3eb8e4>
- Etelä-Karjalan liitto (2019). Elinkeinot ja innovaatiot. <https://www.ekarjala.fi/liitto/tietopalvelu/tilastoja/elinkeinot/>
- Etelä-Pohjanmaan liitto (2019). Maakunnan tietopankki. https://www.epliitto.fi/maakunnan_tietopankki
- Etelä-Savon maakuntaliitto (2018). Etelä-Savon maakuntaohjelman (2018–2021) toimeenpanosuunnitelma vuosille 2019–2020. <https://www.esavo.fi/resources/public//Maakuntaliitto/Maakuntaohjelma/Etel%C3%A4-Savon%20Topsu%202019-2020.pdf>
- Fazer Food Service (2019). Tulevaisuuden ruokatrendit. Raportti 2019. <https://mb.cision.com/Public/964/2626883/ac012fc196a22171.pdf>
- Harrison, W.J. & Pearson, K.R. (1996). Computing Solutions for Large General Equilibrium Models Using GEMPACK. *Computational Economics*, Vol. 9 (1996), pp. 83-127.
- Helsingin yliopisto (2020). Aluetaloudelliset arvioinnit. <https://www.helsinki.fi/fi/ruralia-instituutti/aluetaloudelliset-arvioinnit>
- Jutila, Karina (2014). Kotimaista arvostetaan, ympäristötekoja kaivataan. Tutkimus suomalaisesta ruoka- ja maatalousasenteista. https://msl.fi/wp-content/uploads/2015/09/Raportti_Kotimaisuutta-arvostetaan-Ymparistotekoja-kaivataan.pdf
- Karhinen, Reijo (2019). Uusi alkua. Maatalous on myös tulevaisuuden elinkeino. Maa- ja metsätalousministeriö. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:3. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-998-2>
- Kasslin, Oona ja Valkeapää, Annukka (2014). Lähiruokaa koskevat asenteet Suomessa. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. Raportteja 138. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/229373>
- Keski-Pohjanmaan liitto (2018). Keski-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2040 ja maakuntaohjelma 2018–2021. http://www.keski-pohjanmaa.fi/Data/Upload/bc7b724a-8a32-4a93-bf1c-53b223d393b1_MASU%202040%20MAKO%202018-2021.pdf
- Kesko (2019). Ruokailmiöt 2019. https://www.kesko.fi/globalassets/pdf-tiedostot/ruokailmiot2019_final.pdf
- Kinnunen, Jouko, Simola, Antti, Hakala, Outi, Kujala, Susanna ja Törmä, Hannu (2019). Uusia näkökulmia aluetutkimukseen –aluekehityksen analysoiminen laskennallisilla yleisen tasapainon malleilla. *Talous ja yhteiskunta* 4/2019. <http://www.labour.fi/ty/tylehti/ty/ty42019/ty42019pdf/ty42019KinnunenSimolaHakalaKujalaTorma.pdf>
- Korhonen, Kirsi ja Muilu, Toivo (2016). Ruokaketjun alueellisen verkostomallin kehittäminen Oulun Eteläisellä alueella. *Luke. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus* 4/2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-172-3>
- Kymenlaakson liitto (2019). Kymenlaakson maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma 2019–2020. <https://www.kymenlaakso.fi/attachments/article/13463/Toimeenpanosuunnitelma%202019-2020%20Kymenlaakso.pdf>
- Lapin liitto (2017). Lappi lukuina. http://www.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=931431&name=DLFE-31394.pdf
- Luonnonvarakeskus (2018). Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne 2018 (ennakko). https://stat.luke.fi/maatalous-ja-puutarhayritysten-rakenne-2018-ennakko_fi

- Lähis-opas (2017). Lisää lähiruokaa julkisten keittiöiden asiakkaille – perusteluja ja ohjeita hankintoihin. <http://www.ekocentria.fi/lahiruokaopas>
- Maa- ja metsätalousministeriö (2013). Lähiruokaa – totta kai! Hallituksen lähiruokaohjelma ja lähiruokasektorin kehittämisen tavoitteet vuoteen 2020. <https://mmm.fi/documents/1410837/1890227/L%C3%A4hiruokaohjelmaFI.pdf/a30211ac-ff80-4722-984f-3fc26e5c1467/L%C3%A4hiruokaohjelmaFI.pdf.pdf>
- Maa- ja metsätalousministeriö (2017). Ruoka 2030. Suomi-ruokaa meille ja maailmalle. Valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta. <https://mmm.fi/documents/1410837/1923148/Ruokapoliittinen+selonteko+Ruoka2030/d576b315-41fe-4e9d-9d02-8462c5ae5895/Ruokapoliittinen+selonteko+Ruoka2030.pdf>
- Mäkipeska, Tuomas & Sihvonen, Mikko (2010). Lähiruoka, nyt! Trendistä markkinoille. Sitra. Sitran selvityksiä 29. <https://media.sitra.fi/2017/02/23070513/Selvityksi-C3A42029-3.pdf>
- Määttä Susanna ja Törmä Hannu (2012). Hämeen ruoantuotannon aluetaloudellisen vaikuttavuuden selvitys. Helsingin yliopisto, Rurality-instituutti. Raportteja 90. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/228133/Raportteja90.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Määttä Susanna, Väisänen Hanna-Maija ja Törmä Hannu (2013). Julkisten keittiöiden paikallisten elintarvikeostojen aluetaloudelliset vaikutukset; Tarkastelussa Etelä-Savon maakunta. Helsingin yliopisto Rurality-instituutti. Raportteja 101. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/228157/Raportteja101.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Pohjois-Pohjanmaan liitto (2018). Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2018–2021. <http://www.e-julkaisu.fi/pohjois-pohjanmaan-liitto/maakuntaohjelma-2018-2021/mobile.html#pid=1>
- Pohjois-Savon liitto (2018). Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma 2040 ja maakuntaohjelma 2018–2021. https://www.pohjois-savo.fi/media/ps-maakuntasuunnitelma-2018-2021_a4_3_11_2017_aukeamat_pieni_reso.pdf
- Ponnikas, Jouni (2019). Kaivannais- sekä metsä- ja puuala kärjessä, myös matkailu sekä ICT- ja elektroniikka vahvassa vedossa. <http://kuiskintaa.fi/kaivannais-seka-metsa-ja-puuala-karjessa-myo-matkailu-seka-ict-ja-elektroniikka-vahvassa-vedossa/>
- Puoskari, Silja, Wuori, Olli, Korhonen, Kirsi ja Muilu, Toivo (2013). Lähiruokan lisääminen kuntien julkisissa hankinnoissa Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla. MTT Raportti 99. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-487-458-8>
- Pölkki, Leena, Heikkilä, Hilkka ja Raulo, Anu (2014). Lähiruokaa resurssiviisaasti julkisiin keittiöihin. Loppuraportti. <http://ruokacentria.com/wp-content/uploads/2015/01/Loppuraportti.pdf>
- Reime, Kaisa (2016). Selvitys julkisten ruokapalveluiden tarjonnasta. Raportti 4/3/16. <https://mmm.fi/documents/1410837/2191243/Selvitys+julkisten+ruokapalveluiden+tarjonnasta/7b8ed88d-4a77-48ee-bbb3-0e0927162c3e/Selvitys+julkisten+ruokapalveluiden+tarjonnasta.pdf>
- Satakuntaliitto (2018). Satakunnan maakuntaohjelma 2018–2021. http://www.satakuntaliitto.fi/sites/satakuntaliitto.fi/files/tiedostot/Aluekehitys/MAKO_2018_2021/Satakunnan_maaohjelma_2018-2021_SahkoinenJulkaisu_LowRes.pdf
- Schmitt, Emilia, Galli, Francesca, Menozzi, Davide, Maye, Damien, Touzard, Jean-Marc, Marescotti, Andrea, Six, John ja Brunori, Gianluca (2017). Comparing the sustainability of local and global food products in Europe. *Journal of Cleaner Production* 165. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.07.039>
- SVT (2019a). Suomen virallinen tilasto: Kansantalouden tilinpito [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8881. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 2.9.2019]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vtp/index.html>.
- SVT (2019b). Suomen virallinen tilasto: Aluetilinpito [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-3393. Helsinki: Tilastokeskus [päivitetty 27.11.2019] [viitattu: 10.1.2020]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/alt/index.html>.
- SVT (2019c). Suomen virallinen tilasto: Väestön ennakkotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-8381. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.12.2019]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vamuu/index.html>.

- SVT (2020). Suomen virallinen tilasto: Kuntatalous [verkkojulkaisu]. ISSN=2343-4147. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 15.1.2020]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/kta/index.html>.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2019). Alueelliset kehitysnäkymät. Kevät 2019. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:28. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-424-2>
- Uudenmaan liitto (2018). Uusimaa-ohjelma 2.0. [https://www.uudenmaanliitto.fi/files/21206/Uusimaa-ohjelma_2.0_\(liiton_julkaisuja_A36-2017\).pdf](https://www.uudenmaanliitto.fi/files/21206/Uusimaa-ohjelma_2.0_(liiton_julkaisuja_A36-2017).pdf)
- Valtioneuvosto (2009). Valtioneuvoston periaatepäätös kestävien valintojen edistämisestä julkisissa hankinnoissa.
- Valtioneuvosto (2016). Valtioneuvoston periaatepäätös julkisten elintarvike- ja ruokapalveluhankintojen arviointiperusteista (ympäristömyönteiset viljelytavat, elintarviketurvallisuutta ja eläinten hyvinvointia edistävät tuotanto-olosuhteet). <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f804cfc99>
- Valtioneuvosto (2019). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>
- Varsinais-Suomen liitto (2018). Varsinais-Suomen maakuntaohjelma 2018–2021. https://www.varsinais-suomi.fi/images/tiedostot/Tietopankki/Julkaisut/2017/Maakuntaohjelma-2018-2021_netti.pdf
- Viitaharju, Leena, Määttä, Susanna, Hakala, Outi ja Törmä, Hannu (2014). Työtä ja hyvinvointia! Lähiruokan käytön aluetaloudelliset vaikutukset Suomen maakunnissa. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti. Raportteja 118. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/228387/Raportteja118.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- VTT (2017). Elintarviketalous 4.0. VTT:n visio älykkään, kuluttajakeskeisen ruokatuotannon aikakauteen. VTT Visions 9. <https://www.vtt.fi/inf/pdf/visions/2017/V9.pdf>
- YouGov Finland (2016a). Kuluttajakysely kuntien vastuullisista hankinnoista. <https://proluomu.fi/wp-content/uploads/sites/11/2016/05/kuluttajakysely-kuntien-vastuullisista-hankinnoista-yhteenveto.pdf>
- YouGov Finland (2016b). Kysely vastuullisista hankinnoista kuntien hankintapäätäjille. https://proluomu.fi/wp-content/uploads/sites/11/2018/04/kuntien_hankintavastavat_vastuullisuuskyselyn_yhteenveto_helmikuu_2016_pro_luomu.pdf
- Ålands landskapsregering (2016). Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland. <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/utvecklings-och-hallbarhetsagenda-for-aland.pdf>
- Ålands landskapsregering (2019). Näringsliv och arbetsmarknad. <http://www.aland.ax/naringsliv-handel/naringsliv-och-arbetsmarknad/>
- Ålands statistik- & utredningsbyrå (2018). Företagen på Åland 31.12.2018. <https://www.asub.ax/sv/statistik/foretagen-pa-aland-31122018>

LIITE 1. Kysely hankintayksiköille

JULKISKEITTIÖKYSELY

Arvoisa vastaaja

Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti toteuttaa Maa- ja metsätalousministeriön rahoittamaa selvitystä, jonka tavoitteena on kartoittaa julkiskeittiösektorin elintarvikehankintojen jakautuminen eri aluetasolle sekä laskea niiden aluetaloudelliset vaikutukset.

Oheinen kysely lähetetään syksyn 2019 aikana kaikille Suomen yhteishankintayksiköille, hankintarenkaille ja kuntien elintarvikehankinnoista vastaaville. Jos kysely tuli väärälle henkilölle yksikössäsi, kyselylinkin voi jakaa eteenpäin sopivammalle henkilölle. Kaikkia antamianne tietoja käsitellään luottamuksellisina. Yksikkökohtaisia tai henkilötasolle meneviä tuloksia ja tietoja ei raportoida missään vaiheessa.

Lähiruoalle ei ole olemassa yhtä rajattua määritelmää, mutta tässä selvityksessä lähiruoalla tarkoitetaan omassa maakunnassa tuotettua ruokaa.

Vastauksenne on tärkeä osa selvitystä ja vaikuttaa merkittävästi työmme onnistumiseen. Vuonna 2013 toteutimme vastaavan kyselyn ja tämän nyt toteutettavan kyselyn vastauksia tullaan vertaamaan tuohon aikaisempaan kyselyyn. Lähetämme kaikille kyselyyn vastanneille ja yhteystietonsa jättäneille pdf-muotoisen loppuraportin. Toivomme, että löydätte aikaa kyselyyn vastaamiseen. Lisätietoja saa alla olevalta henkilöltä.

Kunnioitavasti,

Tohtorikoulutettava Susanna Kujala
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti
susanna.kujala@helsinki.fi
050 415 1158

Maa- ja metsätalousministeriö
Jord- och skogsbruksministeriet

Tietosuojaseloste

TAUSTATIEDOT

Mikä on lähinnä tehtäväänne vastaava nimike?

- Hankintajohtaja, -päällikkö
- Hankinta-asiantuntija
- Ruokapalvelu-, ravitsemispäällikkö / Ruokapalvelu-, ravitsemisjohtaja
- Pääemäntä, vastaava keittäjä
- Muu, mikä?

Hankintayksikköne sijainti

- Ahvenanmaa
- Etelä-Karjala
- Etelä-Pohjanmaa
- Etelä-Savo
- Kainuu
- Kanta-Häme
- Keski-Pohjanmaa
- Keski-Suomi
- Kymenlaakso
- Lappi
- Pirkanmaa
- Pohjanmaa
- Pohjois-Karjala
- Pohjois-Pohjanmaa
- Pohjois-Savo
- Päijät-Häme
- Satakunta
- Uusimaa
- Varsinais-Suomi
- Muu, mikä?

Mitkä kunnat/organisaatiot/yksiköt kuuluvat hankintarenkaanne/ hankintayksikköne piiriin:

Hankintayksikköne KOKONAISHANKINTOJEN arvo (€) vuodessa (keskimäärin):

Hankintayksikköne ELINTARVIKEHANKINTOJEN arvo (€) vuodessa (keskimäärin):

**ELINTARVIKEHANKINTOJENNE jakautuminen alatoimialoittain
(prosenttia kaikista elintarvikehankinnoista, alatoimialat yhteensä = 100%)**

	%
Liha ja lihatuotteet	<input type="text"/>
Kala, äyriäiset ja nilviäiset	<input type="text"/>
Hedelmät, kasvikset ja marjat	<input type="text"/>
Kasvi- ja eläinöljyt ja -rasvat	<input type="text"/>
Maitotaloustuotteet	<input type="text"/>
Mylly- ja tärkkelystuotteet	<input type="text"/>
Leipomotuotteet, makaronit yms.	<input type="text"/>
Muut elintarvikkeet (ainekset, mausteet yms.)	<input type="text"/>
Alkoholipitoiset juomat sekä virvoitusjuomat	<input type="text"/>

TUTKIMUSKYSYMYS 1

1. Missä määrin (arvionne mukaan) hankintayksikkönne ostaa elintarvikkeita omasta maakunnasta, muualta Suomesta ja ulkomailta?

Pyydämme vastaukset elintarvikkeista yhteensä ja elintarvikeluokittain joko euroina TAI prosentteina hankintojenne arvosta.

Jos toimitte useamman maakunnan alueella/valtakunnallisesti, voitte ilmoittaa hankintanne jaolla Suomi ja ulkomaat.

Valitse mieluisampi vastausmuoto: PAKOLLINEN VALINTA, jatkokysymys riippuu vastauksesta!

- Euroina
 Prosentteina

1a. Missä määrin (arvionne mukaan) hankintayksikkönne ostaa elintarvikkeita omasta maakunnasta, muualta Suomesta ja ulkomailta?

	Oma maakunta €	Muu Suomi €	Ulkomaat €	Yhteensä €
Elintarvikkeet yhteensä	☐	☐	☐	☐
Liha ja lihatuotteet	☐	☐	☐	☐
Kala ja kalatuotteet	☐	☐	☐	☐
Hedelmät, kasvikset ja marjat	☐	☐	☐	☐
* hedelmät	☐	☐	☐	☐
* vihannekset	☐	☐	☐	☐

* marjat	☐	☐	☐	☐
* mehut	☐	☐	☐	☐
Kasvi- ja eläinöljyt ja -rasvat	☐	☐	☐	☐
Maitotaloustuotteet	☐	☐	☐	☐
Mylly- ja tärkkelystuotteet	☐	☐	☐	☐
Leipomotuotteet, makaronit yms.	☐	☐	☐	☐
Muut elintarvikkeet (einekset, mausteet yms.)	☐	☐	☐	☐
Alkoholipitoiset juomat ja virvoitusjuomat	☐	☐	☐	☐

TAI

1b. Missä määrin (arvionne mukaan) hankintayksikkönne ostaa elintarvikkeita omasta maakunnasta, muualta Suomesta ja ulkomailta?

(Esimerkki: oma maakunta 30 % + muu Suomi 50 % + ulkomaat 20 % = yhteensä 100 %)

	Oma maakunta %	Muu Suomi %	Ulkomaat %
Elintarvikkeet yhteensä	☐	☐	☐
Liha ja lihatuotteet	☐	☐	☐
Kala ja kalatuotteet	☐	☐	☐
Hedelmät, kasvikset ja marjat	☐	☐	☐
* hedelmät	☐	☐	☐
* vihannekset	☐	☐	☐
* marjat	☐	☐	☐
* mehut	☐	☐	☐
Kasvi- ja eläinöljyt ja -rasvat	☐	☐	☐
Maitotaloustuotteet	☐	☐	☐
Mylly- ja tärkkelystuotteet	☐	☐	☐
Leipomotuotteet, makaronit yms.	☐	☐	☐
Muut elintarvikkeet (einekset, mausteet yms.)	☐	☐	☐
Alkoholipitoiset juomat ja virvoitusjuomat	☐	☐	☐

Mahdolliset lisätiedot ja kommentit kysymykseen 1.

TUTKIMUSKYSYMYKSET 2-5

2. Mitkä ovat merkittävimmät tuotteet/tuoteryhmät, joita ostate omasta maakunnasta?

3a. Onko hankintayksikkönne elintarvikeostojen osuus omasta maakunnasta muuttunut viiden viime vuoden aikana?

- kyllä, ostojen osuus omasta maakunnasta on kasvanut
- kyllä, ostojen osuus omasta maakunnasta on pienentynyt
- ei, ostojen osuus omasta maakunnasta ei ole muuttunut
- en osaa sanoa

b. Mitkä asiat ovat vaikuttaneet siihen, että elintarvikeostojenne osuus omasta maakunnasta on muuttunut tai ei ole muuttunut viiden viime vuoden aikana?

4. Kuinka suuri osa hankintayksikkönne ostamista elintarvikkeista tulee olemaan arvionne mukaan omasta maakunnasta, muualta Suomesta tai ulkomailta vuonna 2025? Pyydämme vastaukset yhteensä prosentteina elintarvikehankintojenne kokonaisarvosta.

Elintarvikkeiden ostot alueittain:

(Esimerkki: Oma maakunta 30 % + Muu Suomi 50 % + Ulkomaat 20 % = Yhteensä 100 %)

	Oma maakunta %	Muu Suomi %	Ulkomaat %
Elintarvikeostot yhteensä	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Mahdolliset lisätiedot ja kommentit kysymykseen 4.

5. Mitkä ovat arvionne mukaan merkittävimmät muutostrendit, jotka vaikuttavat hankintayksikkönne elintarvikehankintoihin tulevaisuudessa vuoteen 2025 mennessä?

TUTKIMUSKYSYMYKSET 6-8

6. Kuinka tärkeitä seuraavat ominaisuudet ovat Teille, kun ajattelette hankinta-yksikkönne elintarvikehankintoja? (1 = ei lainkaan tärkeä - 5 = erittäin tärkeä)

	1	2	3	4	5
Jakeluketjussa on mahdollisimman vähän väliportaita	☐	☐	☐	☐	☐
Ruoka on valmistettu tietyn alueen tai maakunnan perinteen mukaisesti	☐	☐	☐	☐	☐
Ruoka on tuotettu omassa kunnassa tai lähikunnissa	☐	☐	☐	☐	☐
Ostettaessa on mahdollisuus olla henkilökohtaisesti kontaktissa tuottajaan/valmistajaan	☐	☐	☐	☐	☐
Pysymme asetetussa budjetissa	☐	☐	☐	☐	☐
Ruoka maistuu hyvältä	☐	☐	☐	☐	☐
Kaikki hankinnat tehdään mahdollisimman tarkasti hankintalain mukaan	☐	☐	☐	☐	☐
Ruoan alkuperä on helposti jäljitettävissä	☐	☐	☐	☐	☐
Tarjoamme sellaista ruokaa, jota asiakkaamme meiltä toivovat	☐	☐	☐	☐	☐
Voimme tarjota keittiössämme turvallista ruokaa	☐	☐	☐	☐	☐
Elintarvikehankinnat noudattelevat kestävän kehityksen periaatteita	☐	☐	☐	☐	☐
Hankinnoilla tuetaan alueen työllisyyttä	☐	☐	☐	☐	☐
Tavarantoimittaja huolehtii logistiikasta tarpeidemme mukaisesti	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus saada kausituotteita	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus saada luomutuotteita	☐	☐	☐	☐	☐
Ruoan ympäristövaikutukset ovat mahdollisimman pienet	☐	☐	☐	☐	☐

Tähän voitte kirjoittaa vapaamuotoisia perusteluja liittyen kysymykseen 6:

7. Mielikuvanne lähiruoasta (paikallisesta omassa maakunnassa tuotetusta ruoasta) (1 = en lainkaan samaa mieltä - 5 = täysin samaa mieltä)

	1	2	3	4	5
On tuoretta	☐	☐	☐	☐	☐
Raaka-aineiden laatu vaihtelee	☐	☐	☐	☐	☐
Tuotteiden jalostusaste on sopiva myös julkiskeittiöihin	☐	☐	☐	☐	☐
On terveellistä	☐	☐	☐	☐	☐
Saatavuus on hyvä	☐	☐	☐	☐	☐
On ekologista	☐	☐	☐	☐	☐

On kalliimpaa kuin muualla kotimaassa tai ulkomailla tuotettu	☐	☐	☐	☐	☐
Valikoimat ovat rajalliset	☐	☐	☐	☐	☐
Lisää oman alueeni työllisyyttä	☐	☐	☐	☐	☐
Lähituottajia ja -jalostajia on vaikea löytää	☐	☐	☐	☐	☐
On yleistä kuluttamista	☐	☐	☐	☐	☐
Maku on hyvä	☐	☐	☐	☐	☐
Pakkauskoost soveltuvat myös julkiskeittäisiin	☐	☐	☐	☐	☐

Tähän voitte kirjoittaa vapaamuotoisia perusteluja liittyen kysymykseen 7:

8. Oletteko kokeneet seuraavia asioita ESTEIKSI lähiruokan hankinnalle omassa hankintayksikössä? (1 = ei lainkaan este - 5 = erittäin merkittävä este)

	1	2	3	4	5
Nykyinen kilpailu- ja hankintalainsäädäntö	☐	☐	☐	☐	☐
Tuotteiden laatu	☐	☐	☐	☐	☐
Keskitetty hankintarengas	☐	☐	☐	☐	☐
Suurkeittiöhenkilökunnan asenne	☐	☐	☐	☐	☐
Tuotteiden epätasainen tarjonta eri vuodenaikoina	☐	☐	☐	☐	☐
Emme tunne lähituotteita tarjoavia yrityksiä	☐	☐	☐	☐	☐
Emme saa tarjouksia lähituotteista	☐	☐	☐	☐	☐
Tuotteiden alhainen esikäsittelyaste	☐	☐	☐	☐	☐
Tuotteiden hinta	☐	☐	☐	☐	☐
Tuotteiden soveltuvuus suurkeittiöiden tarpeisiin	☐	☐	☐	☐	☐
Pakkausten soveltuvuus suurkeittiöiden tarpeisiin	☐	☐	☐	☐	☐
Yritykset eivät halua sitoutua pidempiaikaisiin toimitussopimuksiin	☐	☐	☐	☐	☐
Yritysten kehittämättömät tilausjärjestelmät	☐	☐	☐	☐	☐
Yritysten tavarantoimituskyky	☐	☐	☐	☐	☐
Käytettävissä olevat määrärahat	☐	☐	☐	☐	☐
Yritysten yhteistyöhalukkuus tuotekehityksessä	☐	☐	☐	☐	☐
Ruokailijoiden vähäinen kiinnostus	☐	☐	☐	☐	☐

Tähän voitte kirjoittaa vapaamuotoisia perusteluja liittyen kysymykseen 8:

TUTKIMUSKYSYMYKSET 9-11

9a. Tulisiko mielestänne lähiruokan (paikallisen omassa maakunnassa tuotetun) käyttöä lisätä julkisektiösektorilla?

- Kyllä
- Ei

b. Tähän voitte ehdottaa keinoja lähiruokan käytön edistämiseksi julkisektiösektorilla.

10. Luomun ja lähiluomun osuus elintarvikehankinnoistanne. Lähiluomulla tarkoitamme paikallisia omassa maakunnassa luonnonmukaisesti tuotettuja tuotteita.

Kuinka suuri osuus hankintayksikkönne ostamista elintarvikkeista on arvionne mukaan luomua? %

Kuinka suuri osa hankintayksikkönne ostamista elintarvikkeista on arvionne mukaan lähiluomua? %

Kuinka suuri osa hankintayksikkönne ostamista elintarvikkeista tulee olemaan arvionne mukaan luomua vuonna 2025? %

Kuinka suuri osa hankintayksikkönne ostamista elintarvikkeista tulee olemaan arvionne mukaan lähiluomua vuonna 2025? %

11. Tähän voitte kirjoittaa vapaasti lisätietoja, kommentteja ja mielipiteitä lähiruokateemasta tai elintarvikkeiden hankinnasta julkisektiösektorilla yleensä.

KIITOS KYSELYYN VASTAAMISESTA!

Vastauksenne ovat erittäin tärkeitä tutkimuksen onnistumisen kannalta.

Siirrythän vielä seuraavalle sivulle lähettämään vastauksenne.

Sähköpostiosoitteenne, jos haluatte pdf-muotoisen loppuraportin (sähköpostitietoja ei käytetä muuhun tarkoitukseen):

LIITE 2. Kirjallisuutta lähiruokan alue- taloudellisiin vaikutuksiin liittyen

Vänttinen, Reetta ja Korpi-Vartiainen, Jukka-Pekka (2010). Lähiruokan käyttö julkisen sektorin ammattikeittiöissä. Ruokatuotantosektorin aluetaloudellinen hyöty Pohjois-Savossa. Sisä-Savon seutuyhtymän julkaisuja 1/2010. http://ekocentria.fi/resources/public/Aineistot//lahiruokan_kaytto_julkisissa_ammattikeittioissa2010.pdf

Pohjois-Savon ruoantuotantosektorin aluetaloudellisen hyödyn selvityksessä (Vänttinen & Korpi-Vartiainen, 2010) todettiin, että elintarvikesektorin tuottama arvonlisäys oli vuonna 2008 yli 440 miljoonaa euroa, kun otettiin huomioon taaksepäin suuntautuvat kerrannaisvaikutukset. Kuntien välillä oli melko paljon eroja siinä, miten lähiruokatuotteita käytettiin. Kiuruvedellä tuoreen leivän, porkkanan, perunan, mansikoiden, vadelmien, herukoiden, kalan ja kalavalmisteiden lähiruoka-osuus oli 100 tai lähes 100 %. Kun taas Kuopiossa vain mansikka, vadelma ja herukka pääsivät yli 50%. Juankoskella ja Suonenjoella lähiruokaosuudet vaihtelivat tuotteesta riippuen ollen kuitenkin useimmissa tuoteryhmissä lähes tai yli 50 %.

Rahe, Mallory Lynn, Van Dis, Katarina ja Gwin, Lauren (2019). Communicating economic impact assessments: How research results influence decision-maker attitudes toward the local food sector. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development* vol 8 no C (2019). <https://doi.org/10.5304/jafscd.2019.08C.004>

Keski-Oregonissa tehdyssä tutkimuksessa paikallisille johtajille, päättäjille ja palveluntarjoajille annettiin henkilökohtainen noin tunnin mittainen esitys lähiruokasta ja sen vaikutuksista aluetalouteen. Tämän jälkeen osallistujilta kysyttiin, miten esitys vaikutti heidän suhtautumiseensa lähiruokaan ja sen suosimiseen ja levittämiseen. Osallistujat kertoivat olevansa keskimäärin kiinnostuneempia lähiruokasta esityksen jälkeen ja valmiita tukemaan sitä. Kiinnostavimpia teemoja, joita osallistujat nostivat esiin, olivat lähiruokan vaikutus alueen työllisyyteen ja talouden kasvuun. Kuitenkaan jatkotoimista lähiruokan suhteen osallistujilla ei ollut yhtenäistä näkemystä. Esitysten myötä yhteistyö alueen toimijoiden yhteistyö koskien lähiruokaa oli kasvanut. Aluetaloudellisista vaikutuksista viestiminen edistää tutkimuksen mukaan lähiruokan asemaa alueella. (Rahe, Van Dis & Gwin 2019.)

Christensen, Libby, Jablonski, Becca B. R., Stephens, Lacy & Joshi, Anupama (2018). Evaluating the economic impacts of farm-to-school procurement: An approach for primary and secondary financial data collection of producers selling to schools. <https://doi.org/10.5304/jafscd.2019.08C.002>

Farm-to-school-ohjelmat ovat amerikkalainen tapa toteuttaa kouluruokailua. Tarkoituksena on yhdistää koulut ja paikalliset elintarviketuottajat, jotta kouluissa tarjottaisiin lähellä tuotettua ja terveellistä ruokaa. Ohjelmien toteutustavat vaihtelevat, mutta niissä on mukana aina kolme samaa elementtiä. Kouluissa tarjotaan lähiruokaa ja järjestetään koulutusta liittyen maatalouteen, ruokaan ja terveyteen sekä ravitsemukseen. Lisäksi kouluissa on omat puutarhat. Christensen, Jablonski, Stephens ja Joshi (2018) tutkivat Georgian ja Minnesotan koulupiireissä farm-to-school-ohjelmien vaikutusta aluetalouteen. Georgiassa syntyi 62 000 dollarin panoksesta koulujen lähiruokan hankintaan 1,48-kertainen hyöty aluetalou-

teen, ollen kokonaisuudessaan 84 581 dollaria. Jokaista käytettyä dollaria kohti syntyi 1,11 dollaria tuloa aluetalouteen. Lisäksi yhden työntekijän lisääminen ohjelmaan vaikutti ketjun työllistymiseen 0,5 työpaikan verran. Minnesotassa jokaista käytettyä dollaria kohti syntyi tuloa 93 senttiä. 25 000 dollarin panoksesta lähiruokan tarjoamiseen koulussa tuli 1,45-kertainen tulo aluetalouteen eli panostus tuotti 33 204 dollaria. Lisäämällä yhden työntekijän farm-to-school-ohjelmaan tuotettiin 0,1 työpaikkaa muuhun lähiruokaketjuun.

Hardesty, Shermain, Christensen Libby O., McGuire, Erin, Feenstra, Gail, Ingels, Chuck, Muck, Jim, Boorinakis-Harper, Julia, Fake, Cindy & Oneto, Scott (2016). Economic Impact of Local Food Producers in the Sacramento Region. <https://www.localfoodeconomics.com/wp-content/uploads/2016/07/Regional-report-final-71316.pdf>

Sakramenton alueella jokaista käytettyä dollaria kohti alueen tuottajien suoramyynni tuottaa kaksi kertaa enemmän taloudellista aktiivisuutta alueelle verrattuna ei-suoramyynniä harjoitaviin tuottajiin. Suoramyyntiala on kooltaan pieni ja 44 % heidän tuloistaan tulee suoramyyntikanavista, 55 % tukkumyynnistä ja 1 % toreilta ja 89 % tuotteista kulutetaan alueella. Suoramyynnit tuottivat käytettyä dollaria kohti 44 senttiä enemmän tuloa alueelle kuin ei-suoramyynnit. Jokaista miljoonaa dollaria, jonka suoramyynnit käyttävät tuotannossaan, syntyy alueelle 31,8 työpaikkaa. Ei-suoramyynnillä vastaava luku on 10,5 työpaikkaa. Jos sakramentolaiset lisäisivät miljoonalla dollarilla suoraostojaan tuottajilta ei-suoramyynien sijaan, taloudelliset vaikutukset alueelle olisivat 1,3 miljoonaa dollaria ja 22,3 työpaikkaa. (Hardesty, Christensen, McGuire, Feenstra, Ingels, Muck, Boorinakis-Harper, Fake & Oneto, 2016.)

Jablonski, B.B.R., Schmit, T.M. ja Kay, D. (2016). Assessing the Economic Impacts of Food Hubs on Regional Economies: A Framework that Includes Opportunity Costs. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/age.2016.9>

Jablonski, Schmit ja Kay (2016) tutkivat New Yorkissa sijaitsevan food-hubin, Regional Accessin (RA), vaikutuksia aluetalouteen. Food-hubilla tarkoitetaan lähiruokaan keskittyntä ostajaa, jonka kautta voi ostaa paikallisten tuottajien tuotteita. Tutkijat laskivat, miten miljoonan dollarin lisäys tuotteiden ostoon vaikuttaa tavanomaisessa ruoan ostoketjussa ja ainoastaan lähiruokaa käyttävässä ketjussa mallinaan RA. Heidän mukaansa jokainen dollari, joka käytetään food-hubin lähiruokatuotteisiin, tuottaa aluetaloudellisia vaikutuksia 1,75-kertaisesti. Tavanomaisessa ketjussa luku on 1,68. Lisäyksen ollessa miljoona dollaria, lähiruokaan keskittyneen food-hubin työllisyysvaikutukset alueella olivat yli 16 prosenttia suuremmat kuin tavanomaisen ruokaketjun.

Schmit, Todd M., Jablonski, Becca B.R., Mansury, Yuri (2016). Assessing the Economic Impacts of Local Food System Producers by Scale: A Case Study from New York. Economic Development Quarterly. Vol. 30(4). <https://doi.org/10.1177/0891242416657156>

Schmit, Jablonski ja Mansury (2016) tutkivat New Yorkin Capital District (DC)-alueen maataloustuotannon aluetalousvaikutuksia. DC-alue on iso metropolitan-alue, jota ympäröi vähemmän urbanisoitunut alue ja maaseutu. Alueella on laajaa maataloustuotteiden tuotantoa ja markkina. Tutkijoiden mukaan pienillä, suoramyynniin keskittyneillä tuottajilla on erilainen kulurakenne kuin muilla paikallisilla tuottajilla. Tämä vaikuttaa myös siihen, millaisia aluetaloudellisia vaikutuksia syntyy. Miljoonan dollarin lisäys lopputuotteiden ostossa vaikuttaa aluetalouteen suoramyynnituottajilla 1,872 miljoonaa dollaria. Tämä on 3,6 prosenttia vähemmän kuin muussa alueellisessa tuotannossa. Työpaikkoja alueelle syntyisi suoramyynniin perustuvassa lähiruokan tuotannossa 19,4, joka on 16,6 prosenttia vähemmän

kuin muussa alueen tuotannossa. Kuitenkin työntekijöiden palkat nousivat 7,3 prosenttia enemmän suoramyyntituottajilla kuin muussa tuotannossa ja kokonaisarvonlisäys (engl. total value added) olisi 8,7 prosenttia parempi.

Schmitt, Emilia, Galli, Francesca, Menozzi, Davide, Maye, Damien, Touzard, Jean-Marc, Marescotti, Andrea, Six, John ja Brunori, Gianluca (2017). Comparing the sustainability of local and global food products in Europe. *Journal of Cleaner Production* 165. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.07.039>

Brunori, Gianluca, Galli, Francesca, Barjolle, Dominique, van Broekhuizen, Rudolf, Colombo, Luca, Giampietro, Mario, Kirwan, James, Lang, Tim, Mathijs, Erik, Maye, Damien, de Roest, Kees, Rougour, Carin, Schwarz, Jana, Schmitt, Emilia, Smith, Julie, Stojanovic, Zaklina, Tisenkopfs, Talis ja Touzard, Jean-Marc (2016). Are Local Food Chains More Sustainable than Global Food Chains? Considerations for Assessment. *Sustainability* 8. <https://doi.org/10.3390/su8050449>

Eurooppalaisessa tutkimuksessa (Schmitt ym., 2017) tutkittiin, millä tavalla kestävyiden eri kriteerit vertautuivat lähiruokatuotteissa ja globaaleissa ruokatuotteissa. Tutkimuksessa vertailtiin kinkkua, juustoa, leipää ja viiniä. Kestävyys määriteltiin sosiaalisen, ympäristöllisen, taloudellisen, terveydellisen ja eettisen näkökulman kautta. Vertailussa lähes kaikissa kestävyiden ulottuvuuksissa lähiruoka pärjäsikin parhaiten. Poikkeuksena oli ekologisuus, erityisesti ruoan kuljetusten ja valmistuksen osalta, jossa globaali ruoka pärjäsikin parhaiten johtuen sen isoista volyymeistä. Toisaalta taas ekologisuuden osalta muut ekologisuuden osa-alueet, kuten biodiversiteetti ja eläinten hyvinvointi, olivat kestävämpiä lähiruoan osalta. Brunori ym. (2016) päätyivät samankaltaisiin tuloksiin, nostaten biodiversiteetin ja arvonlisän (total added value) tärkeimmiksi lähiruoan vahvuusiksi, kun taas globaalin ruokaketjun vahvuus on tehokkuus.

WWW.HELSINKI.FI/RURALIA

HELSINGIN YLIOPISTO
RURALIA-INSTITUUTTI